

**NEMZETI TERMÉSZETVÉDELMI
ALAPTERV
IV.**

A természetvédelem szakpolitikai stratégiája

2014-2019

tervezet

2013

Tartalom

<i>A Nemzeti Természetvédelmi Alaptervről</i>	4
<i>1. Bevezetés</i>	5
<i>2. Az NTA-IV megvalósítása során elérendő kiemelt stratégiai jellegű, átfogó célok</i>	6
<i>3. Magyarország természetvédelmi helyzete</i>	8
3.1. Az egyedi jogszabállyal védett természeti területek kiterjedése, adatai, védetté nyilvánítások	8
3.2. A Natura 2000 területek	10
3.3. Barlangtani, földtani és felszínalaktani értékek, ásványok, karszt területek	14
3.4. Ex lege védett lápok és szikes tavak, források, víznyelők, kunhalmok, földvárak	15
3.5. Nemzetközi minősítésű területek	19
3.5.1. Ramsari területek	19
3.5.2. Európa Diplomás területek	20
3.5.3. Bioszféra-rezervátumok	21
3.5.4. Geoparkok	23
3.5.5. Világörökségi területek	23
3.5.6. Csillagoségbolt-parkok	24
3.6. Natúrparkok	24
3.7. Természetvédelmi oltalom alatt álló fajok köre	25
3.8. A tájszerkezet, tájjelleg, tájpotenciál védelme, az egyedi tájértékek megőrzése	26
<i>4. Természetvédelmi területek és természeti értékek kezelése, fenntartása, őrzése</i>	29
4.1. Természetvédelmi célú vagyonkezelés	29
4.2. Őrzés	30
4.3. Védettségi szint helyreállítása	32
4.4. Erdők vagyonkezelése	33
4.5. Vadgazdálkodás	35
4.6. Halgazdálkodás	36
4.7. Élőhelyek megőrzése	36
4.7.1. Élőhelyek helyreállítása	37
4.7.2. Ökoszisztéma szolgáltatások	38
4.7.3. Zöld Infrastruktúra	39
4.8. Idegenhonos özönfajok elleni védekezés	40
4.9. Fajok megőrzése, kezelése	41
4.10. Vízgazdálkodás	41
<i>5. Természetvédelmi vonatkozású adatok gyűjtése, TIR</i>	44
5.1. TIR és moduljai, funkciói	44
5.2. Természetvédelmi célú monitorozó programok	45
5.2.1. Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer	45
5.2.2. Egyéb monitorozó rendszerek	47
5.3. Közhiteles barlangnyilvántartás	48
<i>6. Természetvédelmi tervezés</i>	49
6.1. Természetvédelmi és tájvédelmi célok integrálása más ágazatok terveibe/stratégiáiba	49
6.2. Az országos jelentőségű védett természeti területek természetvédelmi kezelési tervei	50
6.3. Natura 2000 területek fenntartási tervei	51

6.4. Országos Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv	52
6.5. Területrendezési és településrendezési eszközök	53
6.6. Nemzeti Ökológiai Hálózat	53
6.7. Körzeti erdőtervek	54
6.8. Barlangok kezelési tervei	55
7. Társadalmi kapcsolatok, szemléletformálás, bemutatás	56
7.1. Tudásbázis, szakmai kapcsolatok	57
7.2. Bemutatás, szemléletformálás, ökoturisztika	57
7.3. Honlapok, közösség portálok, társadalmi kapcsolatok	59
7.4. Kutatás-fejlesztés, oktatás	59
8. Nemzetközi együttműködések	61
8.1. Európai Uniós politikák, stratégiák, kötelezettségek	61
8.2. Ramsari Egyezmény	62
8.3. Biológiai sokféleségről szóló egyezmény, Cartagena Jegyzőkönyv	62
8.3.1. Biológiai sokféleségről szóló egyezmény	62
8.3.2. Cartagena Jegyzőkönyv és géntechnológiával módosított szervezetek	62
8.4. CITES	64
8.5. Bonni Egyezmény	65
8.6. Berni Egyezmény	66
8.7. Európai Táj Egyezmény	66
8.8. Kárpátok Egyezmény	67
8.9. Egyéb nemzetközi kezdeményezések	68
8.9.1. Határmenti kétoldalú kapcsolatok	68
8.9.2. Egyéb kétoldalú kapcsolatok	69
9. Az NTA-IV keretében előírányzott feladatok finanszírozása	70
9.1. Természetvédelmi fejlesztések finanszírozása (EU források)	70
9.2. A természetvédelem ágazati finanszírozása – hazai költségvetési források	72
10. A természetvédelem jogi és intézményi háttere	74
10.1. Jogi szabályozás	74
10.1.1. A természetvédelmi szakágazatot érintő jogi háttér változásai	74
10.1.2. A természetvédelmi jogalkotás eredményei	74
10.2. Intézményrendszer	75
10.2.1. Nemzeti park igazgatóságok	76
10.2.2. Környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek	77
Táblázatok és ábrák jegyzéke	78
Mellékletek a IV. Nemzeti Természetvédelmi Alaptervhez	79
1. térképmelléklet – Az országos jelentőségű védett természeti területek és Natura 2000 területek Magyarországon	80
2. térképmelléklet – Az országos területrendezési terv tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területei Magyarországon	81
1. melléklet – A természetvédelmi jogalkotás eredményei a 10. fejezethez	82
2. melléklet – Az NTA-III tervidőszaka alatt épült ökoturisztikai létesítmények	85
3. melléklet - Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv (összefoglaló)	87

A Nemzeti Természetvédelmi Alaptervről

A Nemzeti Természetvédelmi Alapterv (továbbiakban: NTA) Magyarország természetvédelmi stratégiai tervdokumentuma, egy szakpolitikai stratégia, amely a Nemzeti Környezetvédelmi Program önálló, ámde integráns részeként meghatározza az állam természetvédelmi feladatai kapcsán követendő kiemelt célokat, kijelöli a cselekvési irányokat, nemcsak a természetvédelmi igazgatási szervek, hanem minden állami szerv számára.

Az NTA a környezet védelmének általános szabályairól szóló *1995. évi LIII. törvény* 40. §-ában kapott felhatalmazás alapján készült, IV. tervezési ciklusa a 2014-2019 közötti időszakra szóló természetvédelmi stratégiai tervdokumentum. Az NTA-IV bemutatja a III. tervidőszak végrehajtási időszaka alatt a természetvédelmi ágazat legfontosabb részterületein bekövetkezett változásokat, az aktuális helyzetképet, és ezek alapján kijelöli a 2014-2019 között követendő és megvalósítandó szakmai célokat. A dokumentumot a Vidékfejlesztési Minisztérium Természetmegőrzési Főosztályának, Nemzeti Parki és Tájvédelmi Főosztályának, továbbá Stratégiai Főosztályának munkatársai állították össze és szerkesztették.

Az NTA-IV, mint szakpolitikai stratégia kidolgozása a kormányzati stratégiai irányításról szóló *38/2012. (III. 12.) Korm. rendeletben* foglaltaknak megfelelően történt, a Korm. rendelet 35. §-ában a szakpolitikai stratégiák kapcsán megfogalmazott előírásokra is tekintettel. Az NTA-IV összeállítása során a készítők a Magyar-program keretében a kormányzati stratégiaalkotás megújításával összefüggésben kibocsátott koncepció- és stratégiaalkotási segédanyagok elveinek megfelelően jártak el. Az NTA-IV kidolgozása során a szakmai előkészítést végzők célja az volt, hogy a kötelező szakmai egyeztetéseken túl biztosított legyen, hogy az érintettek lehető legszélesebb köre véleményt formálhasson és a vélemények beépítésre kerüljenek az elfogadott országgyűlési határozatba. Az NTA-IV hatásvizsgálata az előzetes és utólagos hatásvizgálatról szóló *24/2011. (VIII. 9.) KIM rendelet* előírásainak megfelelően készült, a szakpolitikai stratégiához összeállított hatásvizsgálati lap kellő részletességgel mutatja be az NTA-IV megvalósulásának becsült hatásait.

Az NTA-IV kidolgozása során az egyes fejezeteknél, vagy azokon belül az érintett témaköröknél olyan jellemző indikátorok kerültek megjelölésre, amelyek alapján a kitűzött célok megvalósulása mérhetővé, értékelhetővé válik.

Az NTA-IV végrehajtása során az egyes feladatok kapcsán elért eredmények folyamatosan nyomon követhetők a magyar állami természetvédelem hivatalos honlapján, a www.termeszetvedelem.hu oldalon.

1. Bevezetés

Magyarország természetföldrajzi adottságait tekintve kijelenthetjük: a Kárpát-medencében egyedi ökológiai egységgel rendelkezünk. Bár az Európai Unióban a pannon biogeográfiai régió (Pannonicum) rajtunk kívül három ország osztozik, a legnagyobb terület Magyarorszáé. Hazánk a többi országtól eltérően viszont teljes egészében a pannon biogeográfiai régióhoz tartozik, ami óriási felelősséget ró ránk a természeti értékek megőrzésében. A klímaváltozás nem várt hatásokat, éghajlati szélsőségeket idéz elő közvetlen környezetünkben, nem kívánt jövevényfajokat sodor hozzánk.

A társadalmi igények az utóbbi évtizedben jelentősen átalakultak. Egyre szélesebb körben elfogadott, sőt elvárt igény, hogy a közös örökséget közösen kell megőriznünk. Az Alaptörvény így fogalmaz: „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény-és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.” (*Magyarország Alaptörvénye*, Alapvetés P cikk).

A jó társadalmi közérzet része, hogy az állam, az egyházak, az önkormányzatok, a különböző társadalmi szervezetek valamint maguk az állampolgárok gondoskodjanak a saját egészséges környezetükről, a jó minőségű élelmiszerekről, és ez hosszú távon csak úgy biztosítható, ha közben a természeti értékek jó állapotát, kedvező természetvédelmi helyzetét is megőrizzük, vagy szükség esetén javítjuk. A természeti adományokat (például: tiszta ivóvíz; termőképes talaj; sokszínű, élelemtermelő élővilág; az erdők élőfa készlete), az úgynevezett ökoszisztéma szolgáltatásokat sokkal gazdaságosabban kell beosztanunk, még akkor is, ha ezekben most még bővelkedünk. Az országos ökológiai hálózat, Magyarország zöld hálózata, azaz a természetközeli élőhelyeknek számító területek kiterjedése még több mint 36 %-ot fed le hazánkban (11. ábra). Az élővilág hazai helyzetét jól mutatja, hogy ha az *élőhelyvédelmi irányelv* I. mellékletében felsorolt, hazánkban előforduló 46 közösségi jelentőségű élőhely állapotát tekintjük, 2007-ben azok 10,9 %-ának állapota kedvező, 19,6 %-a nem kielégítő, 67,4 %-a pedig rossz volt. A nálunk előforduló 208 közösségi jelentőségű faj természetvédelmi helyzete bár kedvezőbb volt az élőhelyekéhez képest (25 % kedvező, 46,6 % nem kielégítő és 11,5 % rossz állapotú volt 2007-ben), emellett azt is elmondhatjuk, hogy 2013-ra nemcsak a tudásunk lett több e fajokról illetve az élőhelyekről, hanem a különböző projekteknek, fajmegőrzési programoknak köszönhetően a fajok természetvédelmi helyzete is javult (3. ábra). Továbbra is követendő cél, hogy az egyes fajokra vonatkozó védelmi programokat lehetőség szerint úgy kell megvalósítani, hogy azok esernyő-szerűen, egyszerre több veszélyeztetett faj, élőhely védelmét is szolgálják.

Hazánk természeti képének évmilliókban mérhető régmúltját, így az ősföldrajzi környezet és a klíma változásainak, az élővilág fejlődésének emlékeit természeti örökségünk élettelen elemei őrzik. A különböző földtörténeti korokban és képződési feltételek között létrejött kőzetek típusainak előfordulásai, az ásvány- és ősmaradvány-ritkaságok, valamint a felszínformáló erők hatására kialakult egyedi formák, forma-együttesek és barlangok jelentős természeti értéket képviselnek. Élettelen természeti értékeink közös tulajdonsága, hogy meg nem újulók és meg nem újíthatók. Hosszú távú megőrzésük elsősorban a természetvédelmi oltalom alá helyezett területek és értékek esetében biztosított.

2. Az NTA-IV megvalósítása során elérendő kiemelt stratégiai jellegű, átfogó célok

Az alábbi felsorolás az NTA, mint szakpolitikai dokumentum átfogó céljainak áttekintését mutatja be. A célok részletes kifejtését, az azokhoz tartozó helyzetértékeléssel, cselekvési irányokkal és mutatókkal együtt az alapterv további fejezetei tartalmazzák.

- A biológiai sokféleség megőrzése (az EU biológiai sokféleség stratégia hazai megvalósítása):
 - A biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma szolgáltatások további hanyatlásának megállítása 2020-ig, valamint állapotuk lehetőség szerinti javítása.
 - a hazai ökoszisztémák és szolgáltatásaik térképezése és értékelése 2014-ig.
 - Az élőhely-rehabilitációs és -rekonstrukciós munkák folytatása, legalább 15 % degradált élőhely rekonstrukciója és monitorozása.
 - A biológiai invázió kezelése.
- A Natura 2000 hálózat működtetése:
 - finanszírozás bővítése;
 - fenntartási tervek elkészítése, a területek felügyelete;
 - monitorozás fejlesztése;
 - kommunikáció erősítése.
- A barlangok és a földtudományi természeti értékek természetvédelmi helyzetének javítása.
- Hazánk táji örökségének és táji sokféleségének ágazati együttműködésen alapuló komplex védelméhez szükséges feltételek kialakítása, jogi környezetének felülvizsgálata.
- A természetvédelmi tervezés erősítése, a nemzeti parkok övezeti besorolásának kihirdetése.
- A természetvédelem jogi, intézményi, személyi és költségvetési hátterének javítása.
- A természetvédelem általános finanszírozásának javítása:
 - a védettségi szint helyreállításáról szóló törvény végrehajtásához szükséges pénzügyi forrás, valamint az európai uniós pályázatokhoz szükséges önrész biztosítása;
 - a természetvédelmi fejlesztések európai uniós forrásokból történő finanszírozásának leghatékonyabb kihasználása.
- A nemzetközi természetvédelmi, tájvédelmi kötelezettségek teljesítése.
- Természetvédelmi Őrszolgálat létszámának fejlesztése és megfelelő technikai eszközökkel való ellátása.
- Társadalmi kapcsolatok fejlesztése:
 - a nyilvánosság tájékoztatása a védett természeti- és Natura 2000 területekre, valamint a védett természeti értékekre vonatkozó szabályozás megismertetésével;
 - a nagyobb környezeti tudatosság elérése, a természetvédelem elfogadottságának javítása érdekében.

- A természetvédelem ökoturisztikai létesítményei és szolgáltatásai körének, színvonalának fejlesztése.
- A természetvédelmi kutatás, fejlesztés támogatása:
 - a természetvédelmi szakember képzés, és továbbképzés minőségének javítása, a jelenleg jó gyakorlat beemelése a felsőoktatásba;
 - a nemzeti parkokban folyó, alkalmazott természetvédelmi (gyakorlati) kutatások ösztönzése, erősítése.
- A Természetvédelmi Információs Rendszer továbbfejlesztése:
 - monitorozási adatok integrálása;
 - a rendszer külső adatkapcsolatainak biztosítása, az állami nyilvántartások összehangolása;
 - a természetvédelmi biotikai adatgyűjtést célzó monitorozó programok folyamatos működtetése, intézményi és pénzügyi háttér biztosítása.

3. Magyarország természetvédelmi helyzete

3.1. Az egyedi jogszabállyal védett természeti területek kiterjedése, adatai, védetté nyilvánítások

Helyzetkép:

A védetté nyilvánítások jelentős területnövekedéssel járó időszak már lezárult, különösen a jelentős kiterjedésű Natura 2000 területek kijelölése után. Az elmúlt NTA tervezési időszakokban a védetté nyilvánítások száma egyenletesnek tekinthető, ugyanakkor az utóbbi két tervezési időszakban a védetté nyilvánított területek kiterjedése az NTA-I időszak értékének töredékére csökkent. Az NTA-II tervezési időszakától a védetté nyilvánított területek kiterjedése enyhe növekedést mutatnak. Innentől fogva kis kiterjedésű, valamilyen különleges természeti érték megóvását célzó védett természeti területek nagyszámú létesítése jellemző. Az NTA-III időszakában két tájvédelmi körzet, Körös-éri TK (2012) és Nyugat-Mecsek TK (2009) létesült, együttesen képviselve az újonnan védetté nyilvánított területek 70 %-át.

Helyi jelentőségű védett természeti területek száma az NTA-III időszakában természetvédelmi területek vonatkozásában 81-el, a természeti emlékek vonatkozásában 269-el növekedett. 2011-2012-ben lezajlott a helyi jelentőségű védett természeti területek törzskönyvi nyilvántartásának felülvizsgálata, amelynek eredményeként a természetvédelmi nyilvántartásban jelenleg 2014 darab védett természeti terület szerepel (2. táblázat).

Az NTA-III időszakában (2009–2013) az országos jelentőségű védett természeti területek (1. táblázat) kiterjedése 13 760 hektárral növekedett. 12 db új védett természeti terület kialakítása és 7 db már védett természeti terület bővítése történt meg (1. táblázat).

A védetté nyilvánítások volumenét és a trendeket a már meglévő védett természeti területek bővítéseit is tartalmazó területértékek mutatják be (1. és 2. táblázat). A területek elhelyezkedését az 1. ábra szemlélteti.

1. táblázat – Országos jelentőségű védett természeti területek számának változása 1997-2013 között

Országos jelentőségű védett természeti területek létesítése az első három NTA időszak alatt*

Tervezési időszak	Nemzeti park		Tájvédelmi körzet		Természetvédelmi terület		Természeti emlék		Összesen		Növekmény az országos jelentőségű védett természeti területek összes kiterjedése arányában
	db	ha	db	ha	db	ha	db	ha	db	ha	
NTA-I (1997-2002)	4	95 657	5	40 913	13	1 186	0	0	22	137 756	17,0 %
NTA-II (2003-2008)	0	7	1	8 866	21	3 361	0	0	22	12 234	1,5 %
NTA-III (2009-2013)	0	463	2	12 004	10	1 385	0	0	12	13 760	1,6 %

* a darabszámok az újonnan létesített védett természeti területekre vonatkoznak, a területadatok a már meglévő védett természeti területek bővítéseit is tartalmazzák

Fő cselekvési irányok:

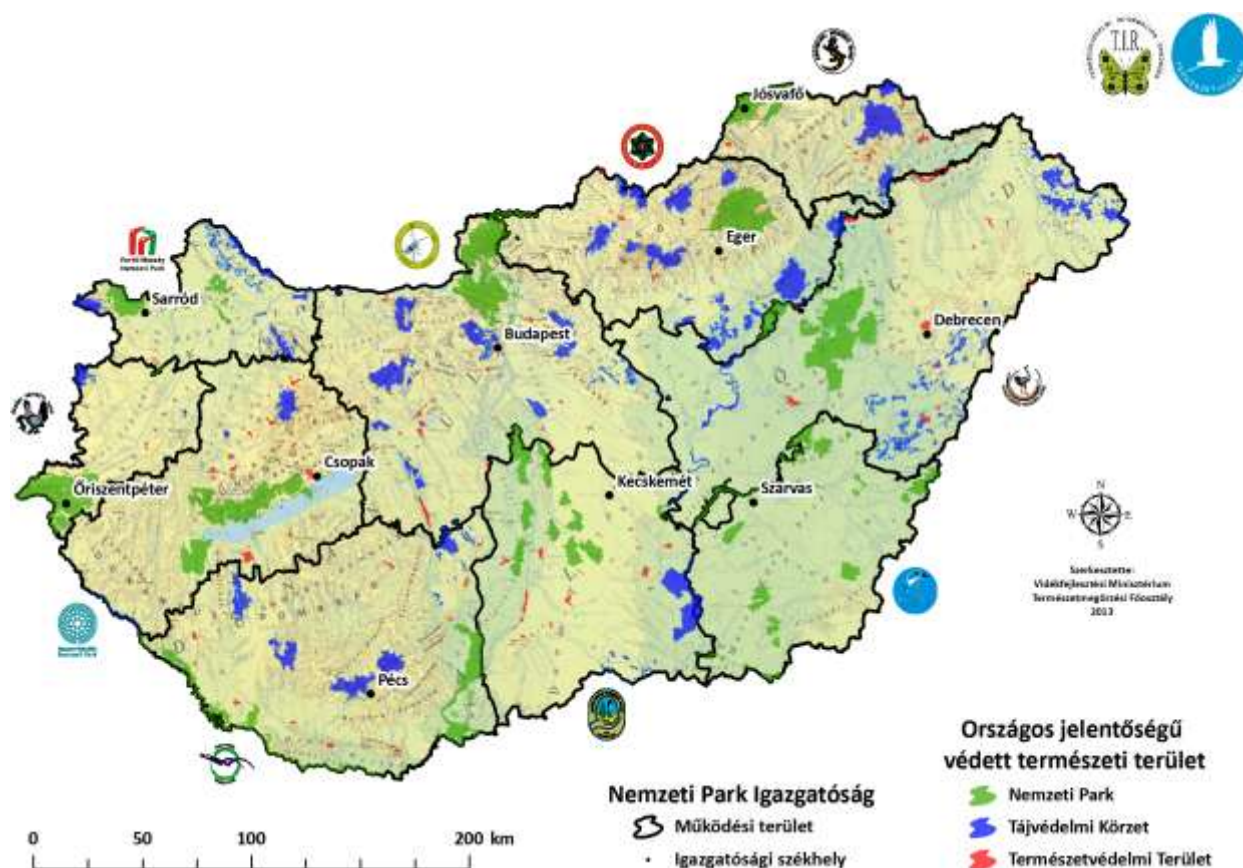
- Az országos jelentőségű védett természeti területek hálózatának a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (továbbiakban: Tvt.) előírása alapján történő további bővítése annak érdekében, hogy hazánk táji és természeti értékei megőrzéséhez a területi védelem feltételei rendelkezésre álljanak.
- Kiemelten kezelni azoknak a védelemre tervezett területeknek a védetté nyilvánítását, amelyek természeti állapota a védetté nyilvánítás elmaradása miatt az elmúlt

időszakban romlott, fennmaradásuk veszélybe kerülhet, illetve amelyek globális, vagy országos szinten veszélyeztetett fajok élőhelyeül szolgálnak. Elsősorban:

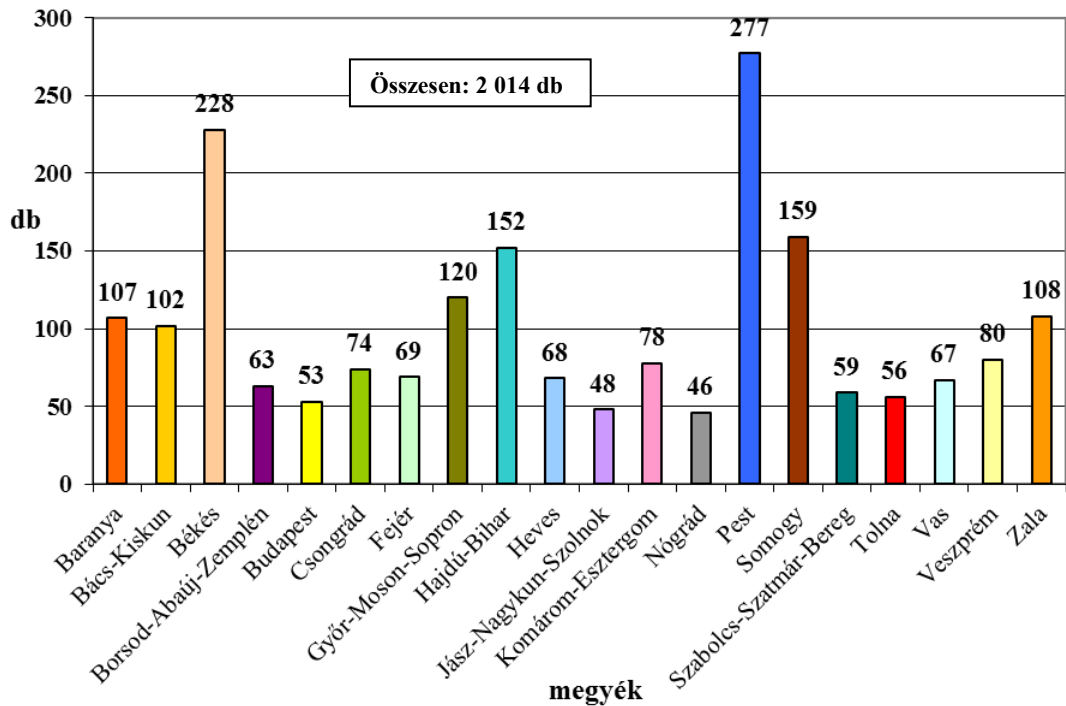
- az aktuálisan veszélyeztetett természeti területek;
- állami tulajdonú, a természetvédelmi vagyonkezelésben lévő védelemre tervezett természeti területek.
- A hatályos védetté nyilvánító, illetve a védettség fenntartásáról szóló rendeletek aktuális állapotnak megfelelő frissítése.
- A különleges (elsősorban földtudományi) természeti értékkel rendelkező, kisebb kiterjedésű természeti terület tervezett védetté nyilvánítása az ún. természeti emlékek létesítése.
- A kiemelkedő jelentőségű földtudományi természeti értékek természeti oltalom alá helyezésének szakmai előkészítése.

2. táblázat - A védett természeti területek kiterjedése (2013)

<i>Természetvédelmi kategória</i>	Terület (ha)
Nemzeti parkok	480 698
Tájvédelmi körzetek	336 875
Országos jelentőségű természetvédelmi területek	30 567
Országos jelentőségű természeti emlék	0
Országos jelentőségű, egyedi jogszabállyal védett természeti területek összesen	848 140
Helyi jelentőségű védett természeti területek	46 139
Helyi jelentőségű védett természeti emlékek	0
Védett természeti terület mindösszesen	894 279

1. ábra – Az országos jelentőségű védett természeti területek Magyarországon

2. ábra – A helyi jelentőségű védett természeti területek száma Magyarországon

3.2. A Natura 2000 területek

Helyzetkép:

Hazánk természetvédelmi politikájának meghatározó eleme a két európai uniós természetvédelmi irányelv (*az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve* {2009. november 30.} a vadon élő madarak védelméről – mely a *79/409/EGK irányelv újrakodifikált változata* – és a *Tanács 92/43/EGK irányelve* {1992. május 21.} a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről) végrehajtása, amelynek teljesítése leginkább a Natura 2000 hálózat kialakítása, védelme, fenntartása és fejlesztése révén valósul meg.

A 2009–2013 közötti időszak jelentős eredménye, hogy a Natura 2000 hálózat kijelölése lezárult, mivel az Európai Bizottság 2011. év során megállapította, hogy egyetlen élőhelytípus vagy faj esetében sincs szükség további Natura 2000 területek kijelölésére Magyarországon.

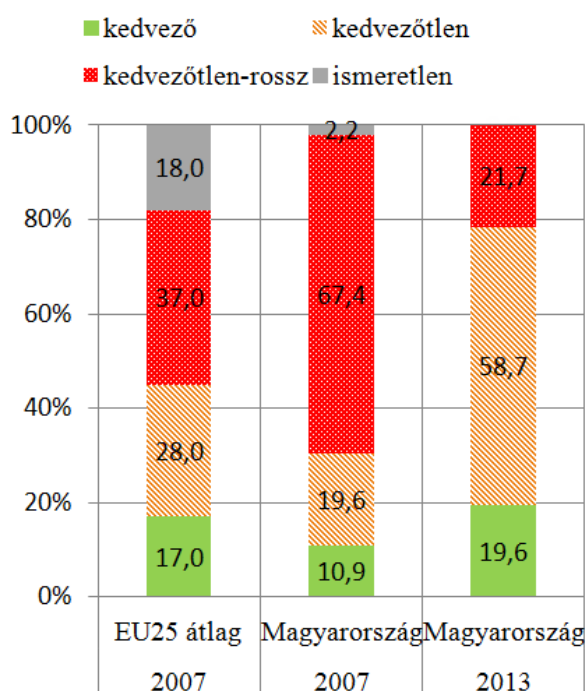
A Magyarországon **külön jogszabállyal védett területeken túl 1,2 millió ha Natura 2000 terület** található (1. térképmelléklet). A teljes **Natura 2000 hálózat kiterjedése összesen 1,99 millió ha** (3. táblázat).

Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke alapján 6 évente kell a tagországoknak jelenteni a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetéről. Hazánk először 2007-ben, majd 2013-ban adott le országjelentést (3. ábra).

3. táblázat – A Natura 2000 hálózat kiterjedése Magyarországon

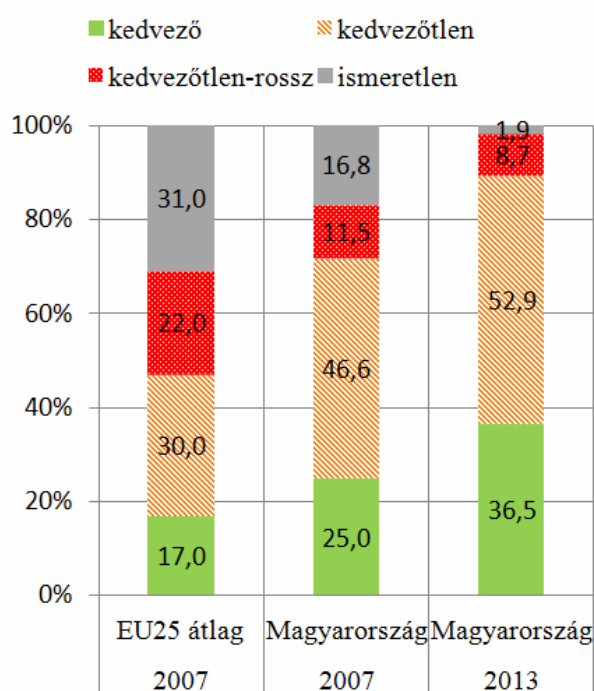
Megnevezés	Natura 2000 területek		Hazánk területének százalékában
	száma	területe	
	db	1000 hektár	%
Különleges madárvédelmi területek	56	1 374,57	14,77
Különleges természetmegőrzési területek	479	1 444,36	15,51
A két területtípus között az átfedés		823,95	
Natura 2000 területek összesen	525	1 994,98	21,39

Közösségi jelentőségű élőhelyek természetvédelmi helyzetének értékelése

Az EU tagállamokra vonatkozó 2013. évi adatok még nem állnak rendelkezésre

Közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetének értékelése

Az EU tagállamokra vonatkozó 2013. évi adatok még nem állnak rendelkezésre

3. ábra – Közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzete (2007, 2013)

A 2007-es jelentés eredményei az EU25 tagország átlagával összehasonlítva az élőhelyek tekintetében meglehetősen kedvezőtlen képet festenek a pannon biogeográfiai régióban található élőhelytípusok helyzetéről. Ez részben a kedvezőtlen folyamatoknak, részben a szigorú módszertannak volt köszönhető. Az Európai Bizottság a kedvezőtlen állapotú fajok és élőhelytípusok javulását tűzte ki célul az EU Biodiverzitás Stratégiában, illetve elvárta a tagországoktól az „ismeretlen” besorolású, adathiányos fajok, illetve élőhelytípusok számának csökkenését. A 2013-ban leadott jelentésben részben a kissé megváltozott módszertannak (pl. a természetvédelmi helyzet trendjének alakulását már rövidebb távra kellett kivetíteni, mint 2007-ben), részben a jelentősen bővülő ismereteknek köszönhetően, mind az élőhelytípusok, mind a fajok tekintetében sokkal realisabb képet adott a jelentés. Amennyiben a természetvédelmi helyzet átfogó értékelését tekintjük az index számok figyelembe vétele nélkül, 24 élőhelytípus természetvédelmi helyzete javult, ami az élőhelytípusok 52 %-át jelenti, 21 élőhelytípus természetvédelmi helyzete összességében nem változott, ez az élőhelytípusok 46 %-át jelenti, és csupán egy élőhelytípus, a dagadóláp esetében történt

negatív változás. A közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetében 137 faj esetében nem történt változás, ez a fajok 66 %-át jelenti, 59 faj esetében javulás történt, ami a fajok 28 %-át jelenti és 12 faj természetvédelmi helyzete romlott, ami a fajok csupán 6 %-át jelenti. Továbbra is igaz, hogy egyes fajok és élőhelyek tekintetében komoly és hosszú távú intézkedésekre lesz szükség a kedvező természetvédelmi helyzet irányába történő elmozduláshoz, de kétségtelen, hogy már jelenleg is kedvező elmozdulás tapasztalható számos élőhelytípus és faj természetvédelmi helyzetében, amihez az aktív természetvédelmi intézkedések, élőhelyrekonstrukciós beavatkozások, fajmegőrzési tevékenységek is jelentősen hozzájárultak (3. ábra).

A Natura 2000 hálózat működtetését és fenntartását nagymértékben segítik a gazdálkodás szabályait meghatározó illetve a korlátozások ellentételezéseként járó kompenzációkról szóló jogszabályok. A Natura 2000 gyepterületek esetében már 2007-től létezik ilyen szabályozás (a Natura 2000 gyepterületek fenntartásának földhasználati szabályairól szóló 269/2007. (X.18.) kormányrendelet és az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 gyepterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól szóló 128/2007. (X. 31.) FVM rendelet). Az NTA-III időszakában nagy előrelépést jelentett „az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól” szóló 41/2012. (IV. 27.) VM rendelet megalkotása. Így a Natura 2000 gyepterületek mellett megvalósult a Natura 2000 erdőterületek támogatási rendszere is. A gazdálkodási keretek, az egyes Natura 2000 területekre vonatkozó konkrét kezelési iránymutatások tekintetében szintén jelentős előrelépést hozott, hogy megjelent „Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 területek fenntartási terveinek készítéséhez nyújtandó támogatás igénybevétele részletes szabályairól” szóló 43/2012. (V. 3.) VM rendelet, amelynek alapján 2014. év végéig 243 Natura 2000 területre, összesen mintegy 480 000 hektár kiterjedésben készül fenntartási terv.

A Natura 2000 területek megőrzéséhez szükséges a Natura 2000 területen gazdálkodók támogatásának kiterjesztése a már jelenleg is működő gyepekre és magán erdőterületekre vonatkozó támogatáson túl lehetőség szerint további területekre is. A Natura 2000 területek finanszírozását szolgáló támogatási rendszer eddig kialakított struktúráját megtartva, a kifizetések körének kiszélesítését, a támogatási összegek nagyságának lehetőségek szerinti növelését, s nem utolsósorban a természetvédelmi célú földhasználati szabályozás helyi adottságokhoz való közelítését kell a természetvédelmi szakterületnek célul tűznie. Időszerű azoknak a támogatási jogcímeknek a felülvizsgálata, amelyek esetében a gazdálkodással is foglalkozó vagy nonprofit költségvetési szervek (pl. nemzeti park igazgatóságok) kikerültek a támogattak köréből.

A költségvetési szervek kedvezményezett körbe való beemelését a jelenlegi támogatási jogcímek (Natura 2000 kompenzáció, kedvezőtlen adottságú területek stb. jogcímek) felülvizsgálatával és a 2014-2020 közötti európai uniós költségvetési periódusra szóló vidékfejlesztési program megfelelő alakításával kell biztosítani.

A jelenleg folyó monitorozó programokat ki kell bővíteni úgy, hogy Magyarország meg tudjon felelni az uniós jelentési kötelezettségeknek. Ehhez feltétlenül szükséges a Natura 2000 területek jelölő fajairól és élőhelyeiről felmérések készítése, az adathiányos fajok és élőhelytípusok természetvédelmi helyzetének meghatározása célzott adatgyűjtések segítségével.

További fenntartási terveket kell kidolgozni azokra a Natura 2000 területekre, ahol a területek természetvédelmi és gazdálkodási szempontú kezelési céljainak összehangolása ezt szükségessé teszi.

Fő cselekvési irányok:

- A fő célkitűzés a Natura 2000 hálózatnak az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelvben lefektetett céloknak megfelelő működtetése.
- A területek kijelölése alapjául szolgáló élőhelytípusok, valamint fajok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, fenntartása és helyreállítása, valamint a Natura 2000 területek lehatárolásának alapjául szolgáló természeti állapot, illetve a fenntartó gazdálkodás feltételeinek biztosítása.
- A Natura 2000 hálózatra vonatkozóan a társadalom, a helyi közösségek, a gazdálkodók, a területhasználók által is ismert, elfogadott és támogatott rendszer kialakítása, az Európai Unió által előírt kötelezettségekkel arányos támogatási rendszer elfogadása.

A Natura 2000 hálózat működtetése

- A Natura 2000 hálózat finanszírozásának kiemelt szerepet játszó mezőgazdasági politika keretében a Natura 2000 céljait hatékonyan elősegítő intézkedések fokozott megjelenítése.
- A rendelkezésre álló Natura 2000 területekre vonatkozó releváns adatok, valamint a Natura 2000 fenntartási tervek átadása az erdőtervezésért felelős erdészeti hatóság részére figyelembevétel céljából.
- Valamennyi Natura 2000 terület által érintett ingatlan esetében a Natura 2000 jogi jelleg feljegyzése a földnyilvántartásba, illetve a 2010-es határpontosítások aktualizálása a Natura 2000 jogi jelleg feljegyzéseiben.
- A Natura 2000 támogatási rendszerek fenntartása illetve lehetőség szerinti bővítése és a helyi adottságokhoz való közelítése, a költségvetési szervek kedvezményezett körbe való beemelése.
- A jelenleg folyó monitorozó programok kibővítése, a Natura 2000 területek jelölő fajairól és élőhelyeiről felmérések készítése, az adathiányos fajok és élőhelytípusok természetvédelmi helyzetének meghatározása célzott adatgyűjtések segítségével.
- További fenntartási tervek kidolgozása.
- Eseti beavatkozási lehetőség biztosítása bizonyos esetekben (időjárási szélsőség, havária stb.) a természetvédelmi kezelő számára.
- A természetvédelmi szervezetekben a Natura 2000 szakkérdésekkel foglalkozó dolgozók létszámának növelése és az oktatásban, szakképzésben a „jó gyakorlat” példáinak alkalmazása, hiteles, gyakorlati munkát is végző (nemzeti park igazgatóságokon dolgozó) szakemberek bevonásával a Natura 2000 területek őrzésével, kezelésével, illetve az azokról készítendő jelentésekkel kapcsolatos, jelentős mértékű feladatnövekedés miatt.
- Folyamatos kapcsolattartás a Natura 2000 területek kezelése során a helyi lakossággal, a gazdálkodókkal és az érdekképviselői szervekkel. A tájékoztatás kiterjesztése egyrészt a Natura 2000 területek természeti értékeinek, másrészt az irányelveknek megfelelő jogszabályok megismertetésére és a gazdálkodók által igénybe vehető támogatások bemutatására.
- A hatósági táblákkal is kijelölt Natura 2000 területek arányának növelése.
- A Natura 2000 területekre vonatkozó részletes adatok elérhetővé tétele a Természetvédelmi Információs Rendszerben mind a nemzeti park igazgatóságok, mind a hatóságok számára (v.ö. 5.1. fejezet).
- A publikus adatok közzététele a honlapon (ehhez szükségesek a részletes élőhelytérképek és a fajok előfordulási adatai).

- A Natura 2000 területek tulajdonjogi integritásának megőrzése, szükség esetén az állami tulajdonban történő tartásának, vagy állami tulajdonba kerülésének elősegítése.
- A közösségi jelentőségű (Natura 2000) élőhelyek hazai viszonyokra adaptált értelmezési útmutatójának elkészítése (az uniós értelmezéstől való eltérések, a hazai specialitások).

3.3. Barlangtani, földtani és felszínalaktani értékek, ásványok, karszt területek

Helyzetkép:

A Magyar Állam kizárólagos tulajdonában álló és ex lege védettséget élvező barlangok ismert száma az elmúlt 5 éves periódusban kis mértékben emelkedett, azonban ezek járatainak megismert együttes hosszúsága igen jelentősen, 37 km-rel nőtt (4. táblázat).

4. táblázat – Ex lege védett barlangok

	összes barlang	fokozottan védett barlang	megkülönböztetett védelmet igénylő barlang	teljes járáthossz
2008. (év végi állapot)	4079	147	302	236,378 km
2013. (májusi állapot)	4130	145	260	270,963 km

A fokozottan védett barlangok számában észlelhető csökkenés csupán számszakilag mutatkozik, barlangösszekötésekből adódóan. Szintén kevesebb barlangot tartunk nyilván a megkülönböztetett védelmet igénylők körében, mely részben úgyszintén a barlangösszekötéseknek, részben a meglévő adatok szakmai felülvizsgálatának köszönhető.

Nagy előrelépést jelent a barlangok védelmének terén, hogy 2009-ben miniszteri rendelettel kihirdetésre kerültek a külterületi barlangok felszíni védőövezetei, majd a rendelet 2012-es módosításával ezek köre kiegészült a belterületi barlangok felszíni védőövezetével is. A rendeletben kihirdetett barlangi felszíni védőövezetek ingatlan-nyilvántartási bejegyzése elkezdődött. A 2013. júniusi állapot szerint a védőövezetek mintegy 78 %-a jelenik meg az ingatlan-nyilvántartásban.

E természeti értékek megóvása, megőrzése érdekében az NTA-III tervidőszakában közel 60 barlangban zajlottak le természetvédelmi célú rekonstrukciós munkálatok, zömében európai uniós források (pl. KEOP) felhasználásával.

Az élettelen természet további elemei, a földtudományi természeti értékek védelme számos esetben csak egyedi védetté nyilvánítással biztosítható.

A természetvédelmi szempontból jelentős mesterséges üregek védetté nyilvánításának szakmai előkészítése 2013-ban lezárult. Ennek kapcsán ez idáig 27 darab mesterséges üreg került a természetvédelem látókörébe részben földtani, részben denevérvédelmi jelentősége alapján.

A Magyar Tudományos Akadémia Földtani Bizottsága keretében működő Rétegtani Albizottság jelenleg mintegy 500 olyan kőzetfeltárást tart nyilván, melyek valamely földtörténeti kor eseményeinek, illetve a kialakulásukhoz szükséges földtörténeti időtartamnak kiemelkedő jelentőségű és méltó szakmai feldolgozottságú reprezentánsaiként földtani alapszelvénynek minősülnek. Ezek egy része – közel 220 db – valamely országosan védett természeti terület részeként természeti oltalom alatt áll. A többi földtani alapszelvény kiemelt oltalma természeti emlékként történő egyedi védetté nyilvánítással biztosítható.

Az ásványok védelme terén 2007 óta a hazánkban előforduló mintegy 500 közül 11 ásványfaj bizonyos mérettartományt meghaladó példányai természetvédelmi oltalom alatt állnak. Ez

azonban nem elégíti ki teljes mértékben az ásványok és lelőhelyeik védelmével szemben támasztott igényeket. Az ásványok és – néhány speciális kivételtől eltekintve – az ősmaradványok esetében sem a fajok és egyes példányok, hanem a lelőhelyek védelmével lehet eredményt elérni.

Fő cselekvési irányok:

- A barlangok teljes körű jogi védelme, a barlangi felszíni védőövezetek teljes körű ingatlan-nyilvántartási feljegyzése.
- Egyéb, arra érdemes élettelen természeti értékek (természetvédelmi szempontból jelentős mesterséges üregek, földtani alapszelvények, ásvány és ősmaradvány lelőhelyek) fennmaradásának, megóvásának jogi feltételeinek megteremtése.
- Ásványgyűjtés szabályozása.
- A barlangok és az egyéb, védelem alá helyezett élettelen természeti értékek gyakorlati védelmének további erősítése, a rekonstrukciós, állagmegóvó munkálatok továbbfolytatása.

3.4. Ex lege védett lápok és szikes tavak, források, víznyelők, kunhalmok, földvárak

Helyzetkép:

Ex lege védett lápok és szikes tavak

A Tvt. megteremtette annak a lehetőségét, hogy egyes, jelentős természetvédelmi értékkel rendelkező földterületek egyedi védetté nyilvánító jogszabály nélkül is, ún. ex lege védelemben részesüljenek.

2011-ben megvalósult az ex lege lápok és szikes tavak nyilvántartásának átfogó felülvizsgálata. Ennek keretében intézkedtünk az elmúlt években jogszabálysértő módon meghozott, az ilyen területek védettségét megszüntető hatósági határozatok visszavonásáról és a törvényben előírtaknak megfelelő állapotok visszaállításáról. A felülvizsgálat eredményeként, 2012 januárjában egy, a jogalkalmazást elősegítő VM miniszteri tájékoztatót jelentettünk meg a védett természeti területeken kívül elhelyezkedő ex lege védett lápok és szikes tavak jegyzékéről. A felülvizsgálat során 1229 db kisebb-nagyobb kiterjedésű láp (5. táblázat) és 415 db szikes tó felmérése és tájékoztató jegyzékben történő kihirdetése történt meg (6. táblázat). A tájékoztató jegyzék egy pillanatnyi állapotot tükröz, a jogalkalmazást segíti elő, azonban jogi kötőereje nincs.

5. táblázat – Ex lege védett lápok

Nemzeti park igazgatóság	Ex lege láp (db)
Aggteleki NPI	76
Balaton-felvidéki NPI	228
Bükk NPI	48
Duna-Dráva NPI	199
Duna-Ipoly NPI	122
Fertő-Hanság NPI	28
Hortobágyi NPI	277
Kiskunsági NPI	144
Körös-Maros NPI	0
Őrségi NPI	107
ÖSSZESEN	1 229

az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területeken kívül

6. táblázat – Ex lege védett szikes tavak

Nemzeti park igazgatóság	Ex lege szikes tó (db)
Aggteleki NPI	0
Balaton-felvidéki NPI	0
Bükk NPI	0
Duna-Dráva NPI	0
Duna-Ipoly NPI	54
Fertő-Hanság NPI	0
Hortobágyi NPI	110
Kiskunsági NPI	241
Körös-Maros NPI	10
Őrségi NPI	0
ÖSSZESEN	415

az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területeken kívül

Ex lege védett kunhalmok

Az előző tervidőszakban a kunhalmok megőrzése terén elért eredmény, hogy mintegy 1000 kunhalom megőrzendő tájképi elemként bekerült a európai unió által előírt ún. „Kölcsönös Megfeleltetés” rendszerébe. Ez azt jelenti, hogy megőrzésük a Helyes Mezőgazdasági és Környezeti Állapot feltételrendszerének részévé vált, amelyet a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal a saját eljárásrendjén belül ellenőriz. Az országos **kunhalom** adatbázis alapján - a védett természeti területeken kívül - összesen 1496 kunhalom felel meg a törvényi definícióban meghatározott kritériumoknak (7. táblázat).

7. táblázat – Ex lege védett kunhalmok

Nemzeti park igazgatóság	Ex lege védett kunhalom (db)*
Aggteleki NPI	11
Balaton-felvidéki NPI	5
Bükk NPI	91
Duna-Dráva NPI	199
Duna-Ipoly NPI	22
Fertő-Hanság NPI	18
Hortobágyi NPI	441
Kiskunsági NPI	129
Körös-Maros NPI	578
Őrségi NPI	2
ÖSSZESEN	1496

az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területeken kívül

* a halomsírműveket egy objektumnak számítva

Ex lege védett földvárak

2009-ben egy országos felülvizsgálat keretében megtörtént a 221 ismert földvár elhelyezkedésére vonatkozó adatok kiegészítése, így a természetvédelmi nyilvántartásban minden földvár esetében legalább a pontszerű térbeli reprezentáció rendelkezésre áll (8. táblázat).

8. táblázat – Ex lege védett földvárak

Nemzeti park igazgatóság	Ex lege védett földvár (db)
Aggteleki NPI	16
Balaton-felvidéki NPI	25
Bükk NPI	19
Duna-Dráva NPI	32
Duna-Ipoly NPI	57
Fertő-Hanság NPI	3
Hortobágyi NPI	38
Kiskunsági NPI	4
Körös-Maros NPI	1
Órségi NPI	26
ÖSSZESEN	221

az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területeken kívül

Ex lege védett források és víznyelők

A források országos felmérése során eddig 6505 vízfakadás helyszíni ellenőrzése történt meg, melyek közül 2732 db felel meg az ex lege védettség kritériumainak, amely jelentős növekedést mutat, hiszen az NTA-III készítésekor 2479 db volt ismert (9. táblázat).

A víznyelők országos nyilvántartásában jelenleg csupán négy nemzeti park igazgatóság területéről rendelkezünk adatokkal, összesen 795 objektum esetében. Ezek közül 429 db víznyelő helyezkedik el országosan védett természeti területen kívül, így ennyi tekinthető ex lege védelem alatt állónak (10. táblázat).

9. táblázat – Ex lege védett források

Nemzeti park igazgatóság	Ex lege védett források (db)
Aggteleki NPI	135
Balaton-felvidéki NPI	1599
Bükk NPI	450
Duna-Dráva NPI	312
Duna-Ipoly NPI	185
Fertő-Hanság NPI	0
Hortobágyi NPI	0
Kiskunsági NPI	0
Körös-Maros NPI	0
Órségi NPI	51
ÖSSZESEN	2732

az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területeken kívül

Az ex lege védelem alatt álló védett természeti területek esetében általános probléma –, amire a jövő nemzedékek országgyűlési biztosa jelentésben hívta fel a figyelmet – hogy az Alkotmánybíróság 2003-as határozata, illetve az ennek nyomán megalkotott jogi szabályozás olyan feltételekhez és olyan további intézkedésekhez kötötte a törvényi védelem érvényesítését/érvényesíthetőségét, amelynek a természetvédelem szervezetrendszere a rendelkezésére álló lehetőségek mellett nem képes megfelelni. Mindez sajnálatos módon az ex lege védettség kiüresedését eredményezte.

10. táblázat – Ex lege védett víznyelők

Nemzeti park igazgatóság	Ex lege védett víznyelők (db)
Aggteleki NPI	7
Balaton-felvidéki NPI	389
Bükki NPI	0
Duna-Dráva NPI	0
Duna-Ipoly NPI	33
Fertő-Hanság NPI	0
Hortobágyi NPI	0
Kiskunsági NPI	0
Körös-Maros NPI	0
Őrségi NPI	0
ÖSSZESEN	429

az egyedi jogszabállyal létesített országos jelentőségű védett természeti területeken kívül

Fő cselekvési irányok:

- Az ex lege szikes tavak, lápok esetében teljesüljenek a Víz keretirányelv (az *Európai Parlament és a Tanács 2000/60/EK irányelve* {2000. október 23.} a vízpolitika terén a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról, továbbiakban: VKI) általános célkitűzései a vízgyűjtő-gazdálkodási tervezésen (továbbiakban: VGT) keresztül, továbbá a a vizes élőhelyek körül előírt (kölsönös megfeleltetés keretében) puffer terület szabadon hagyása.
- Az ex lege védett természeti területek országos felmérésének folytatása, az országos nyilvántartás rendezése, a törzskönyvi nyilvántartás kialakítása és az adatok publikálása. Az ex lege védettség érvényesítéséhez szükséges adminisztratív és operatív feltételek biztosítása.
- A még le nem határolt ex lege védett lápnak, szikes tónak minősülő valamint a kunhalom és földvár földrészletek hatósági határozattal történő kijelölése.
- Az ex lege védett kunhalmok és földvárak esetében az együttműködés erősítése a kulturális örökségvédelmi szakterülettel. A „Kölsönös Megfeleltetés” keretében megőrzendő kunhalmok körének teljessé tétele, támogatási (mezőgazdálkodási, erdőgazdálkodási) konstrukciók kidolgozása a kunhalmok és a földvárak esetében (gyepesítés, gyepfenntartás).
- Egységes módszerrel történő, egyidejű országos állapotfelmérés és adatgyűjtés a kunhalmok és földvárak esetében, az eredmények felhasználása a törvényi védettség érvényesítését lehetővé tevő feltételek biztosításához. Az ex lege védettség hatósági határozattal történő megállapítása a legveszélyeztetettebb halmok esetében.
- A források és víznyelők terepi adatfelvételének folytatása az „ex lege” védettség kritériuma teljesülésének meghatározásával, és azok hatósági határozattal történő megállapítása és ingatlan-nyilvántartási feljegyztetése.

3.5. Nemzetközi minősítésű területek

3.5.1. Ramsari területek

Helyzetkép:

A Ramsari Egyezmény végrehajtása kapcsán a nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek jegyzékébe 2009 óta egy új területet jelentett be Magyarország több mint 9400 hektár kiterjedésben. Ezzel 29-re emelkedett a hazai ramsari területek száma, a teljes kiterjedésük pedig megközelítőleg 260 ezer hektárra nőtt (11. táblázat, 4. ábra), amely az ország területének több mint 2 %-a.

11. táblázat - Nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek Magyarországon

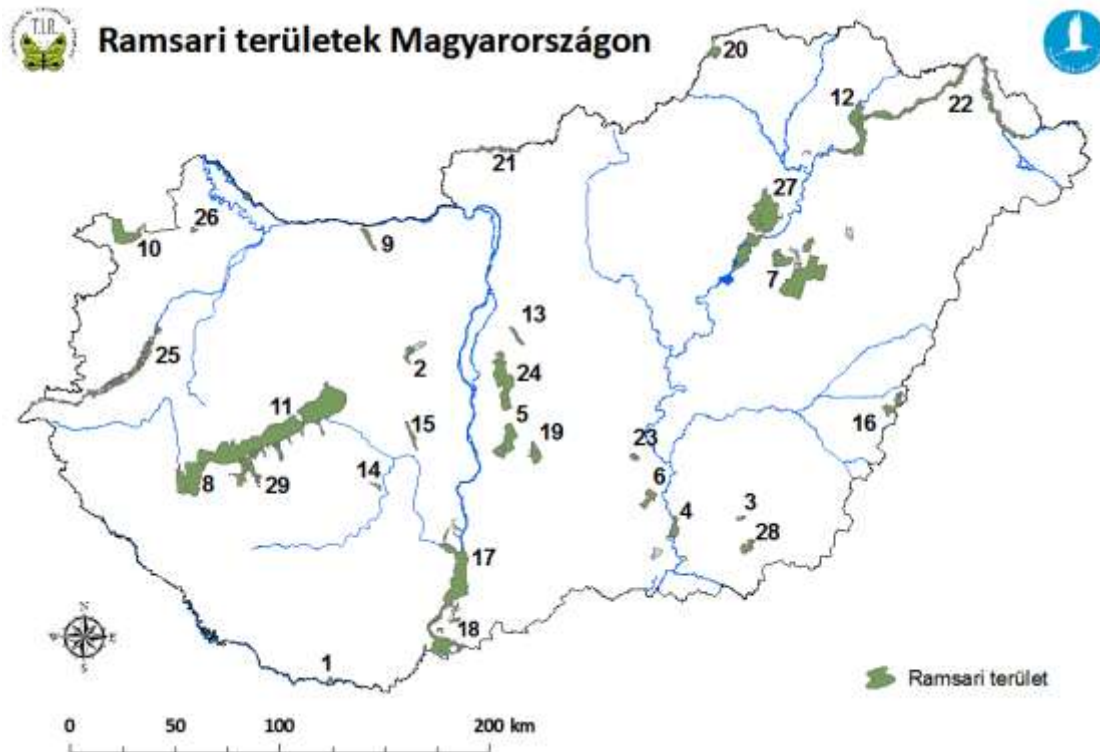
Megnevezés	Terület (ha)	Az Egyezmény hatálya alá kerülés (bővítés) időpontja
1. Szaporcai Ó-Dráva-meder	290	1979
2. Dinnyési Fertő és a Velencei Madárrezervátum	946	1979
3. Kardoskút	492	1979
4. Mártély	2 247	1979
5. Felső-Kiskunsági szikes tavak	7 394	1979 (2003)
6. Pusztaszer	5 088	1979
7. Hortobágy	31 839	1979 (1997)
8. Kis-Balaton	14 974	1979 (1989)
9. Tatai-tavak (A bővítés előtt: Tatai Öreg-tó)	1 898	1989 (2006)
10. Fertő-tó	8 436	1979 (1997)
11. Balaton (október 1. és április 30. között)	59 528	1989
12. Bodrozug	4 220	1989
13. Ócsa	1 145	1989
14. Pacsmagi-halastavak	439	1997
15. Rétszilasi-halastavak	1 494	1997
16. Biharugrai-halastavak	2 781	1997
17. Gemenc	19 768	1997
18. Béda-Karapanca	8 718	1997
19. Izsáki Kolon-tó	3 059	1997
20. Baradla	2 056	2001
21. Ipoly-völgy	2 303	2001
22. Felső-Tisza	26 935	2003
23. Csongrád–Bokrosi Sós-tó	867	2003
24. Felső-Kiskunsági szikes puszták	12 849	2006
25. Rába-völgy	9 552	2006
26. Nyirkai-Hany	419	2006
27. Borsodi-Mezőség	18 471	2008
28. Montág-pusztá	2 187	2008
29. Dél-balatoni halastavak és berkek	9 510	2011
ÖSSZESEN	259 905	

Az Egyezmény végrehajtása során a jövőben prioritás a meglévő ramsari területek természetvédelmi célú fejlesztése. A területek védelmére fel kell használni a védett természeti terület, illetve a Natura 2000 hálózat státusz által biztosított jogszabályi lehetőségeket, az

uniós és hazai támogatási rendszereket, továbbá a kommunikáció, az ismeretterjesztés és a környezeti nevelés eszközeit. A sérülékeny vízháztartású vizes és ártéri élőhelyek, valamint az azokhoz kötődő fajok természetvédelmi helyzetének javítása érdekében mindenképp olyan élőhely-rekonstrukciós beavatkozások szükségesek, amelyek segítségével javítható az érintett területek vízellátottsága, illetve helyreállítható az eredeti természetes vízjárás. Ezek mellett fel kell számolni az élőhelyek természetességének és természetvédelmi helyzetének javulását akadályozó egyéb körülményeket (pl. inváziós fajok, emberi hatásra felgyorsuló szukcesszió).

Fő cselekvési irányok:

- Az érintett élőhelyek helyreállítása, a rekonstrukciók folytatása, a hosszú távú kezelés feltételeink biztosítása, szükség esetén puffer területek kialakítása az intenzív agrár termelésből való kivonással.
- Speciális, zonális (vadlúd, apróvad védelmi, bemosódást/terhelést csökkentő, mezsgyék, bűvőhelyek védelmét megcélzó, illetőleg vizes élőhelyek fenntartását, működtetését támogató) célprogramok beindítása, az ettől eltérő földhasználati módoknál jobb versenyképesség és az elfogadás érdekében, a vadlúdkár kompenzálásaként is.
- A szikes tavak természetességének javítása, megfelelő kezelésük kialakítása.
- A Ramsari Egyezmény által előírt részletes jelentés (3 évente) valamint az Egyezmény alapján nemzetközi jelentőségű vizes élőhellyé nyilvánított területek adatlapjának felújítása (6 évente).

4. ábra – Ramsari területek Magyarországon

3.5.2. Európa Diplomás területek

Helyzetkép:

Az Európa Diploma a Berni Egyezmény keretében adományozott, a védett területek számára adható legmagasabb díj a kiemelt európai jelentőségű biológiai, geológiai és/vagy tájképi értékeket hordozó védett területek elismerésére. A díjat 1965-ben hozták létre, és az Európa

Tanács ítéli oda. Jelenleg 26 ország 70 területe (köztük három magyarországi) kapta már meg ezt a kitüntetést.

Hazánkban az Ipolytarnóci Ősmaradványok Természetvédelmi Terület és a Szénás-hegycsoport valamint a Tihanyi-félsziget vulkanikus képződményei nyerték el az Európa Diplomát (12. táblázat).

12. táblázat – Magyarország Európa Diplomával rendelkező területei

Megnevezés	Bejegyzés éve	Következő megújítás éve	Területe
1. Ipolytarnóci ősmaradványok	1995	2020	509,51 ha
2. Szénás-hegycsoport	1995	2015	1.383,93 ha
3. Tihanyi-félsziget vulkanikus képződményei	2003	2013	671,25 ha
ÖSSZESEN			2.564,7 ha

Az Európa Diplomával rendelkező területek nyilvántartásának átfogó felülvizsgálata 2012-ben történt meg. Az Európa Diplomával rendelkező területek újbóli kihirdetése a Vidékfejlesztési Értesítő 2013. január 13-ai számában jelent meg a vidékfejlesztési miniszter közleményeként.

Fő cselekvési irányok:

- Az Európa Tanács által megfogalmazott kezelési előírások, ajánlások maradéktalan teljesítése, a területek megfelelő kezelése, a minősítés megtartása.
- Évente országjelentés összállítása az Európa Diplomás területek állapotáról, az Európa Tanács ajánlásainak teljesüléséről, a természetvédelmi kezelést ellátó nemzeti park igazgatóság jelentése alapján.

3.5.3. Bioszféra-rezervátumok

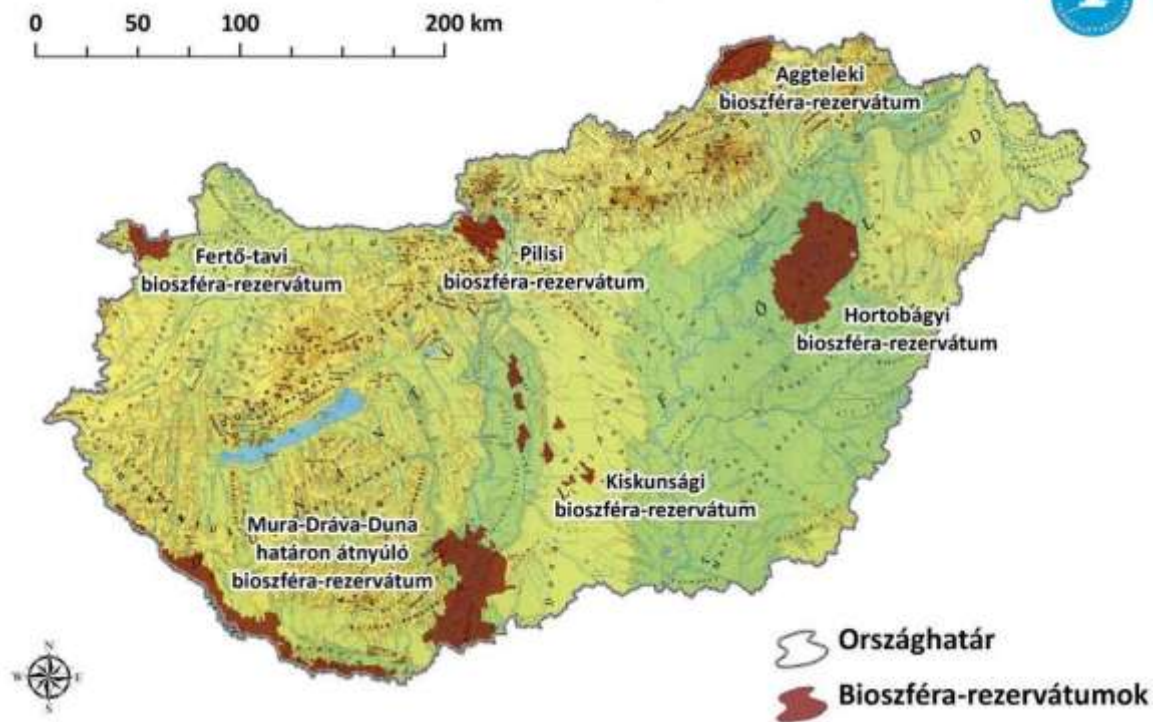
Helyzetkép:

A bioszféra-rezervátum hálózat kialakítása 1976 óta folyik az UNESCO Ember és a Bioszféra (MAB) Programja keretében. Magyarországon a 80-as évek végéig 5 bioszféra-rezervátum került kijelölésre: az Aggteleki, a Fertő-tavi, a Hortobágyi, a Kiskunsági és a Pilisi bioszféra-rezervátum (13. táblázat). Hosszú szünet után ismét élénk nemzetközi diplomáciai lépések történtek a bioszféra-rezervátumok védelme terén. Régi szakmai tervünk valósult meg 2012. július 11-én, amikor az UNESCO MAB Bioszféra Rezervátumok Nemzetközi Koordinációs Tanácsának (ICC) XXIII. ülése megszavazta a közös magyar-horvát Mura-Dráva-Duna Határon Átnyúló Bioszféra-Rezervátum címet, így már hat bioszféra-rezervátummal büszkélkedhetünk (5. ábra).

Ezt megelőzően a 2011. első félévi magyar EU-elnökség egyik kiemelkedő eredménye volt, hogy Ausztria, Horvátország, Magyarország, Szerbia és Szlovénia környezetvédelmi miniszterei nyilatkozatot írtak alá a Mura, a Dráva és a Duna mentén kialakítandó, határon átnyúló ötoldalú bioszféra-rezervátum létrehozásának szándékáról, tehát a kétoldalú rezervátum tovább bővíthet. A tagállamok első, indító értekezletét Magyarország szervezte meg.

Az UNESCO hazai képviselője és a Vidékfejlesztési Minisztérium újjáalakította a MAB Nemzeti Bizottságot. A rezervátumokat kezelő nemzeti park igazgatóságok jelentései és a VM közreműködése alapján elkészült és 2013-ban az UNESCO számára beadásra került a rezervátumok időszakos beszámoló jelentése (10 évente készül országjelentés).

Bioszféra-rezervátumok Magyarországon

5. ábra – Bioszféra-rezervátumok Magyarországon

13. táblázat – Bioszféra-rezervátumok Magyarországon

Megnevezés	Bioszféra-rezervátum (ezer hektár)	Magterület (ezer hektár)	Elfogadás éve
1. Aggteleki bioszféra-rezervátum	20,2	1,2	1979
2. Fertő-tavi bioszféra-rezervátum	12,6	4,1	1979
3. Hortobágyi bioszféra-rezervátum	55,1	5,1	1979
4. Kiskunsági bioszféra-rezervátum	12,5	2,3	1979
5. Pilisi bioszféra-rezervátum	25,2	9,8	1980
6. Mura-Dráva-Duna határon átnyúló bioszféra-rezervátum	57,4	30,6	2012
ÖSSZESEN	183,7	49,6	

Fő cselekvési irányok:

- A magyar-horvát együttműködés kiteljesítése a közös bioszféra-rezervátum működtetésében. A kétoldalú magyar kezdeményezés ötoldalúvá minősítésének segítése, a vezető országgént való szerepünk és aktivitásunk megőrzése.
- Az első-generációs bioszféra-rezervátumaink korszerűsítése az UNESCO Tudományos Testületének benyújtott új zonációs és kezelési szempontoknak megfelelően és a bioszféra-rezervátum cím megőrzése.
- A bioszféra-rezervátum „ember és bioszféra” együttélésének további erősítése a különböző akciók, társadalmi elismertség tekintetében.

3.5.4. Geoparkok

Helyzetkép:

Az UNESCO Földtudományi Tagozata 1997-ben hirdette meg geopark programját, ezt követően 2000-ben létrejött az Európai Geopark Hálózat (EGN), amelynek célja a földtudományi változatosság (geodiverzitás) védelme, földtudományi örökségünk népszerűsítése és bemutatása, továbbá a geoturizmus fejlesztése. Fontos szempont, hogy mindez a helyi közösségekkel partnerségben történjen.

Hazánkban két, az EGN és GGN (Globális Geopark Hálózat) által elismert geoparkot találhatunk (14. táblázat).

14. táblázat – Geoparkok Magyarországon

Megnevezés	Elfogadás éve
Novohrad – Nógrád Geopark (határon átnyúló)	2010
Bakony-Balaton Geopark	2012

A geoparkok – bár sem területileg, sem szervezetileg nem minősülnek hivatalos természetvédelmi kategóriának – fontos szerepet játszanak a hazai földtudományi természetvédelemben.

Fő cselekvési irányok:

- A geopark cím és ezáltal az európai (EGN) valamint nemzetközi (GGN) tagság fenntartása, a geopark szervezetek és a működési területével érintett nemzeti park igazgatóságok kapcsolatának, együttműködésének szükség szerinti erősítése.

3.5.5. Világörökségi területek

Helyzetkép:

A világörökségről szóló *2011. évi LXXVII. számú törvény* (továbbiakban: Vötv.) a hazai világörökségi területek természetvédelmi érintettsége esetén (átfedés védett természeti területtel vagy Natura 2000 területtel) a nemzeti park igazgatóságok számára feladatokat határoz meg. E törvényből következően vagy a nemzeti parki igazgatóság minősül világörökségi gondnokságnak, vagy kötelező együttműködniük táj- és természetvédelmi kérdésekben a világörökségi gondnokságokkal. Az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága Világörökség Albizottságában a táj- és természetvédelmi szakterület minisztériumi delegáltakkal és az érintett nemzeti park igazgatóságok delegáltjaival képviselteti magát. A magyarországi 8 világörökségi terület közül 5 terület táj- és természetvédelmi szempontból kiemelt jelentőséggel bír (15. táblázat).

A világörökség várományos területek Vötv. által előírt felülvizsgálata során a természetvédelmi szakterület által korábban természeti kategóriában jelölt Budai termálkarszt barlangrendszerei és Ipolytarnóci őselőhely esetében a világörökség várományos státusz fenntartását Magyarország javasolta.

Fő cselekvési irányok:

- A világörökségi címek megtartása, a kötelező együttműködések sikeres megvalósítása.
- Együttműködés a kulturális örökségvédelmi szakterülettel a természeti kategóriában jelölt világörökségi várományos területek esetében a világörökségi cím elérése érdekében.

15. táblázat – Világörökségi területek Magyarországon

Megnevezés	Világörökségi listára való felvétel időpontja	Jelleg
1. Budapest Duna-parti látképe, a Budai Várnegyed, az Andrássy út és történelmi környezete	1987	kulturális
2. Hollókő ófalu és táji környezete*	1987	kulturális
3. Az Aggteleki-karszt és a Szlovák-karszt barlangjai*	1995	természeti
4. Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és közvetlen természeti környezete	1996	kulturális
5. Hortobágyi Nemzeti Park – Puszta*	1999	kulturális – kultúrtáj
6. Pécsi ókeresztény sírkamrák	2000	kulturális
7. Fertő / Neusiedlersee kultúrtáj*	2001	kulturális – kultúrtáj
8. A tokaji történelmi borvidék*	2002	kulturális - kultúrtáj

* Táj- és természetvédelmi szempontból kiemelt jelentőséggel bíró világörökségi területek

3.5.6. Csillagoségbolt-parkok

Helyzetkép:

Az International Dark Sky Association (Nemzetközi Sötét Égbolt Szövetség, továbbiakban: IDA) alapította a „nemzetközi csillagoségbolt-park” (International Dark Sky Park) címet 2006-ban. A hálózat létrehozásának elsődleges célja az éjszakai égbolt látványának megőrzése a jövő nemzedékek számára. További fontos cél, hogy felhívják a figyelmet a fényszennyezés élővilágra, valamint tájképre gyakorolt káros hatásaira. A címre olyan területek pályázhatnak, ahol elenyésző az éjszakai fényszennyezés és megőrizhetők a természetes adottságok.

A két hazai csillagoségbolt-parkot a 16. táblázat mutatja be.

16. táblázat – Csillagoségbolt parkok Magyarországon

Név	Alapítás éve	Fenntartó szervezet
Zselici Csillagoségbolt-park	2009	Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság, Magyar Csillagászati Egyesület
Hortobágyi Csillagoségbolt-park	2011	Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság

Fő cselekvési irányok:

- A fényszennyezés elleni védelem hatékony és összehangolt tevékenységeire, a szemléletformálásra szakmai testület felállítása.
- A természetvédelmi és nem természetvédelmi témájú jogi vonatkozású szabályozásba (pl. természetvédelmi kezelési tervek) indokolt integrálni a fényszennyezésre, fényterhelésre vonatkozó előírásokat.
- Újabb, az IDA által elfogadott csillagoségbolt-helyszínek (Csillagos égbolt közösségek, parkok vagy rezervátumok) kialakítása.

3.6. Natúrparkok

Helyzetkép:

A natúrpark a természeti értékek fenntartásán alapuló, a helyi önkormányzatok, civil szervezetek és a lakosság összefogása, együttműködése eredményeként létrejövő területfejlesztési együttműködés, amely az ökoturizmus fejlesztésén, a helyi nevezetességek,

természeti értékek, a népi kultúra, hagyományok bemutatásán keresztül hozzájárul a természet és a táj értékeinek megőrzéséhez, a munkahelyteremtéshez és a lakosság életminőségének javításához. A natúrpark név használata a Tvt. 29/A. §-a alapján a természetvédelemért felelős miniszter hozzájárulásához kötött. A név használatának nem feltétele, hogy az adott terület természetvédelmi oltalom alatt álljon.

Jelenleg az országban 7, a miniszter által elismert natúrpark működik (17. táblázat). A natúrparkok jelenleg hazánk területének 3,7 %-ra terjednek ki.

17. táblázat – Natúrparkok Magyarországon

Miniszter által elismert Natúrparkok	Alapítás éve	Területe
Vértesi Natúrpark	2005	35 838 hektár
Írottkő Natúrpark	2006	20119 hektár
Sokoró-Pannontáj Natúrpark	2006	62 670 hektár
Cserhát Natúrpark	2009	38 260 hektár
Szatmár-Beregi Natúrpark	2010	103 802 hektár
Hét Patak Gyöngye Natúrpark	2011	10 177 hektár
Gerecse Natúrpark	2013	79 611 hektár

A névhasználati címmel rendelkező natúrparkokon túl további 13 natúrparki kezdeményezés ismert, melyek a következők: Bakonyalja Natúrpark, Ipolymente-Börzsöny Natúrpark, Budakörnyéki Natúrpark, Dél-Heves Natúrpark, Kerka-Mente Natúrpark, Körösök Völgye Natúrpark, Nagyberék Natúrpark, Nagykanizsa Natúrpark, Nagy-Milic Natúrpark, Őrség-Vendvidék Natúrpark, Pinkamenti Natúrpark, Ráckevei Kis-Duna Natúrpark, Soproni-Hegység Natúrpark.

Fő cselekvési irányok:

- Natúrpark koncepció megalkotása – a natúrparkok jövőjének, természetvédelemben és vidékfejlesztésben játszott szerepüknek a meghatározása.
- Részletszabályokat tartalmazó jogi norma megalkotása és hatályba léptetése a natúrpark létesítésének feltételrendszeréről (mely a nemzetközi gyakorlatban kialakult és elfogadott feltételeken alapul), a név adományozásának, visszavonásának módjáról, működése ellenőrzéséről.

3.7. Természetvédelmi oltalom alatt álló fajok köre

Helyzetkép:

2012-ben, illetve 2013-ban jelent meg a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet módosítása. A módosítás egyik fontos alapját a 2012 év februárjában a természetvédelmi és a vadgazdálkodási ágazat állami és civil képviselői által aláírt megállapodás adta. A módosítás másik fő pillérét – a Horvátország uniós csatlakozásából fakadó kötelezettségeken túlmenően – a védelemben részesülő fajok listájának az uniós természetvédelmi irányelveknek való teljes körű megfeleltetése, valamint a fajok aktuális veszélyeztetettségi helyzete és az új tudományos (részben rendszertani) eredmények alapján történő felülvizsgálata adta. A revízió eredményeként 2009-2013 között a védett és fokozottan védett növényfajok száma összesen 13-mal, a gombáké és zuzmóké 32-vel, az állatfajoké 173-mal nőtt, amíg a fokozottan védett fajok száma pedig 49-cel emelkedett (18. táblázat).

Fő cselekvési irányok:

- A veszélyeztetett, vagy más szempontból védelemre érdemes fajok természetvédelmi helyzetének folyamatos nyomon követése, és szükség esetén védetté nyilvánítása.
- A fajokról szerzett ismeretek bővítése.

18. táblázat – Védett és fokozottan védett fajok számának alakulása Magyarországon

Megnevezés	2009		2013	
	védett fajok száma	ebből fokozottan védett	védett fajok száma	ebből fokozottan védett
Gombák	35	–	58	–
Zuzmók	8	–	17	–
Növények				
mohák	79	–	77	–
harasztok	45	2	44	7
nyitvatermők	1	1	1	1
zárvatermők	595	68	611	79
Növények összesen	720	71	733	87
Állatok				
gerinctelenek	513	32	692	57
gerincesek	482	105	476	129
kőrszájúak	2	2	3	3
halak	31	5	31	7
kétéltűek	18	–	18	1
hüllők	15	3	15	5
madarak	361	81	352	95
emlősök	55	14	57	18
Állatok összesen	995	137	1168	186
Hangyabolyok	6	–	6	–

3.8. A tájszerkezet, tájjelleg, tájpotenciál védelme, az egyedi tájértékek megőrzése**Helyzetkép:**

A tájvédelem feladata a tájkarakter (tájjelleg) értékes elemeinek, a természeti adottságokkal összhangban lévő, hagyományos tájszerkezet, a táj teljesítőképessége (potenciálja) és kedvező esztétikai adottságainak megőrzése és ezáltal a táji sokféleség (tájdiverzitás) megőrzése. A tájvédelem állami feladatai a jelenlegi jogi környezetben nagyjából a tájak természetes és természetközeli állapotát, a tájak esztétikai adottságait és a jellegét meghatározó természeti értékek, természeti rendszerek és az egyedi tájértékek védelmére terjednek ki, ezekre a részterületekre korlátozódnak.

A települési területek terjeszkedése az NTA-III tervezési időszakában nem állt meg. A települések környezeti állapotát és a helyi éghajlati körülményeket befolyásoló biológiailag aktív felületek csökkenése tovább folytatódott és ezzel összefüggésben a biológiailag inaktív felületek kedvezőtlen aránya nem javult. Az NTA-III tervezési időszakában a természetvédelem és tájvédelem feladata kibővült a fényszennyezés csökkentésével és a csillagos égbolt látványának megőrzésével, azonban a csillagos égbolt láthatósága – a csillagoségbolt-parkokhoz kapcsolódó beavatkozási területekről eltekintve – tovább csökkent.

A tájkarakter és a tájpotenciál védelme jelenleg a területrendezési és településrendezési eszközök szabályozási előírásain, valamint egyedi hatósági eljárásokban, a tájvédelmi szakhatósági állásfoglaláson keresztül érvényesíthető. A jogi környezet adta hiátusok mentén bőven volt példa spontán, sokszor az ökológiai szempontokat mellőző befektető szándék

vezérelte táj alakításra, amelyet a fenti folyamatok miatt vissza kell szorítani. A befektetői oldalról érkező kezdeményezésnek a településrendezési, területrendezési dokumentumban - véleményezésen keresztül - irányt kell mutatni és az adott befektetésre alkalmas területekre kell terelni. Ezt szakmailag átlátható módon alapozná meg a tájak tájkarakter alapú osztályozási rendszere, és az az alapján készülő országos tájleltár, amely a tájvédelem régen tervbe vett célkitűzése, de eddig nem készült el. Az országos tájleltárban egyúttal nyomon követhető lenne a táji sokféleség változása is.

A táji örökség fontos összetevői az egyedi tájértékek. Az egyedi tájértékek felmérésének módját a *MSZ 20381:2009 Természetvédelem. Egyedi tájérték kataszterezése* című szabvány rögzíti.

Az egyedi tájértékek megállapítása és nyilvántartásba vétele a nemzeti park igazgatóságok feladata, ugyanakkor a településrendezési terveknek tartalmaznia kell a tervezési területen található egyedi tájértékek felsorolását.

A központi nyilvántartás 901 település teljes közigazgatási területének egyedi tájérték felmérését tartalmazza, így országos szinten számolva a feldolgozottsági szint 28,5 % (19. táblázat). A 901 település közül 356 település felmérésére az NTA-III tervezési időszakában került sor. A felméréseknek nagy lendületet adott a Tájérték KAtaszter (TÉKA) program, amelynek keretében megtörtént 486 település felmérésének felülvizsgálata, valamint 210 település egyedi tájérték felmérése. A nyilvántartásban 2013 tavaszán összesen 20 920 egyedi tájérték részletes leírása szerepelt.

A MSZ 20381:2009 szabványban szereplő adatlap tartalmi elemei alapján 2011-ben elkészült a Természetvédelmi Információs Rendszer egyedi tájérték modulja, amely 2012-től már a felvett táji érték védettségi szintjére és státuszára vonatkozó adatokat is tartalmazza. Az elvégzett elemzések szerint a felmért tájértékek közel 10 %-a rossz állapotban van, közel 50 %-a veszélyeztetett. A rossz állapot leggyakoribb oka az ápolás, karbantartás elmaradása.

19. táblázat – Az egyeditájérték-kataszterezés keretében felvételezett települések száma (2013. június 30-i állapot)

Nemzeti park igazgatóság	Összes település száma (db)	Kataszterezett települések száma (db)	A felmért települések száma az összes település százalékában (%)
Aggteleki NPI	242	231	95
Balaton-felvidéki NPI	544	64	12
Bükki NPI	365	144	40
Duna–Dráva NPI	593	84	14
Duna–Ipoly NPI	394	89	23
Fertő–Hanság NPI	176	80	45
Hortobágyi NPI	390	84	22
Kiskunsági NPI	142	42	30
Körös–Maros NPI	106	34	32
Őrségi NPI	221	49	22
ÖSSZESEN	3173	901	28,5

Fő cselekvési irányok:

- Az egyedi tájérték kataszterezés eredményeinek a településrendezési tervezési folyamatokba történő integrálása a természetvédelmi jogszabályok és a MSZ 20381:2009 szabvány felülvizsgálata, annak összhangba hozása az elektronikus nyilvántartással.
- Az egyedi tájértékek településenkénti és egyes tájérték-fajták szerint történő felmérését, a helyi közösségek intenzívebb bevonásával.
- A TIR egyedi tájérték moduljának aktualizálása.
- A fényszennyezéstől mentes csillagos égbolt láthatóságának megőrzése, javítása.
- További irányok a 8.7 fejezetben.

A 3. fejezetben szereplő intézkedések indikátorai:

- A természetvédelmi oltalom alatt álló területek és értékek száma.
- A természetvédelmi beavatkozással, élőhely-rekonstrukcióval érintett területek száma.
- A természetvédelmi tartalmú jogi jellegek közhiteles ingatlan-nyilvántartásba történő feljegyzésének aránya.
- Az elkészült fenntartási tervek száma.
- A közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetének aktuális értékelése alapján kedvező, javuló, illetve ismeretlen természetvédelmi helyzetű, fajok aránya.
- Jogi jelleg feljegyzések és törlések százalékos aránya a teljes körű feljegyzéshez képest.
- Natura 2000 területeken a gyeplépcsővel művelési ágú földterületek arányának változása.
- Natura 2000 kompenzációban részesülő földterületek kiterjedése (ha), illetve a kifizetések növekedése (művelési áganként).
- A nemzetközi minősítésű területeknél e minősítések, címek megőrzése, a nemzetközi minősítésű területek arányának változása.
- Az egyedi tájértékek száma.
- További indikátorok tájvédelmi kérdésekben a 8.7 fejezetben.

4. Természetvédelmi oltalom alatt álló területek és természeti értékek kezelése, fenntartása, őrzése

4.1. Természetvédelmi célú vagyonkezelés

Helyzetkép:

A természetvédelmi célú vagyonkezelés elsődleges célja állami tulajdonban álló földrészleteken természetvédelmi közcélok megvalósítása, az élő és élettelen természeti értékek megóvása, a tájképi, kultúrtörténeti értékek megőrzése, a természeti vagyon állagának és értékének megőrzése, védelme, továbbá értékének fenntartható módon való növelése. A nemzeti park igazgatóságok (továbbiakban: igazgatóságok) vagyonkezelésében lévő védett és védelemre tervezett természeti területek kiterjedése 2012. december 31-i állapot szerint 290 466 hektár, amelynek 61 %-a gyepterület, 10 %-a szántó, 29 %-a pedig egyéb művelési ágú terület (20. táblázat).

Az igazgatóságok a vagyonkezelésükben lévő területeknek közel 54 %-án, 156 037 hektáron, jelenleg is haszonbérleti szerződések útján, gazdálkodók bevonásával végzik a természetvédelmi kezelést. A természetvédelmi célú vagyonkezelési tevékenység, természetvédelmi kezelés megvalósításában kulcsszereppel bír az igazgatóságok vagyonkezelésében lévő védett őshonos és veszélyeztetett állatfajtaiból (magyar szürke marha, magyar tarka, magyar bivaly, cikta, cigája stb.) álló állatállomány, amely a gyepterületek megfelelő állatsűrűséggel és állatfajjal/fajtával történő legeltetését biztosítja. Az igazgatóságok vagyonkezelésében lévő állatállomány egyedszáma folyamatos, de csökkenő mértékű növekedést mutat, mára meghaladja a 10 ezret.

A természetvédelmi érdekek érvényesítése leghatékonyabban a vagyonkezelői jogok gyakorlása útján valósítható meg, melynek értelmében továbbra is célként fogalmazódik meg az igazgatóságok vagyonkezelésében álló védett természeti területek növelése.

Az igazgatóságok természetvédelmi kezelési feladatainak ellátásához szükséges eszközpark és infrastrukturális háttér kialakítása, fejlesztése, az állattartás körülményeinek javítása szintén feladatként jelentkezik. Az igazgatóságok saját kezelésben tartott földterületeinek természetvédelmi fenntartását szolgáló állatlétszám kialakítása, fenntartása alapvető a területek kedvező természeti állapotának megőrzése érdekében. Az igazgatóságoknak a természetközeli gazdálkodás példaértékű gyakorlati megvalósításával, a jelenleg is betöltött szerepüket tovább erősítve, mintagazdaságként kell megjeleníteniük a térség szereplői előtt, a pillanatnyi gazdasági haszon megszerzése soha nem mehet az ökológiai célok rovására. Mindemellett a mintegy 2000 gazdálkodóval, haszonbérleti szerződések megkötése útján kialakított együttműködés eredményeit, a helyben lakó, állattartó családi gazdálkodók kezelési feladatok ellátásába való bevonását fenn kell tartani.

Az igazgatóságok 2007-ben elfogadott 10 éves hosszú távú természetvédelmi vagyonkezelési terveinek lejáratával gondoskodni kell a kitűzött célok teljesülésének áttekintéséről és új tervek kidolgozásával az igazgatóságok vagyonkezelésében lévő valamennyi terület esetében az elérni kívánt célállapotot meghatározva, fel kell mérni az annak eléréséhez szükséges tevékenységeket, rögzíteni kell azok ütemezését.

Az igazgatóságok vagyonkezelési nyilvántartásának vezetését és a vagyonkezelési adatszolgáltatást a TIR vagyonkezelési moduljának alkalmazásával végzik, melynek fejlesztése folyamatos feladat.

20. táblázat – A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében lévő védett és védelemre tervezett természeti területek kiterjedése (2012. december 31. állapot szerint)

Nemzeti park igazgatóság	Terület (hektár)
Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság	13 168,9
Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság	13 154,8
Bükki Nemzeti Park Igazgatóság	30 613,7
Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság	17 794,2
Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság	14 237,3
Fertő-Hansági Nemzeti Park Igazgatóság	12 196,6
Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság	100 584,3
Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság	52 879,0
Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság	32 849,7
Órségi Nemzeti Park Igazgatóság	2 988,0
ÖSSZESEN	290 466,4

Fő cselekvési irányok:

- Az igazgatóságok vagyonkezelésében álló védett természeti területek növelése, a vagyonkezelt terület nagyságával arányos nagyságú személyi állomány és infrastruktúra biztosítása.
- Az igazgatóságok saját kezelésben tartott földterületeinek természetvédelmi fenntartását szolgáló állatlétszám kialakítása, fenntartása.
- Az igazgatóság saját kezelésben tartott földterületeinek fenntartását szolgáló, nem az állatállomány legeltetésével/takarmányozásával összefüggő, de többségében a vagyonkezelés eszközeivel végzendő munkák beépítése a természetvédelmi vagyonkezelési tervekbe (cserjeirtás, kaszálás, száruzás, invazív fajok egyéb úton való visszaszorítása stb.).
- Az igazgatóságok 10 éves hosszú távú természetvédelmi vagyonkezelési terveinek aktualizálása.

Indikátorok:

- A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében lévő védett és védelemre tervezett természeti területek kiterjedése.
- A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében lévő területek ökológiai állapotában és védett fajainak állományaiban elért javulás/növekedés mértéke.
- A nemzeti park igazgatóságok vagyonkezelésében lévő állatállomány egyedszáma.

4.2. Őrzés

Helyzetkép

A Természetvédelmi Őrszolgálat kiemelt feladata a mintegy 850 ezer hektár országos jelentőségű védett természeti terület, több mint 1,2 millió hektár védett természeti területen kívül levő Natura 2000 terület, az ex lege védett természeti területek, valamint mintegy 1900 védett növény- és állatfaj őrzése, megóvása, károsításának megelőzése, továbbá 45 ezer külterületen nyilvántartott régészeti lelőhely őrzése, károsításának megelőzése (21. táblázat).

A nemzeti park igazgatóságok szervezetében jelenleg összesen 253 fő egyenruhával és szolgálati maroklöfegyverrel ellátott, megfelelő hatósági jogosultságokkal rendelkező állami természetvédelmi őr dolgozik. Egy fő természetvédelmi őrre így átlagosan 372 km² működési terület, azon belül pedig 3400 hektár országos jelentőségű védett természeti terület és 4600 hektár országos jelentőségű védett természeti területen kívüli Natura 2000 terület, továbbá 180 régészeti lelőhely jut. Egy fő természetvédelmi őr tehát mintegy 8 000 hektáron lát el konkrét őrzési feladatokat.

21. táblázat – A nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi őrszolgálati adatai (2013. március)

Nemzeti park igazgatóság	Működési terület (ha)	Védett természeti terület (ha) *	Natura 2000 terület (ha)	Természetvédelmi őr létszám (fő)	1 főre eső működési terület (ha/fő)	1 főre eső védett természeti terület (ha/fő)	1 főre eső Natura 2000 terület (ha/fő)
Aggteleki	433 739	54 455	181 303	16	27 109	3 403	11 331
Balaton-felvidéki	1 003 400	74 021	252 193	21	47 781	3 525	12 009
Bükki	893 761	124 234	255 799	34	26 287	3 654	7 524
Duna-Dráva	1 284 100	97 273	202 449	32	40 128	3 040	6 327
Duna-Ipoly	1 353 600	124 508	267 608	35	38 674	3 557	7 646
Fertő-Hanság	408 700	47 191	88 206	13	31 438	3 630	6 785
Hortobágyi	1 776 300	144 128	358 809	40	44 408	3 603	8 970
Kiskunsági	1 004 300	82 038	168 142	26	38 627	3 155	6 467
Körös-Maros	801 200	51 410	146 952	19	42 168	2 706	7 734
Órségi	343 900	48 882	73 505	9	38 211	5 431	8 167
ÖSSZESEN / átlag	9 303 000	848 140	1 994 966	245	37 971	3 462	8 143

* az "ex lege" védett természeti területek nélkül

A régészeti lelőhelyek és leletek hatósági őrzése 2005 óta a Természetvédelmi Őrszolgálat jogszabályban előírt kötelessége. Ez jelentős többletfeladatot jelent. Forrás hiányában az elmúlt években nem alakult ki országosan jó gyakorlat a feladat ellátására, ezért szükséges a megfelelő pénzügyi és személyi feltételek biztosítása régészeti örökségünk védelme érdekében.

A Természetvédelmi Őrszolgálatra háruló feladatok folyamatosan növekednek, míg a létszámuk állandó és a munkáltató igazgatóságok költségvetési támogatása is folyamatosan csökken. Szembe kell nézni a természetvédelmi őrzés új kihívásaival is, ilyen például a védett természeti területeket érintő illegális hulladéklerakás, a gyújtogatás, a védett állatok mérgezése, a védett növények engedély nélküli gyűjtése, az illegális terepmotorozás, quadozás, az engedély nélküli fakitermelések. Rendkívüli kötelezettséget jelent a Natura 2000 területek megóvása is, amiről számot kell adnia hazánkban az Európai Unió felé. A jelenlegi helyzet szerint a természetvédelmi kezelési és egyéb feladatok ellátása, valamint az igazgatóságok feladatköreinek szinte teljes terepi megvalósítása jellemzi a természetvédelmi őrszolgálat tevékenységét.

2013. január 1-én az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységével kapcsolatos jogi szabályozás változása alapjaiban változtatta meg a természetvédelmi őrök hatósági feladatellátását is, amelyet célszerű lesz a természetvédelmi őrzés és természetvédelmi kezelési tevékenység összefüggésében újra áttekinteni.

Az állampolgárok önkéntesen, díjazás nélkül polgári természetőrként segíthetik a természetvédelmi őrök munkáját. A természeti értékek megőrzése csak akkor lehet sikeres, ha abban a társadalom a mainál nagyobb mértékben vesz részt. A polgári természetőrök létszáma

jelenleg 700 fő. A Természetvédelmi Őrszolgálat alacsony létszáma limitálja az érdeemben felügyelhető és feladattal ellátható polgári természetőrök számát. A természetvédelmi örök létszám bővítése lehetővé tenné még több polgári természetőr bevonását az állami természetvédelmi feladatellátásba.

Az Őrszolgálat létszámát 2014-2019 között meg kell duplázni, hogy az arányban álljon a megnövekedett feladatokkal, mert csak így lehet biztosítani hazánk természeti értékeinek megóvását, az uniós tagságból adódó feladatok elvégzését.

Fő cselekvési irányok:

- A természetvédelmi örök létszámának emelése legalább 200 fővel.
- Az örökségvédelemmel kapcsolatos kötelezettségek is indokolják a pénzügyi és személyi feltételek javítását.
- A természetvédelmi őrzés feladataival arányos tárgyi feltételek (kiemelt területek, valamint folyamatos őrzést igénylő objektumok kamerával való felszerelése, a szükséges wifi eszközök telepítésével) biztosítása.

Indikátorok:

- A Természetvédelmi Őrszolgálati létszáma.
- Egy hektár védett természeti területre jutó természetvédelmi ör, egy hektár Natura 2000 területre jutó természetvédelmi ör.
- A Természetvédelmi Őrszolgálat által használt technikai eszközök száma és átlagéletkora.

4.3. Védettségi szint helyreállítása

Helyzetkép:

Az Alkotmánybíróság 28/1994. (V. 20.) számú határozata nyomán, 1995. november 25-én lépett hatályba a védett természeti területek védettségi szintjének helyreállításáról szóló 1995. évi XCIII. törvény (Vsztt.). 2013 végéig a Vsztt. hatálya alá tartozó, a volt szövetkezetek földhasználati jogával érintett mintegy 250 000 hektár védett és védelemre tervezett természeti területből kb. 150 000 hektár kerül állami tulajdonba. A védettségi szint helyreállításának előrehaladása az állami tulajdonba vételhez szükséges költségvetési források rendelkezésre állásától és a nemzeti park igazgatóságok e feladatra fordítható kapacitásaitól függ.

Az NTA-III megvalósulási időszaka alatt az alábbi költségvetési források álltak rendelkezésre a Vsztt. végrehajtására:

22. táblázat – Költségvetési források a Vsztt. végrehajtására

Év	2009	2010	2011	2012	2013
Forrás* (m Ft)	52,0	28,8	467,8	1 144,2	1 394,2

*az éves költségvetési törvények és a Vsztt. végrehajtására költségvetési átcsoportosításokat tartalmazó Korm.határozatok adatai alapján

A 22. táblázat alapján jól látható, hogy 2011 óta minden korábbinál nagyobb költségvetési összegek állnak a nemzeti park igazgatóságok rendelkezésére a Vsztt. végrehajtására. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az NTA-III végrehajtási idejének a végére újabb, mintegy 5000 hektár védett természeti terület kerülhet állami tulajdonba és nemzeti park igazgatósági vagyonkezelésbe. A földvásárlásokkal egyidejűleg az arra jogosult személyek egyidejűleg

megkapják a számukra járó teljes pénzbeli kártalanítást, így a tulajdonjoghoz fűződő alapjog esetleges sérelme sem állhat fenn.

A Vszt. végrehajtása a törvényi kötelezettségen túl az egyetlen hatékony eszköz a színlelt, esetleg illegálisnak minősülő földhasználati és birtoklási viszonyok, az ún. „zsebszerződések” felszámolására is.

Az állami tulajdonba kerülő, a Vszt. hatálya alá tartozó területek egy része tartós használati, haszonbérleti jogviszony keretében a helyben lakó, ténylegesen gazdálkodási tevékenységet folytató magánszemélyekhez kerül, elősegítve ezzel az állattartó helyi gazdálkodók földhöz jutását.

Fő cselekvési irányok:

- A Vszt. 2015. december 31-i végrehajtási határidejének meghosszabbítása.
- A végrehajtáshoz szükséges költségvetési források ütemezet biztosítása.
- A kártalanítás alternatív módozatainak vizsgálata és szükség szerinti alkalmazása.
- A jogosulti körbe tartozó személyek kártalanításának elsődlegessége.

Indikátorok:

- Az állami tulajdonba kerülő területek kiterjedése.
- A rendelkezésre álló költségvetési források nagysága.
- A termőföld-árak változása (tekintettel a 2014. évi földpiaci liberalizációra is).

4.4. Erdők vagyonkezelése

Helyzetkép:

Az erdők fenntartására, védelmére vonatkozó természetvédelmi irányelvek átfogóan a tervezési-ellenőrzési rendszeren (természetvédelmi kezelési tervek, körzeti erdőtervek és a kapcsolódó hatósági rendszer), valamint a gazdálkodók támogatásán keresztül valósíthatók meg.

Az erdőgazdálkodásban széles körben vehetők igénybe támogatások az Európai Unió társfinanszírozásával és nemzeti keretből, például erdő-környezetvédelmi intézkedések (kilenc célprogrammal), valamint a Natura 2000 erdőterületeken történő erdőgazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás.

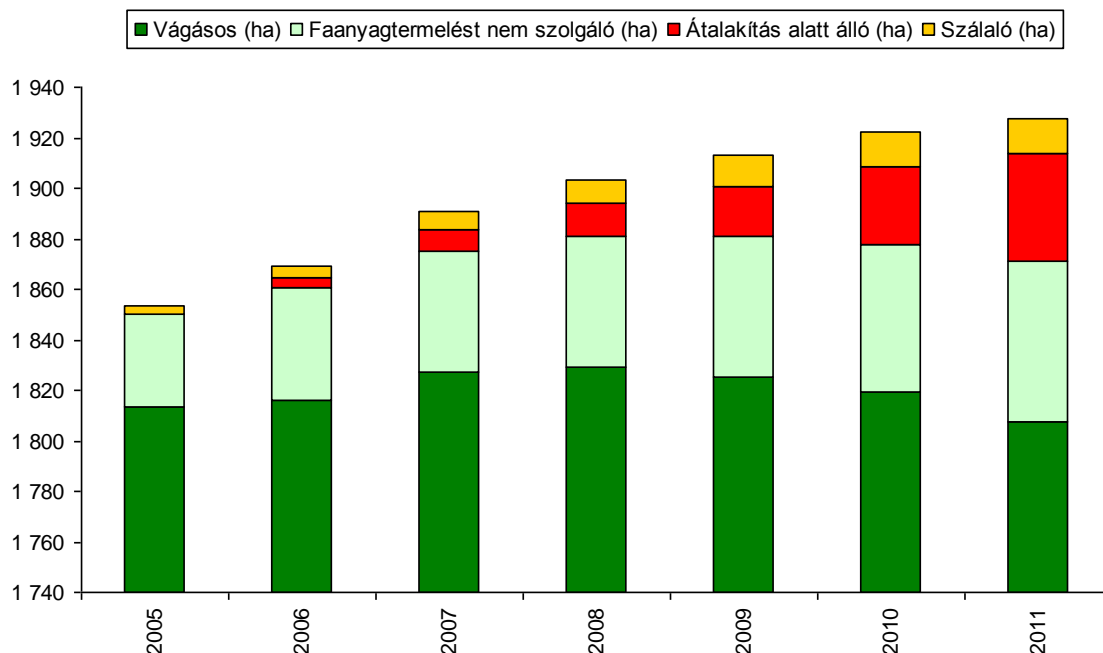
Az NTA-III időszaka alatt fontos természetvédelmi jogcímek kerültek bevezetésre: az erdőtelepítéssel, a Natura 2000 területeken lévő erdők kompenzációs támogatásaival, valamint az önkéntesen vállalható erdő-környezetvédelmi kifizetésekkel kapcsolatban. E jogcímek kifizetései megtörténtek, illetve most is folyamatban vannak.

A nemzeti park igazgatóságok számára különleges kezelési, gazdálkodási feladatot jelent az igazgatóságok vagyonkezelésében lévő állami erdőterületek kezelése, fenntartása. A tervidőszak alatt a nemzeti park igazgatóságok által vagyonkezelt erdő művelési ágban lévő területek nagysága mintegy 33 000 hektárról több mint 40 000 hektárra változott.

E természetvédelmi célú erdőkezelés a nem védett erdőkben folytatható erdőgazdálkodási tevékenységgel szemben egy olyan erdőmegőrzési, erdőkezelési feladatot jelent, melynek elsődleges célja a vagyonkezelésben lévő erdők biológiai sokféleségének megőrzése és gyarapítása, a természetvédelem szempontjainak érvényesítése. Ehhez a tevékenységhez a hagyományos erdőgazdálkodás egyes eljárásai (pl. fakitermelés) csak eszközök, és nem célok. Természetesen a fakitermelés elvégzése és az esetlegesen keletkező eredmény visszaforgatása a természetvédelmi tevékenységek támogatására is fontos kiegészítő célkitűzés.

Természetvédelmi szakmai cél a folyamatos erdőborítással járó erdőkezelési technológiák üzemi méretekben történő megvalósításának bevezetése, minta jellegű bemutatása. A vágásos üzemmódban kezelt területek csökkenése és a faanyagtermelést nem szolgáló és átalakító üzemmódban kezelt terület növekedése a tervidőszakban természetvédelmi szempontból kedvező irányt mutat (6. ábra).

Az erdők természetvédelmének speciális mintaterületei az erdőrezervátumok, amelyek a természetes vagy természetközeli állapotú erdei életközösség megóvását, a természetes folyamatok szabad érvényesülését, továbbá a hosszú távú erdőökológiai kutatások folytatását szolgáló erdőterületek (Tvt. 29. §. (3) bekezdés). Az 1990-es évek első felében 63 területet jelöltek ki erdőrezervátummá. A kijelölt területeket erdőrezervátummá nyilvánító miniszteri rendeletek 2000 óta jelennek meg, a 2009-2014 közötti időszakban egy terület, a Kőszegi-forrás Erdőrezervátum 4/2009. (IV. 10.) KvVM erdőrezervátummá nyilvánító rendelete jelent meg. Eddig összesen 55 területet nyilvánított erdőrezervátummá, 11 529 hektár összterülettel a természetvédelemért felelős miniszter, illetve állapított meg ezekre a területekre természetvédelmi kezelési előírásokat. Az erdőrezervátumok teljes területén belül azonban csak a magterületek mintegy 3600 hektárján érvényesülnek emberi beavatkozás nélkül a természetes folyamatok, ez tekinthető tehát nemzetközi értelemben is erdőrezervátumnak, amely a hazai teljes erdőterületnek alig 0,2 %-a. A Magyar Nemzeti Erdőrezervátum Bizottság az erdőrezervátumok védőzónáinak erdőtervezési és kezelési kérdéseiben állásfoglalásokat ad ki, melyeket a hatóságok és gazdálkodók figyelembe vesznek.

6. ábra – Az ország erdőterületének üzemmódonkénti megoszlása hektárban (csak erdőrészlet) (Forrás: NÉBIH Erdészeti Igazgatóság)

Fő cselekvési irányok:

- Olyan kezelési módok bevezetése, melyek az eddigi módszereknél jobban segítik a természetvédelmi célok megvalósulását.
- A védett és Natura 2000 jelölő fajok közt szereplő elhalt faanyagot fogyasztó rovarfajok és odúlakó denevérfajok számára az erdőben hagyandó holt fa, illetve lábbon álló száradó fák, továbbá idős, odvas fák fenntartása/fennhagyása.
- Az erdőszerkezet-átalakítások elvégzése az igazgatósági vagyongazdálkodásba vett területeken.

- Az erdőgazdálkodás és a természetvédelmi kezelés közötti összhang megteremtése a védett természeti és Natura 2000 területeken végzett szakszerű erdőkezelés során.
- A bolygatás nélkül fenntartandó erdőterületek hálózatának kialakítása a saját vagyongazdálkodásban lévő területeken is.
- A természetvédelmi erdőgazdálkodás tervezési-, elszámolási rendszerére vonatkozó szabályozás kidolgozása és bevezetése a nemzeti park igazgatóságoknál.
- Az erdővédelmi járulék fizetési kötelezettség alóli felmentés megvalósítása a természetvédelmi célú élőhely rehabilitációk esetén legalább a védett természeti és Natura 2000 területeken.
- Az erdőgazdálkodási és természetvédelmi célkitűzések közelítése a minél kiterjedtebb nemzeti és európai uniós támogatási rendszerekkel.
- Az erdőrezervátummá kijelölt területek kihirdetésének lezárása.

Indikátorok:

- Magyarország erdőterületének változása.
- A szálaló, átalakító és faanyagtermelést nem szolgáló (folyamatos erdőborítást biztosító) üzemmódban kezelt erdők területe.
- Az erdőterület megoszlása elsődleges rendeltetés szerint.
- Erdők természetességi kategóriáinak megoszlása.
- A őshonos fafajok megoszlása a hazai erdőterületen.
- Az erdőkhöz kötődő, védett / Natura 2000 jelölő elhalt faanyagot fogyasztó rovarok mennyisége.
- Odúlakó denevérek állománya.

4.5. Vadgazdálkodás

Helyzetkép:

A nemzeti park igazgatóságok saját vadászatra jogosultsága alatt 21 vadászterület van összesen 155 000 hektár kiterjedésben.

Az országos szinten növekvő nagyvadállomány az erdő- és mezőgazdálkodásnak okozott igen jelentős gazdasági kár mellett a védett természeti területekben és értékekben is komoly kárt okoz, míg ezzel párhuzamosan az apróvadállomány mérete aggasztó mértékben csökken.

Az igazgatóságok vadászatra jogosultsága alá tartozó vadászterületek természetvédelmi célú különleges rendeltetésűek, ahol a rendeltetésnek megfelelően a védett természeti területek és értékek megóvása a feladat. A vadászterületeken a vadászat és a vadgazdálkodási tevékenység nem cél, hanem a természetvédelmi vagyongazdálkodás eszköze, ennek keretében minden beavatkozást a természetvédelmi céloknak és érdekeknek kell alárendelni. A vad csak kártételeinek (pl. természetvédelmi károkozás, erdő- és mezőgazdasági károk) megelőzése illetve mérséklése, állományának szükséges szabályozása céljából, továbbá állategészségügyi indokok alapján vadászható.

Az intenzív erdei vadgazdálkodás a védett természeti területeken és Natura 2000 területeken ellentétes azok rendeltetésével, így az – beleértve a vadaskertek létesítését is – e területeken nem kívánatos.

A jelölő élőhelyek védelme érdekében a Natura 2000 területeken is fokozott figyelemet kell szentelni a nagyvad vadászati hasznosításának. A vad az erdő része, ezért van szükség a terület eltartóképességét figyelembe vevő vadgazdálkodásra. Ennek hiányában az erdő természetes folyamatainak (felújulás) alapuló erdőgazdálkodás akadályba ütközik. Hosszú távon

olyan létszám fenntartása a kívánatos, amely mellett lehetővé válik az erdők természetes felújítása, vadkizáró kerítések alkalmazása nélkül. Ez csak országos szintű nagyvadlétszám-csökkentési program keretében érhető el, hiszen az igazgatóságok saját vadászatra jogosultsága alatt álló vadászterületeinek kiterjedése csak töredéke a hazai nagyvadas vadászterületeknek, így azokon csak helyi szintű eredményt lehet elérni.

Fő cselekvési irányok:

- A nagyvadlétszámot a védett természeti területeken (elsősorban védett erdőkben) a területek vadeltartóképességéhez kell közelíteni (csökkentés).
- Szükséges a cserjésekkel, sűrűséggel határos gyepterületek növény- és állatvilágának (pl. rákosi vipera) védelme érdekében különösképpen a vaddisznó állomány drasztikus mértékű apasztása.
- Az apróvadállomány védelme érdekében a védett területeken mezei és vízi élőhely-fejlesztések támogatása.

Indikátorok:

- A nemzeti park igazgatóságok vadászatra jogosultság alatt álló területeinek kiterjedése.
- A nagyvadfajok állománya.
- A mezei nyúl, a fogoly, a nyári lúd hazai állománya az igazgatóságok saját vadászterületein.

4.6. Halgazdálkodás

Hazánk mintegy 90 halfajból álló halállománnyal büszkélkedhet, azonban az őshonos fajok aránya alig kétharmada ennek. Számos természetes és természetközeli vizünkben a halak jelentős hányadát adják nem őshonos, behozott vagy behurcolt halfajok, melyek között számos inváziós faj van. Sajnos ez az arány azokon a vizeken sem lényegesen jobb, melyek esetében az államot megillető halgazdálkodási jogot a nemzeti park igazgatóságok vagy általuk felügyelt gazdálkodó szervezet gyakorolja. Halaink egyik különösen veszélyeztetett csoportja a középhegységi patakok faunáját alkotó fajok (pl. Petényi-márna, ferge cselle, kövicsík), melyeket hosszabb távon a változó klíma miatt időről időre fellépő jelentős vízhiány fenyeget leginkább. E hatást csak megfelelő élőhely-fejlesztésekkel, illetve vízutánpótlással lehet mérsékelni, adott esetben átgondolt visszatelepítési programokkal ellensúlyozni. Egy másik veszélyeztetett csoport, a mocsaras és a lápi élőhelyekre jellemző fajegyüttes védelméért is sokat tehetünk a saját vagyongazdálkodási területeinken, hiszen az élőhelyek védelmével, a nem őshonos halfajok e vizekbe történő bejutásának megakadályozásával, egyes inváziós vízinövények visszaszorításával a veszélyeztetett fajok (pl. széles kárász, compó, lápi póc, réti csík) megmenthetők.

Jól látható folyamat, hogy természetes vizeinken jelenleg a halászati hasznosítás jelentősége csökken, miközben a horgászhasznosítás kerül egyre inkább előtérbe. Azonban a természetvédelmi célú kezeléssel a horgászhasznosítás az adott víz egyes részterületein nem mindig összeegyeztető, így ezekben az esetekben (pl. Fertő-tó) korlátozott halászati hasznosításnak is lehet létjogosultsága. Amennyiben a védelmi célokkal összeegyeztető a halállomány hasznosítása, akkor is elengedhetetlenek az olyan fejlesztések, amelyek a természetes szaporodás elősegítésével, illetve ha másképp nem megoldható, haltelepítéssel növelik a fogható halállományok méretét. Fontos feladat azonban a haltelepítéssel kihelyezett állományok szerkezetének megváltoztatása, a faji, illetve korosztályi összetétel optimalizálása. Nagyon fontos, hogy azokon a vizeken, ahol nemzeti park igazgatóság

gyakorolja a halgazdálkodási jogot, az őshonos halfajok telepítése is csak olyan mértékig végezhető, mely nem veszélyezteti a természeti értékek fennmaradását.

Fő cselekvési irányok:

- A nemzeti park igazgatóságok vagy általuk felügyelt szervezet halgazdálkodási jogosultsága alatt álló területek esetében kíméleti területek kijelölése, indokolt esetben a különleges rendeltetésűvé nyilvánítása.
- A dombsági, középhegységi, illetve a lápi és mocsaras élőhelyek halállományának védelme érdekében a védett területeken élőhely-fejlesztések támogatása.
- A halállományok természetes szaporodásának elősegítése, halivóhelyek létesítése, illetve rekonstrukciója, a halállományok telelésének elősegítése (vermelőhelyek védelme, lékelés).
- Haltelepítés esetén annak biztosítása, hogy a telepítési anyag természetes vagy természetközeli vizek esetében nem őshonos faj egyedét még véletlenül se tartalmazza, őshonos fajok (pl. ponty) esetében pedig telepítésre elsősorban azok természetes formáit (tiszai nyurgaponty, Velencei-tavi nyurgaponty, dunai vadponty, balatoni sudárponty) használják.

Indikátorok:

- A nemzeti park igazgatóságok halgazdálkodási jogosultsága alatt álló területeinek kiterjedése.
- A hegyvidéki patak-, illetve a mocsaras élőhely-rekonstrukciók száma.
- Haltelepítés esetén az őshonos formák aránya.
- Az idegenhonos, invazív halfajokból szelektíven kifogott mennyiségek.

4.7. Élőhelyek megőrzése

4.7.1. Élőhelyek helyreállítása

Helyzetkép:

A társadalom folyamatosan növekvő terület-, energia- és anyagigénye miatt a természeti környezet és az élő rendszerek egyre súlyosabb terheléseknek vannak kitéve. A legfőbb veszélyeztető tényező az élőhelyek csökkenése, feldarabolódása, pusztulása; a környezetszennyezés, a kor kihívásait mellőző energia-felhasználás, a nem megfelelő földhasználatból fakadó túlhasznosítás, az özönfajok terjedése és az éghajlatváltozás. A biológiai sokféleség megőrzéséhez, elemeinek fenntartható használatához kapcsolódóan kiemelten fontos az élőhelyek védelme, természetvédelmi helyzetük megőrzése, javítása és helyreállítása. Erre hazánk a nemzetközi egyezmények részes feleként is kötelezettséget vállalt.

Az előző időszakban a kiemelt jelentőségű vizes élőhelyek helyreállítása mellett megkezdődött a Kárpát-medence egyedi értékeit és társulásait őrző élőhelyek leromlásának megállítása, a korábbi állapot visszaállítása. A 2007-2013 közötti időszak európai uniós forrásainak (ERFA, LIFE) felhasználásával a Natura 2000 területeink mintegy 5 %-át, illetve országos jelentőségű védett természeti területeinknek mintegy 10 %-át érintően (kb. 102 000 ha) történtek élőhely-rekonstrukciós és élőhely-fejlesztési beavatkozások.

Emellett sor került számos kiemelt fontosságú állat- és növényfaj (pl. tűzok, rákosi vipera, tartós szegfű stb.) élőhelyének javítására is.

Az Európai Unió 2020-ig szóló biológiai sokféleség stratégiájának (EU BSS) 2. céljában előírta a tagállamok számára az ökológiai funkcióval bíró degradált ökoszisztémák legalább 15 %-ának helyreállítását, rekonstrukcióját, illetve a meglévő és potenciális zöld

infrastruktúra-elemek meghatározását és az ehhez szükséges szakmapolitikai és szabályozási keretek kialakítását.

Fő cselekvési irányok:

- Az élőhely-rehabilitációs és -rekonstrukciós munkák (pl. visszagyepesítés, vizes élőhelyek helyreállítása) folytatása, folyamatos monitorozása, támogatása, a befejezett helyreállítások fenntartása, az elért állapot fenntartásának pénzügyi forrásai megteremtése.
- A jövőben a rehabilitációs és a rekonstrukciós feladatok esetében is kiemelt figyelmet kell fordítani az éghajlatváltozás élőhelyekre és életközösségekre, illetve egyes fajokra gyakorolt hatására, kiemelten a sérülékeny vízháztartású vizes és ártéri élőhelyek vízháztartásának helyreállítására, vízellátottságának javítására.
- Vizes élőhely-rekonstrukciók és rehabilitációk esetében a térségi vízgazdálkodás, víz visszatartás megoldási lehetőségeinek előtérbe helyezése, a talajvíztükör megemeléssel, összhangban a klímaváltozás hatásainak lehetséges puffereklésére, a VKI szellemiségének a VGT-be való beültetésével és a szükséges földhasználati mód váltásokkal (bizonyos, mély fekvésű, rendszeresen belvízjárta területek feladása), szemben a korábban alkalmazott, gátakkal körül vett árasztásokkal.
- 2020-ig az ökológiai funkcióval bíró degradált ökoszisztémák legalább 15 %-án összehangolt élőhelyrekonstrukciókat kell megvalósítani.
- A helyreállításhoz kapcsolódóan elő kell segíteni az egyes természeti értékek károsodásához vezető folyamatok megfékezését, többek között az inváziós fajok terjedését, a cserjésedési és eutrofizációs folyamatok gyors előrehaladását.

Indikátorok:

- Élőhely-rehabilitáció és -rekonstrukció száma, területi kiterjedése (ha).
- Élőhely-rekonstrukciós fejlesztésekkel, a kezelési infrastruktúra fejlesztésével érintett Natura 2000 területek, illetve védett természeti területek kiterjedése (ha).
- 15 % élőhelyrekonstrukció indikátorai (pl. rekonstruált terület, rehabilitált faj).

4.7.2. Ökoszisztéma szolgáltatások

Helyzetkép:

Az élővilág azon javainak és szolgáltatásainak állapota, amelyeket az ember élete során közvetlenül vagy közvetve felhasznál, létfontosságú az emberi egészség és jólét szempontjából. A természetvédelmi tevékenység a természeti adományok létehez (az ún. ökoszisztéma javakhoz és ökoszisztéma szolgáltatásokhoz, ahogy azt a korábban, 1970-től használt „környezeti szolgáltatások” helyett 1981-től nevezték) és az ebből származó hasznokhoz juttatja az embereket. Az ökoszisztéma szolgáltatásokat minden állampolgár igénybe veszi, ezért közös érdekünk és felelősségünk azok fenntartása és finanszírozása. A Kárpát-medencei élettér és emberi közösségek fennmaradása szempontjából a természeti szolgáltatások vagy ökológiai szolgáltatások (és az általuk létrehozott természeti vagy ökoszisztéma javak) ugyanolyan fontosak, mint a technológiai szolgáltatások. Másképpen: a természeti vagy ökoszisztéma szolgáltatások azok a természeti adományok, javak és funkciók, amelyek hasznosak az emberi közösségeknek. Helyettesítésük pazarló és értelmetlen, sokszor sikertelen. Az ökoszisztéma szolgáltatások mesterségesen típusokba sorolhatók a megértés és a megelőzés-fejlesztés szabályozása érdekében. A típusok: tér- és közeg-fenntartó (a többi szolgáltatás-típus folyamatát támogató) szolgáltatások; termelő-ellátó (nyersanyag ellátó, élelmiszer ellátó, vízellátó stb.) szolgáltatások; szabályozó (éghajlatot, betegségeket, vízjárást,

hulladékokat szabályozó) szolgáltatások; kulturális-információs szolgáltatások (például felüdülésre alkalmas erdő). A valóságban azonban komplex, a biológiai sokféleség és az élettelen természeti környezet év-százévezredes összhangján alapuló élőhelyi rendszereinek bizonyítható, mérhető nyereségei az ökoszisztéma szolgáltatások. Megmaradásuk, működőképességük érdekében elővigyázatosan kell bánnunk természeti tőkénkkel, és meg kell őriznünk a még meglévő biológiai sokféleséget. A biológiai sokféleség – a természetvédelmi foglalkoztatás és az ökoturizmus közvetlenül mérhető gazdasági előnyeinek túl – további gazdasági előnyökkel jár, mert összehasonlíthatók az ökoszisztéma szolgáltatások leépülésének várható veszteségei a megőrzést szolgáló hatékony intézkedések költségeivel. Az NTA III tervidőszak alatt kitűzött cél, amely szerint tudatosítani szükséges azt, hogy a természetvédelmi tevékenység megvalósulása természeti adományokhoz juttatja az állampolgárokat, nem valósult meg maradéktalanul.

Fő cselekvési irányok:

- A hazai ökoszisztémák és szolgáltatásaik térképezése, értékelése, kutatása és megismertetése.
- Az ökoszisztémák helyreállításával kapcsolatos stratégiai keret meghatározása.
- A környezet állapotát illetve az ökoszisztéma szolgáltatásokat károsító tevékenységek fenntarthatóságának felülvizsgálata, környezetbarát technológiák kidolgozása és használata.

Indikátorok:

- Ökoszisztémák és azok szolgáltatásainak térképe, állapotjellemzői, becsült értékük.
- Ökoszisztéma szolgáltatások ismertetésével foglalkozó média megjelenések.
- Helyreállított ökoszisztémák indikátorai (pl. rekonstruált terület, rehabilitált faj, megőrzött biodiverzitás).

4.7.3. Zöld Infrastruktúra

Helyzetkép:

A zöld infrastruktúra a biológiai sokféleség megőrzéséhez kapcsolódó új koncepció, amely a természetes és természetközeli élőhelyek létező vagy megtervezendő elemeinek hálózatával az ökológiai és tájökológiai kapcsolatok működőképességének fenntartására, illetve kialakítására törekszik. Ez a megközelítés természetszerűen túllép a védett természeti területek hálózatán vagy az ökológiai hálózaton is. A zöld infrastruktúra a vidéki és települési környezetben – például belterületi zöldfelületek formájában – egyaránt jelen van.

Az Európai Unió biológiai sokféleség stratégiájának (EU BSS) 2. céljában előírja a meglévő és potenciális zöld infrastruktúra-elemek meghatározását és az ehhez szükséges szakmapolitikai és szabályozási keretek kialakítását.

A meglévő területi kategóriákból kiindulva a hazai zöld infrastruktúra gerincét a védett természeti területeket és Natura 2000 területeket is magában foglaló, az ország területének több mint 36 %-át lefedő országos ökológiai hálózat (lásd 6.6 fejezet) képezheti, de azon messze túl mutat.

A zöld infrastruktúra hálózat fontos része kell, hogy legyen a települési környezetben a funkcionálisan jól működő, biológiailag aktív, magas ökológiai értékű zöldfelületi rendszer, amely a biodiverzitás mellett a települési életminőség javítása szempontjából is fontos tényező.

Fő cselekvési irányok:

- A zöld infrastruktúra koncepció tudományos megalapozása.
- A hazai zöld infrastruktúra elemeit (kül- és belterületi) tartalmazó leíró és térbeli adatbázis elkészítése, a sürgős beavatkozást igénylő célterületek azonosítása.
- A természetvédelem látókörébe tartozó, ökológiailag fontos tájképi elemek (erdőként nem nyilvántartott fasorok, facsoportok, fás zöldfelületek, sövények, cserjések és szegélyek, mezsgyék) kölcsönös megfeleltetés esetében előírt további megőrzésére megfelelő konstrukció kidolgozása.
- A meglévő és potenciális zöld infrastruktúra-elemek fejlesztése, a klímaváltozás negatív hatásainak mérséklése és az alkalmazkodás elősegítése, a természetes és természetközeli területek közötti átjárhatóság javítása.

Indikátorok:

- A hazai zöld infrastruktúra adatbázis elemeinek száma (db), a felmért területek kiterjedése (ha).
- A zöld infrastruktúra koncepcióhoz kapcsolódóan elvégzett beavatkozások száma és területi kiterjedése (ha).

4.8. Idegenhonos özönfajok elleni védekezés

Helyzetkép:

A természetes előfordulási területükön kívülre szándékos betelepítéssel vagy véletlen behurcolással bekerült ún. özönfajok egyre fokozódó térhódítását a biológiai sokféleséget veszélyeztető legfőbb tényezők között tartják számon. Az özönfajokban rejlő veszélyeket felismerve több hazai és nemzetközi jogszabály, stratégia tűzi ki célul a biodiverzitás megőrzés, gazdasági kármérséklés, vagy egészségügyi prevenció érdekében az inváziós, tájidegen, özönfajok visszaszorítását, eltávolítását, illetve terjedésének megelőzését. Az özönfajok elleni védekezés terén átfogó célokat és rendelkezéseket összesítő első európai stratégiát a Berni Egyezmény keretében fogadták el 2003-ban, amely 2008-ban magyarul is megjelent a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium (KvVM) gondozásában.

A stratégiában foglaltaknak megfelelően megkezdődött a hazai inváziós fajokra vonatkozó eddigi kutatási és kezelési tapasztalatok összegyűjtése, rendszerezése és ez alapján megtörtént az özönfajok hazai jegyzékének összeállítása. A természetvédelmi szempontból veszélyt jelentő özönfajok jegyzékén jelenleg 33 szárazföldi és 8 vízi növényfaj, valamint 35 állatfaj szerepel. A hazánkban még nem meglepedett, de potenciálisan veszélyt jelentő fajok listája 19 fajt sorol fel. A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer programjainak keretében számos, inváziós fajokra vonatkozó adat gyűlik, például az élőhelyterképezéshez és társulás monitorozáshoz, vagy az állatközösségek vizsgálatához kötődően. A vizsgálatok alapján elmondható, hogy az inváziós fajok által benépesített élőhelyek kiterjedése nő, illetve új fajok megjelenése is igazolható. Különösen a felnyíló (pl. homoki gyep helyén álló túlgyerült erdő) erdőállományok esetében komoly erdőgazdálkodási feladatot jelent a bálványfa visszaszorítása.

A természetvédelmi kezelés keretében elsősorban a védett természeti területeket érintően, jelentős kiterjedésben történt inváziósnövény-irtás. Az évek során rengeteg gyakorlati módszertani tapasztalat gyűlt össze egyes fajok visszaszorítására, kiirtására vonatkozóan, amik a jövőben hatékonyabb beavatkozásokat tesznek lehetővé.

Az Európai Unió 2013. szeptember 9-én tette közzé „az idegenhonos özönfajok betelepítésének és elterjedésének a megelőzéséről és féken tartásáról” szóló rendelet tervezetét.

Az ismeretterjesztés és szemléletformálás jegyében elindult az „Özönfajok Magyarországon” című honlap, amelyen bárki tájékozódhat az idegenhonos, inváziós fajok okozta gondokról, a védekezés, megelőzés lehetőségeiről. 2011-ben hazánk tesztelő országként csatlakozott az Európai Környezetvédelmi Ügynökség NatureWatch kezdeményezéséhez, amely egy on-line használható adatgyűjtési program az özönfajok előfordulásának bejelentésére.

Fő cselekvési irányok:

- Az Európai Unió inváziós fajok elleni jogi aktusának kialakítása során a hazai érdekek képviselője, az elfogadott jogszabály végrehajtásához szükséges hazai jogi lépések megtétele, valamint a hazai inváziós stratégia kidolgozása. Ehhez kapcsolatosan a jelenleg veszélyt jelentő fajok listájának folyamatos aktualizálása és a potenciális veszélyt jelentő fajok listájának bővítése.
- A potenciális veszélyt jelentő fajokra megelőzési akcióterv kidolgozása. E fajok esetében a lehetséges terjedési útvonalak felderítése, és a korai észlelési rendszer kidolgozása.
- Gazdasági és kereskedelmi céllal az országba behozott nem őshonos fajok esetében az inváziós tulajdonságra vonatkozó kockázatelemzés módszertanának kidolgozása.
- A természetvédelmi szempontból kiemelt ökológiai kockázatot jelentő fajok esetében a védekezés folytatása, a kezelt területek kiterjedésének és a kezeléssel érintett fajok számának növelése, a kereskedelem nyomon követése és szükség szerinti korlátozása.
- Az inváziós fajokkal kapcsolatos ismeretterjesztés és szemléletformálás erősítése.
- Szoros ágazati együttműködés és intézményi háttér kialakítása országos szinten.

Indikátorok:

- A bizonyítottan potenciálisan veszélyt jelentő fajok száma.
- Inváziós fajokkal fertőzött területek aránya a védett természeti területeken.
- A kezelt terület kiterjedése (ha).

4.9. Fajok megőrzése, kezelése

Helyzetkép:

A védelem alatt álló fajok száma az elmúlt tervezési időszakban jelentős mértékben nőtt (2012-ben összesen 184-gyel). Az élőhelyvédelmi irányelv 17. cikke szerinti, 2007-ben illetve 2013-ban leadott jelentés alapján a közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetében 137 faj esetében nem történt változás (a fajok 66 %-a), 59 faj esetében javulás történt (a fajok 28 %-a) és 12 faj természetvédelmi helyzete romlott (a fajoknak csupán 6 %-a) (3. ábra).

A védett fajok állományainak megőrzését, javítását számos (elsősorban uniós pályázati forrásból megvalósuló) projekt segítette és segíti: a konkrét fajmegőrzést célzó tevékenységek (pl. szabadvezetékek madárbarát átalakítása, kétéltű- és hullóátjárók kiépítése, egyes fajok ex situ szaporítása, majd kihelyezése) mellett az élőhely-rekonstrukciók és az élőhelyek kezelését szolgáló intézkedések, továbbá a kutatási és a monitorozást megalapozó projektek is ide sorolhatók.

A leginkább veszélyeztetett fajok védelmét szolgáló ismereteket és fő feladatokat fajmegőrzési tervek foglalják össze. Jelenleg 20 növény- és 23 állatfajra készült el fajmegőrzési terv. Számos faj esetében a tervek végrehajtása is megkezdődött, de pénzügyi források hiánya gátolja a megvalósítást.

A szabadvezetékek madárbarát átalakításának 2020-ig történő elvégzését célzó Akadálymentes Égbolt megállapodás végrehajtását uniós pályázati forrásokból kezdtük meg. Számos vezetékszakasz átalakítása megtörtént, de a veszélyforrás teljeskörű felszámolásához még az eddigieknél is jelentősebb erőfeszítésekre és anyagi forrásokra lesz szükség. Erősíteni kell továbbá az áramszolgáltató vállalatokkal folytatott együttműködést és fenn kell tartani a projekteken a társfinanszírozásukat. Az új, illetve átalakított vezetékszakaszok madárbarát kialakítását biztosítani kell, az ehhez szükséges típusterv kidolgozási folyamatokban is részt kell vennie a természetvédelemnek. Elkészült a „Környezetbarát 22 kV-os szabadvezeték hálózat” irányterve, amely alkalmas a hatósági munka támogatására.

Fő cselekvési irányok:

- A kedvezőtlen természetvédelmi helyzetben lévő fajok helyzetének javítása, különös tekintettel az *élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelv* által védett fajokra, illetve a fokozottan védett fajokra.
- A kedvezőtlen természetvédelmi helyzetű fajok helyzetének javítása közvetlen (infrastrukturális) fejlesztések révén.
- A megőrzéshez szükséges tudásbázis fejlesztése, a természetvédelmi helyzet hosszú távú nyomon követéséhez szükséges feltételek megteremtése (kutatás, monitorozás, etikai megközelítés).
- A természetvédelmi oltalom alatt nem álló területeken előforduló védett fajok oltalma érdekében a gyepterületek megőrzését támogató agrártámogatások fenntartása és fejlesztése.
- Az elfogadott fajmegőrzési tervekben meghatározott intézkedések végrehajtása, különösen veszélyeztetett fajokra fajmegőrzési tervek kidolgozása, szükség szerint több fajra vonatkozó tervek formájában.
- A szabadvezetékek madárbarát átalakításának lehető legnagyobb mértékben történő elvégzése.
- Az állatok vonulása szempontjából legveszélyesebb útszakaszokon a terelők és átjárók kiépítésének folytatása, a folyók hossz- és keresztirányú átjárhatóságának javítása és biztosítása.
- A rendőri szervekkel közös fellépés a vadon élő védett állat- és növényvilág elleni illegális cselekményekkel szemben, mint például az illegális mérgezés, a fészkelések szándékos tönkretétele, az illegális gyűjtés.
- A védett növényfajokkal kapcsolatos egységes jogalkalmazás feltételeinek megteremtése.
- A vizes élőhelyekhez kötődő madárvilág nyugalma biztosító vadászati kíméleti területek rendszerének fenntartása, illetve szükség szerint erősítése.
- Őshonos fajaink megőrzését szolgáló kezdeményezések támogatása (pl. madárbarát kert, lepkebarát kert, lepkebarát szőlőművelés).
- A védett fajokkal kapcsolatos konfliktushelyzetek megoldását szolgáló intézkedések folytatása és erősítése (épületlakó denevér-, és madárfajok, vetési varjú stb.).
- Egyes védett, fokozottan védett vagy közösségi jelentőségű fajok megőrzése szempontjából kulcsfontosságú mikro-élőhelyek és refúgiumok (pl. mezsgyék, cserjesorok, fasorok) kiemelt oltalom alá helyezése, például a helyi szintű védelem biztosításával.
- Egyes közösségi jelentőségű fajok (pl. denevérek) megőrzése szempontjából kulcsfontosságú védett és ex lege védett természeti értékek (barlangok, mesterséges üregek és források) természeti állapotának javítása.

- Erdőterületen kívüli faállományok, fasorok, facsoportok, faegyedek megőrzése, különös tekintettel az idősebb, odvas fákra (elhalt faanyagot fogyasztó fajok és denevérek érdekében).

Indikátorok:

- Végrehajtott fajmegőrzési terv által érintett fajok száma.
- A kedvező vagy javuló helyzetbe kerülő fajok aránya.
- Védelmi intézkedéseel támogatott fokozottan védett fajok száma.
- Az ismeretlen helyzetű fajok aránya.

4.10. Vízgazdálkodás

Helyzetkép:

A természetben élő fajok elterjedésének egyik kulcsfaktora a rendelkezésre álló víz: annak mennyisége, időbeli eloszlása és minősége. Főképpen síkvidéki élőhelyeinket és azok nemzetközileg is kiemelkedő természeti értékeit érintették kedvezőtlenül az elmúlt mintegy két évszázad természeti igényeket figyelembe nem vevő vízrendezési munkálatai. Bár a klímaváltozás kiváltó okairól vannak viták, magát a jelenséget általánosan elismeri a tudomány és a közvélemény. A rendelkezésre álló modellek alapján a Kárpát-medencében a csapadék mennyisége és időbeli eloszlása jelentősen – a jelenlegi természeti értékeink szempontjából kedvezőtlen irányban – módosulhat. Ez nem csak a vízigényes (például lápi), vagy speciális vízjáráshoz kötött (szikes) életközösségekre lehet hatással, hanem például az erdőfelújulások sikerességén keresztül a domb- és hegyvidéki területekre is.

Előzőek miatt kiemelt figyelmet kell fordítani a vízgazdálkodási kérdésekre és a vízmegőrzésre. A belvízvédelmi csatornarendszer nagy része védett és nem védett területek vízgazdálkodását alapvetően befolyásolja.

Fő cselekvési irányok:

- A belvízvédelmi csatornarendszer üzemeltetésének átfogó, rendszerszintű felülvizsgálata; szükség szerint a vízvisszatartás érdekében kisajátítások és műtárgyépítések elvégzésével.
- A szárazodásra hajlamos területeken a fokozott párologtató hatást okozó erdőtelepítések mértékének csökkentése.
- Időszerű azoknak a Natura 2000 támogatásoknak a felülvizsgálata, amelyek kikerültek a támogatottak köréből, továbbá azoknak az intézkedéseknek, melyek közvetlenül, vagy közvetetten gátolják egyes jelölő fajok és/vagy társulások megőrzését, illetve a területi víz visszatartást (VGT új szempont).
- A vizes (VGT védett) Natura 2000 élőhelyeken történő víz visszatartás biztosítása – megfelelő célprogramok beépítésével és megnyitásával – a vidékfejlesztési program megfelelő alakításával.

Indikátor:

- Vízgazdálkodási és természetvédelmi szempontból felülvizsgált területek kiterjedése, módosított vízjogi üzemelési engedélyek száma.

5. Természetvédelmi vonatkozású adatok gyűjtése, Természetvédelmi Információs Rendszer

5.1. TIR és moduljai, funkciói

Helyzetkép:

A területi és központi államigazgatási szervek természetvédelmi tevékenységének szakmai és tudományos megalapozását jelentő élővilág-védelmi, biodiverzitás monitorozási, földtani, tájvédelmi, természetvédelmi terület- és vagyonkezelési valamint további adatok a Természetvédelmi Információs Rendszer (TIR) adatbázisaiban gyűlnek össze. A szakrendszer az Országos Környezetvédelmi Információs Rendszer (OKIR) önálló részeként működik ESRI ArcGIS szerver térinformatikai környezetben és Microsoft SQL 2000 adatbázis alapon. A geoadatbázis környezetet az időközben bekövetkezett technológiai fejlődés miatt modernizálni szükséges (az adatbázis áttöltése az OKIR Oracle környezetére).

A TIR jelenlegi műszaki informatikai struktúrája EU Átmeneti Támogatás program finanszírozásában valósult meg 2005-2007 között.

A rendszer moduláris felépítésű (7. ábra) működése során komplex információkat biztosít a természetvédelmi stratégiai tervezéshez, a hatósági tevékenységhez, hazai és nemzetközi jelentésekhez, a nyilvánosság igényeinek kiszolgálásához valamint a természetvédelmi kezelések, beavatkozások és egyéb külső hatások következményei értékeléséhez.

7. ábra – A Természetvédelmi Információs Rendszer legfontosabb moduljai

A TIR vezeti a természetvédelmi állami nyilvántartásokat (például: védett terület, védett természeti érték, természetvédelmi vagyonelemek, monitorozás). A rendszer moduljainak adatfeltöltése és napi használata nemzeti park igazgatóságoként eltérő mértékű a területen dolgozó szakemberek motiváltsága és térinformatikai felkészültsége függvényében. A rendszer jelenleg több mint 4 millió adatot tart nyilván (23. táblázat).

Fő cselekvési irányok:

- A TIR rendszer adatfeltöltésével, illetve állandó adatkapcsolatainak biztosításával elérendő, hogy az állami nyilvántartások egymással összehangoltan működjenek, ezáltal növelve a nyilvántartások pontosságát, megbízhatóságát.
- Egyszerű, viszonylag olcsó eszközökön is futtatható (androidos telefon, tablet) adatbeviteli modulok által szolgáltatott adatok fogadása a TIR-ben, illetve modulok és alkalmazások közzététele a könnyebb, gyorsabb kommunikáció érdekében.
- A környezeti nyilvántartások térinformatikai alapú összekapcsolása a Nemzeti Környezeti Térinformatikai Rendszer létrehozásával.
- Meg kell teremteni a műszaki-technikai, jogi, közgazdasági lehetőségét annak, hogy a TIR szakrendszer külső adatkapcsolatai megbízhatóan, tervezhetően és hosszú távon ki tudják szolgálni a felhasználókat.
- Biztosítani kell a TIR szakrendszer egységes használatát az állami természetvédelmi szervezeteknél, valamint az adatgyűjtés feltételeit annak érdekében, hogy a rendszer felhasználói aktuális adatbázisokból tudják a döntés előkészítést, külső adatszolgáltatásokat elvégezni.
- A TIR közönségszolgálati moduljának fejlesztése az önkéntes közösségi, civil kezdeményezések, adatbázisok fogadása illetve az interaktivitás élményének fokozása érdekében (EU Eye on Earth kezdeményezés, vadonleső program, QR-kódos túravezetői és tanösvény vezetői alkalmazások, faj- illetve élőhely határozó).

23. táblázat – A Természetvédelmi Információs Rendszer adatkészlete (kivonat)

	VM központ	ANPI	BFNPI	BNPI	DDNPI	DINPI	FHNPI	HNPI	KMNPI	KNPI	ÓNPI
Földrészletek	235221	19108	88239	41713	20889	18699	17132	24168	19865	239485	40892
Alrészletek	285388	22978	103318	48124	28684	24576	19981	33699	23650	328352	45362
Fajok előfordulásai	143967	18159	34863	85390	6511	469	11522	87331	2134	48601	13080
Helyi védett területek	173	25	23	25	60	5476	148	68	56	23	3
Lápok	795	859	806	798	874	527	20	798	650	794	106
Natura2000	540	545	522	522	525	8766	16	522	41	522	15
Országos jelentőségű védett természeti területek törzskönyve	477	329	320	333	373	13	20	329	19	325	15
ÖSSZES védett objektum	57386	35580	39214	34040	34195	34080	34102	34700	23629	33038	25633

Indikátor:

- Betöltött adatok, lekérdezések, adatszolgáltatások száma.

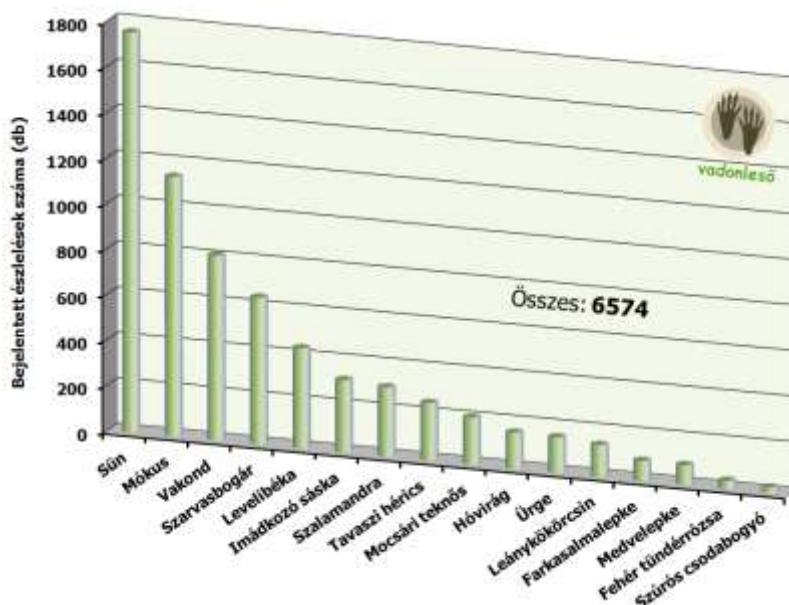
5.2. Természetvédelmi célú monitorozó programok**5.2.1. Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer****Helyzetkép:**

A Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer (NBmR) a Vidékfejlesztési Minisztérium Természetmegőrzési Főosztály irányításával 1998-óta működő országos program, amelynek feladata a magyarországi biológiai sokféleség (biodiverzitás) állapotának és változásainak hosszú távú megfigyelése, állandó helyszíneken, egységesített módszerekkel. Az országos

programok kidolgozását, összehangolását központi irányítás biztosítja, míg a helyi feladatokat a területi szervek (nemzeti park igazgatóságok) koordinálják.

Az elmúlt tervidőszakban az európai uniós elvárásokhoz igazodva jelentősen bővült a vizsgált taxonok és mintavételi helyek száma, új mintavételi módszertanok kerültek kidolgozásra. A meglévő módszertanok esetében azokat számos esetben pontosítottuk és továbbfejlesztettük szakértők és a nemzeti park igazgatóságok bevonásával. Az európai uniós jelentésekben kért módszertanok módszertanokat a program internetes oldalán elérhetővé tettük. A fenti munkák eredményeként a tervezési időszakban a vizsgált taxonok száma több tucattal, míg a mintavételi helyek száma százas nagyságrenddel nőtt. A közösségi jelentőségű fajok több, mint 80 %-ára rendelkezésre áll mintavételi módszertan. A vizsgálatokat ugyanakkor forráshiány miatt nem minden esetben sikerült a mintavételi módszertanban előírt gyakorisággal elvégezni.

2009-től elindítottuk az NBmR-től különálló, Vadonleső programot, amely az internetes adatgyűjtő felületen keresztül a társadalom széles rétegei számára lehetővé teszi, hogy a védett fajokra vonatkozó adatszolgáltatással bekapcsolódjanak a monitorozásba. A rendszer működése alatt a megfigyelhető fajok számát bővítettük, a 16 védett fajra vonatkozóan a program négy éves működése több, mint 6500 megfigyelést regisztráltak az oldalon (8. ábra).

8. ábra – A vadonleső észlelések faji megoszlása (2013. szeptember)

Fő cselekvési irányok:

- A monitorozó rendszer fenntartása, az adatgyűjtés, értékelés és adatszolgáltatás intézményi, szakmai és anyagi feltételeinek folyamatos biztosítása.
- Az európai uniós és nemzetközi jelentéstételi és monitorozási kötelezettségekhez igazodva a rendszer további bővítése, fejlesztése; a vizsgált taxonok és mintavételi helyek számának növelése.
- Az adatok TIR-be történő folyamatos betöltése a gyors és objektív hatósági munkavégzés, valamint az adat alapú döntés-előkészítés támogatására.
- A lakosság (önkéntesek) minél szélesebb rétegének bekapcsolására az adatgyűjtésbe, felkeltve az érdeklődést természetes környezetünk maradandó értékeire.
- Az NBmR eredményeinek bemutatása a hazai és nemzetközi nagyközönség számára.

- A Vadonleső program szélesítése decentralizálással, szakértők bevonásával, a jobb és hatékonyabb civil adatszolgáltatókkal fenntartott kapcsolat érdekében (bejövő adatszolgáltatás növelése érdekében).

Indikátorok:

- Működő mintavételi protokollok száma (db).
- Monitorozott komponensek száma (db).
- Az NBmR-ből származó rekordok száma a TIR-ben (db).

5.2.2. Egyéb monitorozó rendszerek

Helyzetkép:

2008-ig lezárult az erdőrezervátum standard felmérés módszertanának kidolgozása, egyeztetése és tesztelése. A 2005-2012 között 10 erdőrezervátumban, összesen több mint 500 hektár erdőrezervátum magterületen mintegy 2030 terepen állandósított mintavételi helyszínen történt felmérés (faállomány, holtfa, cserjeszint, újulati szint, aljnövényzet, részben pedig termőhely), elsősorban domb- és hegyvidéki erdőrezervátumokban, a természetes erdőciklus és erdőszerkezet minden változatát reprezentálva. 2012-ben elkezdődött a százezres rekordszámra becsült adatmennyiség központi adatbázisba történő bevitele és feldolgozása, az adatbázis továbbfejlesztése.

A Magas Természeti Értékű Területeken (továbbiakban: MTÉT) mindezidáig eseti jelleggel folyt a természetvédelmi célú agrár-környezetgazdálkodási programok biodiverzitásra gyakorolt hatásainak monitorozása. Évenkénti felmérésekre alapozottan, 2002. óta valósul meg célzott monitorozási tevékenység a Hevesi-sík Magas Természeti Értékű Területen. A monitorozás a tűzok állományra, az élőhely-szerkezetre, valamint a tűzok élőhely-használatára vonatkozó vizsgálatokra, továbbá táblaszintű transzekt felmérésekre (botanikai vizsgálatok, gerinctelen zoológiai felmérések) terjed ki. A Hevesi-sík MTÉT mellett, a rendelkezésre álló források függvényében, került sor további adatgyűjtésre az Észak-Cserehát, valamint az Őrség-Vendvidék MTÉT-eken. A programok természeti környezetre kifejtett hatásának vizsgálata a fentiekén túlmutató, országos szintű, folyamatosan működtetett monitorozó rendszer felállítását kívánja meg.

A 2013. év során elkészített, 25 db MTÉT-re vonatkozó módszertan alapján a monitorozási tevékenység a jövőben a tűzok, a parlagi sas, 6 lepkefaj és mintegy 27 további MTÉT célfaj állományváltozásának vizsgálatára, valamint a program zászlósfajaként, a tűzok élőhely-használatára kiterjedően indulhat el.

Fő cselekvési irányok:

- Az erdőrezervátum monitorozás folytatása, a korábban felmért területek újbóli felvételezése, különös tekintettel a Natura 2000 hálózattal átfedő területeken.
- A monitorozási adatbázis továbbfejlesztése és harmonizálása más természetvédelmi adatbázisokkal.
- A jelenleg folyó monitorozó programok kibővítése annak érdekében, hogy hiteles képet tudjanak nyújtani a vidékfejlesztési program és a vízgyűjtő-gazdálkodási terv intézkedéseinek ökológiai, és különösen a Natura 2000 jelölő fajokra és társulásokra gyakorolt hatásairól.
- A természetvédelmi célú agrár-környezetvédelmi kifizetések hasznosulásának értékeléséhez a vidékfejlesztési támogatások hatékonyabb felhasználását elősegítő monitorozó rendszer működtetése a Magas Természeti Értékű Területeken.

- Az élőhelyfejlesztések, területkezelések és területhasználati módok országosan összehangolt természetvédelmi hatásmonitorozásának előkészítése.

Indikátorok:

- Az agrár-környezetgazdálkodási intézkedés MTÉT programok célfajai állományváltozásának nyomon követése vidékfejlesztési program hatásmonitorozása keretében; a monitorozással érintett célfajok száma.
- A agrár-környezetgazdálkodási intézkedés biodiverzitásra gyakorolt hatásának monitorozásába bevont MTÉT-ek száma.
- A felmért és dokumentált erdőrezervátum terület nagysága évente vagy tervezési ciklusonként.
- Natura 2000 erdőmonitorozáshoz szolgáltatott referencia felmérések száma.
- Az országos on-line erdőrezervátum adatbázis által szolgáltatott adatok száma, valamint a monitorozási jelentések száma.

5.3. Közhiteles barlangnyilvántartás

Helyzetkép:

A közhiteles Országos Barlangnyilvántartásban rögzítendő alapadatok, mellékletek és egyéb dokumentumok körét a 13/1998. (V. 6.) KTM rendelet szabályozza. Bár a nyilvántartás felállítása a 2000-es évek derekán befejeződött, az új barlangok, barlangszakaszok megismerése, felfedezése révén közel sem tekinthető teljesnek.

Fő cselekvési irányok:

- A nyilvántartás közhitelességének teljesülése érdekében gondoskodni kell annak napra készen tartásáról. Az új barlangok, barlangszakaszok helyszíni adatfelvételeinek elkészítése (barlangtérkép, alapadat felvétel), mind a korábbi hiányok pótlása.
- A kiadásra kerülő hatósági engedélyeket, kutatási jelentéseket valamint beérkező pályamunkákat feldolgozást követően a nyilvántartásba integrálása és folyamatos aktualizálása.
- Az Országos Barlangnyilvántartásnak a 13/1998 KTM rendeletben foglaltaknak megfelelően a természeti oltalom alá helyezett mesterséges üregekre történő kiterjesztése.

Indikátor:

- Az Országos Barlangnyilvántartás teljességének százalékos aránya.

6. Természetvédelmi tervezés

6.1. Természetvédelmi és tájvédelmi célok integrálása más ágazatok terveibe/stratégiáiba

Helyzetkép:

A természetes élőhelyeink, a védett természeti területeink, természeti értékeink megőrzése az emberiség fennmaradásának feltétele. A különböző célú és jellegű területhasználatok e létfenntartó rendszerekre és folyamatokra jelentős hatást gyakorolnak. A területhasználat alakulása ezért kulcsfontosságú a természetvédelem minden szintjének fenntartásában.

A természet és táj védelmének szempontjait a településektől az országosig minden döntési szinten figyelembe kell venni, mert csak így épülhet be a társadalmi szervek, a vállalkozók és kamaráik, az önkormányzatok és szövetségeik programjába.

Természetvédelmi előírások érvényesítése számos ágazati jogszabályban szükséges. Az elmúlt NTA tervidőszak eredményeit az alábbi példák szemléltetik:

A természetes környezet megőrzésére szánt növény-vetőmagkeverékek forgalmazása tekintetében a 2010/60/EU irányelv átültetését szolgáló hazai jogszabályok kidolgozása megtörtént. 2011 évtől indulóan, minden évben a körzeti erdőtervezés Natura 2000 szempontú szakpolitikai megalapozása megvalósult, a tervezéshez útmutató készült. A Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás (új UMVP jogcím) jogszabály kialakításának szakmai megalapozását segítettük.

A halászati szakterületen az idegen és nem honos halfajoknak akvakultúrában való alkalmazásával kapcsolatos jogszabály módosításában, valamint a hal védelméről és a halgazdálkodásáról szóló új törvény kidolgozásában közreműködtünk.

A Budapest Agglomeráció Területrendezési tervéről szóló törvény módosítása kapcsán 2010 és 2011 folyamán lehatároltuk e kiemelt térség ökológiai hálózatát. Az Országos területrendezési Tervről szóló törvény öt éves felülvizsgálatához elvégeztük a szakterületi feladatokat. Az Országos Területrendezési tervéről szóló törvény módosítása kapcsán 2012 és 2013 folyamán felülvizsgáltuk az ökológiai hálózat (9. ábra) és tájképvédelmi övezet lehatárolását és szabályozását (2. térképmelléklet).

Fő cselekvési irányok:

- A természet- és tájvédelmet közvetlenül vagy közvetve érintő stratégiák, tervek, programok kidolgozása és megvalósítása során a természeti és táji szempontok integrálása.
- Más ágazatok által előkészített jogszabályokba a természet- és tájvédelmi szempontok beépítése.

Indikátorok:

- Tájvédelmi, illetve természetvédelmi intézkedéseket tartalmazó tervek/stratégiák száma.
- A stratégiákban és tervekben a tájvédelmi illetve természetvédelmi célokat szolgáló intézkedések száma.

6.2. Az országos jelentőségű védett természeti területek természetvédelmi kezelési tervei

Helyzetkép:

A természetvédelmi kezelési tervek jogszabályi kihirdetése esetében a védetté nyilvánításokéhoz hasonló tendencia érvényesül. Ez egyrészt abból adódik, hogy védetté nyilvánítás csak természetvédelmi kezelési tervvel történhet (2001-ben hatályba lépett a vonatkozó végrehajtási rendelet), így a két tevékenység szorosan kötődik egymáshoz, másrészt a szakterület prioritásai és lehetőségei elsősorban a kis kiterjedésű gyepek területén tették lehetővé a természetvédelmi kezelési tervek kihirdetését. Később, az NTA-II és III. időszakában elmozdulás történt a nagyobb kiterjedésű, erdőborította védett természeti területek felé is. Az elmúlt tervezési időszakokban mind jogszabályi (2008), mind belső utasítások (2009) szintjén módosult a vonatkozó szabályrendszer. Összességében megállapítható, hogy jóval kevesebb védett természeti terület rendelkezik jogszabályban kihirdetett természetvédelmi kezelési tervvel, mint amennyi esetében rendelkezésre áll a kezelési terv dokumentáció (24. táblázat).

24. táblázat – Országos jelentőségű védett természeti területek természetvédelmi kezelési terveinek jogszabályi kihirdetése az első három NTA időszaka alatt

	Nemzeti park		Tájvédelmi körzet**		Természetvédelmi terület		Összesen		Jogszabállyal kihirdetett kezelési tervvel rendelkező országos jelentőségű védett természeti területek aránya	Kezelési tervet megalapozó szakdokumentációval rendelkező védett természeti területek aránya
	db	ha	db	ha	db	ha	db	ha		
NTA-I (1997-2002)*	0	0	0	0	0	0	0	0	0 %	0 %
NTA-II (2003-2008)	0	0	4	31 966	41	4 209	45	36 175	4,4 %	55,8 %
NTA-III (2009-2013)	0	0	3	19 136	27	2 276	30	21 472	2,5 %	6,5 %
ÖSSZESEN	0	0	7	51 102	68	6 485	75	57 647	6,7 %	60,3 %

* a Tvt. természetvédelmi kezelési tervekre vonatkozó végrehajtási rendelete 2001 decemberében jelent meg

** részterületekkel együtt

Fő cselekvési irányok:

- A természetvédelmi kezelési tevékenységek hatását nyomon követő és dokumentáló rendszer kiépítése a következő tervezési periódus kiindulásaként.
- A természetvédelmi kezeléseket adminisztratív nyilvántartási rendszereit, így a TIR-t is képessé kell tenni a bonyolultabban dokumentálható aktuális körülményekhez időben gyorsan alkalmazkodó adaptív kezeléseket nyilvántartására, ami az ország eltérő adottságú régióiban más-más típusú adaptív kezeléseket dokumentálását igényli.
- A már védett természeti területek körében a hazai nemzeti parkok természetvédelmi kezelési terveinek jogszabályi kihirdetése, amelyet a nemzeti parkok övezeti besorolásának kihirdetése várhatóan jelentős mértékben elő fog segíteni, illetve megfelelő stratégia alapot nyújt hozzá.
- Az ágazatok közötti egyeztetésre és kihirdetésre váró tervek jogszabályban történő megjelentetésének felgyorsítása.
- A kezelési tervek elkészítéséhez és a kötelező időszaki felülvizsgálatához alkalmas szervezetrendszer létrehozása (például az erdőtervezéshez hasonló rendszer kialakítása a nemzeti park igazgatóságok keretein belül).

Indikátorok:

- A kezelési terv dokumentációval rendelkező országos jelentőségű védett természeti területek száma és összterülete.
- A jogszabályban kihirdetett természetvédelmi kezelési tervvel rendelkező országos jelentőségű védett természeti területek száma és összterülete.

6.3. Natura 2000 területek fenntartási tervei

Helyzetkép:

A Natura 2000 fenntartási terv az élőhelyvédelmi irányelv 6. cikk (1) bekezdésével összhangban, a területek kijelölésének alapjául szolgáló közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzését és fenntartását biztosító egyik eszköz. A Natura 2000 fenntartási tervek olyan stratégiai dokumentumnak tekinthetők, amelyek egységes szerkezetbe foglalva tartalmazzák a területek célkitűzéseikhez illeszkedő, valamennyi szakterületet érintő fenntartási és fejlesztési javaslatot. A tervek hozzájárulnak ahhoz, hogy az adott Natura 2000 területtel érintett valamennyi terület- és földhasználó megismerje a terület természeti értékeit, a terület kijelölésének szempontrendszerét, a területek hosszú távú természetvédelmi célkitűzéseit és az ehhez illeszkedő gazdálkodási és területhasználati ajánlásokat. A fenntartási tervekben foglaltak a gazdálkodók részére kötelező érvényű előírásokat nem tartalmaznak, az azokban foglalt kezelési javaslatok, ajánlások alkalmazása különböző közvetett csatornákon keresztül valósul meg, amelyet például támogatási jogszabályok, erdőtervek rögzítenek vagy egyes pályázati konstrukciók tesznek lehetővé. A fenntartási tervekben megfogalmazott, a Natura 2000 terület adottságaihoz és a jelölő értékek igényeihez illeszkedő gazdálkodási előírások megalapozzák a Natura 2000 támogatási programok jövőbeli kidolgozását.

2013-ig összesen 40 Natura 2000 fenntartási terv készült el nagyrészt európai uniós pályázatok keretében (2006/18/176.02.01 sz. Átmeneti Támogatás pályázat, LIFE projektek), amelyek 41 Natura 2000 területet vagy területrészt érintenek. A 2007-2013 közötti pénzügyi ciklusban a Natura 2000 területek fenntartási terveinek elkészítésére lehetőség volt az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap forrásainak felhasználásával is. A támogatási rendelet alapján – 43/2012. (V. 3.) VM rendelet – 2014. év végéig 243 Natura 2000 területre, összesen mintegy 480 000 hektár kiterjedésben készül fenntartási terv. Így az 525 Natura 2000 területből 283 db területre készül összesen fenntartási terv, ami a kezdeti 7 %-ról 54 %-ra növelte a tervekkel rendelkező területek arányát.

Fő cselekvési irányok:

- Valamennyi olyan Natura 2000 területre készül fenntartási terv, ahol a területek természetvédelmi és gazdálkodási szempontú kezelési céljainak összehangolása ezt szükségessé teszi.
- Elsőbbséget kell adni a nem védett Natura 2000 területekre vonatkozó fenntartási tervek elkészítésének, annak érdekében, hogy a területhasználók minél előbb megismerjék, milyen kompenzációs és támogatási rendszerekhez csatlakozhatnak.
- A fenntartási tervekben foglaltakra alapozott kezelés megvalósítása, a tervekben megfogalmazott előírások és javaslatok érvényesítése az érintett szakterületi jogszabályokban, tervekben és a pályázati források felhasználásánál.
- A 2014-2020 pénzügyi időszakban a Natura 2000 fenntartási tervek elkészítését szolgáló támogatási jogcím biztosítása, az igénybevétel szabályainak kidolgozása.
- Az elkészült fenntartási tervek alapján Natura 2000 specifikus támogatási programok kidolgozása.

Indikátorok:

- Natura 2000 fenntartási tervvel rendelkező területek aránya.
- A fenntartási tervekre alapozott intézkedések száma.

6.4. Országos Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv

Helyzetkép:

A Natura 2000 területek megőrzésével kapcsolatos tagállami feladatok finanszírozásának jogi kereteit az élőhelyvédelmi irányelv 8. cikke határozza meg, egyrészt elismerve a Natura 2000 uniós társfinanszírozásának létjogosultságát, másrészt rögzítve a társfinanszírozás biztosításának feltételeit és menetét. A irányelv nevezett szakasza alapján 2014-től a Natura 2000 finanszírozás egyik központi elemeként az Európai Bizottság tagállami szintű Natura 2000 priorizált intézkedési tervek (Prioritised Action Framework, PAF) alkalmazását irányozza elő. Ez a többéves tervezést segítő szakmai dokumentum rögzíti a Natura 2000 területek megőrzésével, valamint az uniós természetvédelmi irányelvek hatálya alá tartozó fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetének javításával kapcsolatos tagállami prioritásokat és stratégiai célkitűzéseket, meghatározza a szükséges beavatkozásokat, továbbá azonosítja az előirányzott feladatokhoz illeszkedő uniós finanszírozási eszközöket.

Magyarország első országos Natura 2000 priorizált intézkedési terve 2013 áprilisában készült el, és a 2014-2020 időszakra szól (3. melléklet). A terv a közösségi jelentőségű fajok és élőhely-típusok természetvédelmi helyzetével kapcsolatos aktuális információk alapján 9 stratégiai célkitűzést fogalmaz meg. A PAF összefoglalója az NTA 3. számú mellékletében, a részletes intézkedések, fajlisták, élőhelyek a <http://www.termeszetvedelem.hu/natura-2000-finanszirozas-2014-2020> honlapon érhetők el.

Fő cselekvési irányok:

- Az Országos Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv megvalósításához szükséges pénzügyi háttér megteremtése, és az abban foglalt intézkedések végrehajtása, elsősorban a 2014-2020 időszak európai uniós fejlesztési forrásainak felhasználásával.
- Az Országos Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv kétévenkénti szakmai felülvizsgálata és aktualizálása a 2007-2013 évek során megvalósított fejlesztések eredményei és a közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek aktuális természetvédelmi helyzetének ismeretében.

Indikátorok:

- Élőhely-fejlesztési és fajmegőrzési intézkedések által érintett Natura 2000 területek kiterjedése;
- A megfelelő kezelési infrastruktúrával rendelkező állami tulajdonú és nemzeti park igazgatósági vagyonkezelésű Natura 2000 területek kiterjedése;
- Natura 2000 kifizetésekben részesülő területek (külön erdő, gyep és halastó) kiterjedése;
- Az „ismeretlen” természetvédelmi helyzetű közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek aránya;
- A „kedvező” természetvédelmi helyzetű közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek aránya;
- Natura 2000 fenntartási tervvel rendelkező területek aránya.

6.5. Területrendezési és településrendezési eszközök

Helyzetkép:

A természet- és tájvédelmi érdekek érvényesítése a terület- és településrendezés során az országos ökológiai hálózat és a tájvédelmi jelentőségű övezetek megfelelő lehatárolásával és szabályozásával, a szerkezeti elemek és egyéb terület-felhasználási egységek kijelöléséből adódó természet- és tájvédelmi konfliktusok kezelésével, a szakági alátámasztó munkarészek megfelelő alkalmazásával, valamint a védelmi jellegű szabályozási előírások, illetve ajánlások nem védelmi jellegű területekre történő integrálásával valósul meg. Az övezeti szabályok hatékony alkalmazásával számos természeti és táji érték védelme biztosítható, a védett természeti területen és a nem védett tájakon egyaránt.

A területi és települési tervek lehetővé teszik, hogy a természetvédelmi és tájvédelmi szempontból homogénnek tekinthető területekre a település- és területrendezési jogrendszerbe illeszkedő terület-felhasználási szabályok születhessenek.

A tervezésben a természetvédelmi államigazgatási szervek adatszolgáltatóként és véleményezőként vesznek részt.

Fő cselekvési irányok:

- A területrendezési tervek felülvizsgálata során az övezetek megújítása.
- A területi és települési tervekbe területhasználati alkalmassági alapú értékelési tervfázis beépítése a komplex tájpotenciál megőrzése érdekében.
- A településrendezés és területrendezés során a tájkaraktert, az ökológiai adottságokat és a védettség célját megalapozott szakmai tartalommal bemutató vizsgálati anyag készítése, tájkarakter alapú tájosztályozási rendszeren alapuló tájkarakter-védelem megvalósítása, a kedvező tájszerkezet kialakítását, a tájkarakter kedvező paramétereinek és a tájpotenciál komplex védelmét szolgáló övezeti szabályok alkotása, tájkarakter egységekre vonatkozó minőségi célkitűzésekből következő területhasználati követelmények meghatározása.
- A tájbaillesztést alátámasztó látványterv műszaki és tartalmi követelményeinek szabványban rögzítése.

Indikátorok:

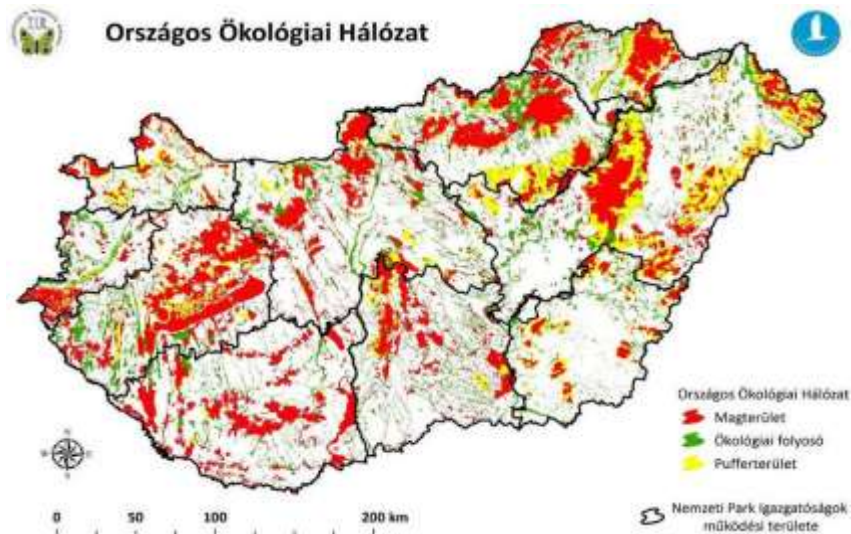
- A tájkarakter elemek védelmét biztosító felülvizsgált településrendezési tervek száma.
- Adatszolgáltatások, adategyeztetések száma.

6.6. Nemzeti Ökológiai Hálózat

Helyzetkép:

Az ökológiai hálózat célja a biológiai sokféleség és a biológiai kapcsolatok fenntartása, helyreállítása, amely kiterjed mind az élőlények, mind állományaik, mind pedig életközösségeik megővésére, valamint az ökológiai rendszert képező területek működőképességének, természetes dinamikájának biztosítására. Az ökológiai hálózatot a természetes és természetközeli területek és a köztük kapcsolatot teremtő ökológiai folyosók, valamint a körülöttük a hatások mérséklését biztosító védőterületek egységes, összefüggő rendszere alkotja (9. ábra). A hálózat csaknem teljes egészében magába foglalja a védett természeti területeket és Natura 2000 területeket, valamint az érzékeny természeti területek és természeti területek egy részét.

Az Országos Területrendezési Terv (továbbiakban: OTTrT) igazodva a páneurópai ökológiai hálózat rendszeréhez és figyelembe véve az élőhelyek ökológiai funkcionalitását, magterület, ökológiai folyosó és pufferterület övezetbe lett sorolva 2008-ban. Az egyes övezetek tekintetében az OTTrT terület-felhasználási szabályokat fogalmaz, amelyek biztosítják az ökológiai hálózat funkciójának fenntartását. Az országos ökológiai hálózat kiterjedése 3 390 600 hektár, amely az ország területének 36 %-a.

9. ábra – Az országos ökológiai hálózat Magyarországon (2013. május)

Az Európai Unió BSS 2020-ig külön célként fogalmazza meg az ökoszisztéma szolgáltatások fenntartása és helyreállítása érdekében a zöld infrastruktúra létrehozását és területrendezésbe történő beemelését. A nemzeti (országos) ökológiai hálózat e rendszernek a gerincét alkotja.

Fő cselekvési irányok:

- Az ökológiai hálózat fenntartásának biztosítása a területrendezési eszközökbe integrált természetvédelmi szempontok megadásával. Az OTTrT és a kapcsolódó területrendezési jogszabályokban az ökológiai hálózat védelmének biztosítása és erősítése.
- Az ökológiai hálózat funkcionalitásának fenntartása és fejlesztése a zöld infrastruktúra elemek létrehozásával és hálózatba történő integrálásával.
- Az ökológiai hálózat felmérése az aktuális állapot és a fejlesztési irányok meghatározása érdekében.
- A zöld infrastruktúra elemek kialakításával a hálózat koherenciájának javítása.

Indikátorok:

- Az ökológiai hálózat területeinek kiterjedése.
- Az új zöld infrastruktúra fejlesztését szolgáló intézkedések száma.

6.7. Körzeti erdőtervek

Helyzetkép:

A körzeti erdőtervek elsősorban az erdőgazdálkodás tervszerűségét hivatottak meghatározni, nem elsősorban a természetvédelmi tervezésre irányulnak, de az erdők tekintetében olyan alapvető terveknek tekinthetők, melyek a természetvédelmi vonatkozások beépítése nélkül nem adhatók ki. Egy védett természeti terület első természetvédelmi kezelési terve és az aktuálisan érvényes körzeti erdőterv hatálya összhangjának megteremtését segíti a 3/2008.(II.

5.) *KvVM rendelet* záró rendelkezései között szereplő, a természetvédelmi kezelési terv erdőkre vonatkozó tartalmának hatályba lépésére vonatkozó, technikai jellegű előírás.

A nem védett Natura 2000 erdőterületekre vonatkozó természetvédelmi kezelési iránymutatások is megjelennek az adott évi erdőterv rendeletben, valamint a körzeti erdőtervezés előzetes jegyzőkönyveiben. A 2011 és 2012 években a körzeti erdőtervezés Natura 2000 szempontú szakpolitikai megalapozása megvalósult. A természetvédelmi szempontok erdőtervekbe való beépítése, illetve a Natura 2000 területekre vonatkozó előírások minél pontosabb megfogalmazása a cél a következő tervezési időszakokra is.

A Natura 2000 erdőterületek védelme, illetve a körültekintő erdőtervezés megalapozása érdekében két útmutató is elkészült „Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához”, illetve „A körzeti erdőterv Natura 2000 hatásbecslési dokumentáció elővizsgálati szakaszának elkészítéséről” címmel.

Fő cselekvési irányok:

- A védett erdőkben minden egyéb szempontot a természetvédelmi érdekeknek kell alárendelni. A védett természeti területen álló erdők kezelésének természetvédelmi célkitűzései, irányelvei a körzeti erdőtervekben megfelelő hangsúllyal kell, hogy szerepeljenek.
- Védett természeti területek esetében a területre vonatkozó természetvédelmi kezelési tervek prioritásának és az abban foglalt előírások átültetése valamint a miniszter által felkért szakértői testületek irányelveinek figyelembe vétele a körzeti erdőtervekbe.
- Védett természeti területen lévő erdőkben folyamatos erdőborítást biztosító üzemmód alkalmazása.
- Kiemelt feladat az erdős nemzeti parkok natúr zónáinak kijelölése és ezzel együtt a bolygatatlan erdőfoltok megfelelő arányának kialakítása a védett természeti területek egyes erdőtípusaiban.
- A Natura 2000 területen álló erdők kezelése során a kijelölés alapjául szolgáló fajok és élőhelytípusok kedvező természetvédelmi helyzetének megőrzése, helyreállítása, fejlesztése.

Indikátor:

- A természetvédelmi célok megvalósulását elősegítő erdőgazdálkodással érintett területek aránya.

6.8. Barlangok kezelési tervei

Helyzetkép:

A megkülönböztetett védelmet igénylő és fokozottan védett barlangokra (összesen 405 db) – a 13/1998 (V. 6.) *KTM rendeletben* foglaltaknak megfelelően – részletes állapotfelvételt és kezelési tervet kell készíteni. 2013 júniusáig 50 fokozottan védett, illetve megkülönböztetett védelmet igénylő barlang egyedi kezelési terve készült el és került jóváhagyásra.

Cselekvési irányok:

- El kell végezni 309 barlang állapotfelvételének elkészítését illetve felülvizsgálatát.
- El kell készíteni, illetve felül kell vizsgálni 356 barlangkezelési tervet.

Indikátor:

- Elkészült barlang kezelési tervek száma.

7. Társadalmi kapcsolatok, szemléletformálás, bemutatás

7.1. Tudásbázis, szakmai kapcsolatok

Helyzetkép:

A természetvédelem sikere és jövője a lakosság környezeti tudatosságától és értékrendjétől, felelősségétől függ. Pusztán jogszabályokkal nem lehet megfelelő eredményt elérni. Amíg az emberek nem érzik sajátjuknak természeti kincseinket, örökségünket, addig nem fogják azt értékelni, óvni. A természetvédelem szerencsére sokféle ember és közösség számára vonzó. A természetvédők (laikus és szakértő önkéntesek, kutatók, állami alkalmazottak stb.) tevékenysége szorosan és mind szorosabban összefonódik. A természetvédelmi igazgatás kiemelten kezeli az együttműködéseket a hazai tudományos és társadalmi szervezetekkel. A szakmai háttérrel is rendelkező, természetvédelmi célú társadalmi szervezetekkel való együttműködés fenntartása fontos, a rendszeres fórumok és a célzott egyeztetések továbbra is szükségesek. Sikeresek a továbbképzések, a konferenciák keretében történő konzultációk is. A természetvédelmi céllal alakult társadalmi szervezetek, szakmai csoportok hagyományosan jelentős szerepet játszanak a természeti értékek megőrzésében, bemutatásában, az ismeretterjesztésben, valamint a környezetvédelmi és természetvédelmi nevelésben.

A természetvédelmi, és ezen belül a 2014-2019-as időszakban a Natura 2000-rel kapcsolatos szemléletformálás a társadalom minden szintjét el kell érje: az óvodás kortól a felnőtt korig. A köznevelésnek ismert és bevált természetvédelmi céljai és eszközei, tanulási helyszínei a zöld óvodák, az ökoiskolák, az erdei iskolák, a szakkörök, a kirándulások, az intézmények körüli akciók, a közösségi szolgálat, és a különféle versenyek. Ezek finanszírozása egymástól nagyon különböző, és időben is változik. A finanszírozástól és a köznevelési intézmények fenntartóitól függetlenül szinte minden gyermek, minden tanévben eljut természeti környezetbe. Az érzelmi kapcsolatot, a hazai tájjal való ismerkedés és azonosulás azonban sokkal biztosabb lehetne, ha a fiataloknak nemcsak töredéke, de túlnyomó többsége bevonódna természetvédelmi akcióba, cselekedetbe, szolgálatba, vagy egészséges természeti környezetben zajló versenybe, kutatómunkába. A természetvédelmi szakképzést végző közép- és felsőfokú oktatási intézmények, de a köznevelés számára is a gyakorlati természetvédelmi ismeretek letéteményesei a nemzeti park igazgatóságok, ahol a – megfelelő képesítéssel (akár tudományos fokozattal) rendelkező – szakmai személyzet segíti az elmélyült tapasztalatszerzést és gyakorlati feladatellátást.

Fő cselekvési irányok:

- A nem nagy létszámú, de erre szakosodott társadalmi és tudományos szakértők minél gyakrabban cseréljenek eszmét egy-egy természetvédelmi kérdés, fejlesztés, probléma kapcsán.
- Szükséges évente 2-3 nagyobb rendezvény megtartása a természetvédelem kulcsszereplői számára (szükséges közigazgatáson belüli rendezvény is, szakmai konferencia is, valamint a szakmai és laikus közönség és a közigazgatás természetvédői számára egyszerre nyitott rendezvény is).
- A természetvédelmi céllal alakult társadalmi szervezetek feladatátvállalásának támogatása a természetvédő értékrend terjedése, és a helyi jelenlét, monitoring miatt továbbra is szükséges.
- A természetvédelmi, és ezen belül a 2014-2019-as időszakban a Natura 2000-rel kapcsolatos szemléletformálás a társadalom minden szintjét el kell érje.
- Minden, a köznevelésben tanuló diák jusson el évente legalább egyszer szép természeti környezetbe itthon, és legalább minden második gyermek vegyen részt

8-15 éves kora között legalább egyszer a szép természethez kapcsolódó munkában, akcióban vagy terepi élményt adó foglalkozáson.

- Fejleszteni kell a természetvédelmi szakmai képzési helyek kapcsolatát a nemzeti park igazgatóságokkal.

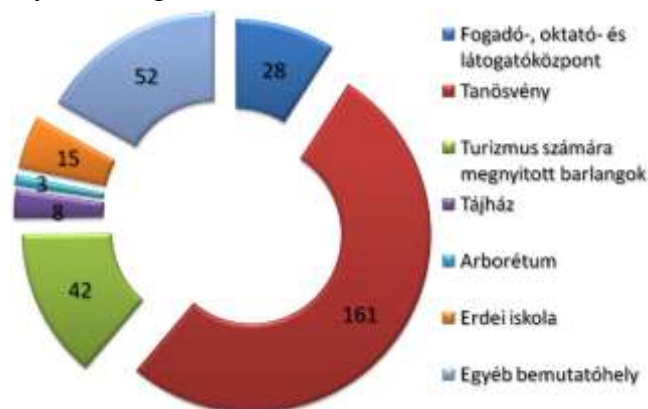
Indikátorok:

- Természetvédő társadalmi szervezetek önkénteseinek száma (a mutató a civil nyilvántartási törvény miatt folyamatosan elérhető lesz, a közhasznú civil szervezetek éves beszámolóira vonatkozó új szabályozása miatt).
- Természeti környezetben zajló, legalább egynapos természetvédelmi programon részt vevő gyermekek száma (köznevelésben részt vevő gyermekek körében).
- Szakmai közönség számára szervezett hazai természetvédelmi rendezvényen elért természetvédelmi szakértők száma (a közönség mérete).
- Természetvédelmi szakképzést sikeresen befejezők száma.

7.2. Bemutató, szemléletformálás, ökoturisztika

Helyzetkép:

A nemzeti park igazgatóságok fenntartásában lévő, természeti értékek bemutatásához köthető létesítmény-típusokat a 10. ábra szemlélteti. A természeti értékekről szóló kiadványok, tanösvényvezető-füzetek, foglalkoztató füzetek a természeti értékek megismerését, a megszerzett tudás elmélyítését segítik elő.

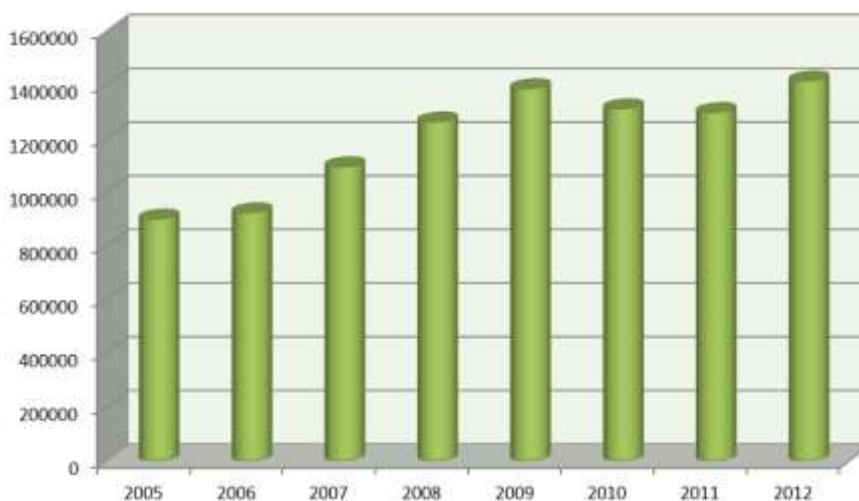
10. ábra – Nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai létesítményei (2013. március)

2007-től minden év nyár elején kerül megrendezésre a Magyar Nemzeti Parkok Hete rendezvénye, amely a nyitóhétvégén ökoturisztikai szakmai konferenciával és nagyközönségi programokkal indul, majd a nemzeti park igazgatóságok egy héten keresztül ingyenes és kedvezményes programokkal várják a látogatókat. 2010-ben elkészült „Útikalauz a klímabarát turizmushoz” című tanulmány, 2012-ben pedig „A közös többlet kihasználása a hazai nemzeti parkok országos szintű együttműködésére építve” című koncepció, amely utóbbi eredményeként több ökoturisztikai program és tevékenység is fókuszba került. Ezek közé tartoznak az alábbiak:

- Minden nemzeti park igazgatóság meghatározta, a nemzeti park egy kiemelt értékéhez kapcsolódó új mottóját, amely elsőként a 2013. évi, „Vendégváró nemzeti parkok és vidéki élmények” című nemzeti parki leporellóban jelent meg.
- Új szakmai együttműködés kialakítására került sor ökoturisztikai, natúrparki és vidékfejlesztési témában a Nemzeti Agrárszaktanácsadási, Képzési és Vidékfejlesztési Intézettel.

- A 2013. évre vonatkozó ökoturisztikai kiemelt rendezvényajánló összeállításában nagy hangsúly került a központilag koordinált közös rendezvényekre (pl. Utazás kiállítás 2013, Magyar Nemzeti Parkok Hete 2013, EUROPARC konferencia 2013), valamint a nemzeti park igazgatóságok közös, egy időben történő megjelenésére (pl. Föld Napja, Múzeumok éjszakája, Geotóp Nap).
- A nemzeti park igazgatóságok bemutató és látogató létesítményei ismertségének növelése, valamint programjaik szélesebb körű megismertetése érdekében 2013-tól szakmai együttműködést alakítottunk ki a www.falusiturizmus.hu weboldalt üzemeltető Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségével.

A NTA-III tervezési időszakában megvalósuló ökoturisztikai fejlesztéseknek, a nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai, környezeti nevelési programjai változatosságának eredményeként a nemzeti park igazgatóságok regisztrált látogatószáma a tervezési időszak végére meghaladta a 2009. évi, válság előtti látogatószámot, s meghaladta az 1,4 millió főt (11. ábra).

11. ábra – A nemzeti park igazgatóságok regisztrált látogatószáma (2005-2012)

Megjegyzés: a diagram csak a nemzeti park igazgatóságok kezelésében álló bemutatóhelyeken belépőjegyet váltott és fizetős szolgáltatást igénybe vevő látogatókat, továbbá az igazgatóságok működtetésében lévő szálláshelyek vendégeit tartalmazza, a nem fizetős bemutatóhelyek látogatóit, az ingyenes szakvezetéses túrákat, valamint a védett természeti területeken túrázókat, kirándulókat nem.

A NTA-III tervezési időszakában átadott ökoturisztikai fejlesztéseket a 2. melléklet mutatja be. A 10 nemzeti park igazgatóságban 32 új tanösvény létesült és 25 tanösvény felújítására kerül sor.

Fő cselekvési irányok:

- A társadalmi kapcsolatok fejlesztése, a helyi lakossággal és a látogatókkal interaktív kapcsolat kialakítása, a civil mozgalom segítése.
- Minden nemzeti parkban fő belépési pontjaiban (az ún. „kapukban”) látogatóközpont építése.
- Az új tanösvényeken az interaktivitás lehetőségének biztosítása, a bemutató jellegű tanösvények egy részének foglalkoztató tanösvénnyé való átalakítása, ugyanis a minőségi, élményszerű vezetés – akár alacsonyabb látogatószám mellett is – jobban hasznosul, maradandóbb élményt ad, mint a tömeges átrohanás a bemutató helyeken.
- Az erdei iskolák esetében további minőségi fejlesztés közös, minden nemzeti park igazgatóság erdei iskola szolgáltatását tartalmazó kiadvány megjelentetése.

- Kapcsolatfelvétel és hatékony együttműködés a működési területeken érintett turisztikai szereplőkkel: regionális marketing igazgatóságokkal, Turisztikai Desztináció Menedzsment szervezetekkel (TMD), turisztikai szolgáltatókkal és szálláshelyekkel.
- Közösségi portálokon való aktív részvétel. Nemzeti parki közösségi internetes oldalak létrehozása és fejlesztése, folyamatos frissítéssel és interaktivitással.
- Együttműködés az erős turisztikai fejlesztési potenciállal bíró, és a nemzeti parkok bemutatóhelyeivel számoló a „Bejárható Magyarország Program” továbbfejlesztésében.
- Hírlevél adatbázis növelése, valamint rendszeres, közvetlen hangú hírlevél szolgáltatás.

Indikátorok:

- A működő látogatóközpontok, tanösvények, minősített erdei iskolák száma.
- Az ökoturisztikai, bemutatási szolgáltatási kínálat változása.
- Regisztrált látogatószám.
- A Natura 2000 rendszerrel kapcsolatosan évente tájékoztatást kapó (elért) emberek száma, lehetőség szerint korcsoport-bontásban (diák 8-15 éves kor között, fiatal 16-28 éves kor között, felnőtt) és lakóhely szerinti bontásban (nagyvárosi-megyeszékhelyi lakos, egyéb városi lakos, falusi lakos).

7.3. Honlapok, közösség portálok, társadalmi kapcsolatok

Helyzetkép:

2005-ben létesített www.termeszetvedelem.hu honlap elsődleges célja, hogy a magyar természetvédelemben rendelkezésre álló, és könnyen megosztható információt hozzáférhetővé tegye az érdeklődők számára. Ez a honlap, amelyet a VM szakmai természetvédelmi főszálya üzemeltetnek, kizárólag tények, adatok, főbb szakmai hírek közlésére szolgál.

Önkéntesek természetvédelmi monitorozó munkába való bevonását valósítja meg a 2009. óta működő, rendkívül népszerű Vadonleső (www.vadonleso.hu) program, melyet a Vidékfejlesztési Minisztérium Természetmegőrzési Főosztálya gondoz. A hatósági munkát nagyban segíti a CITES-es állatfajokkal kapcsolatos jogszabályi kötelezettségek bemutatása (www.cites.hu). A nemzeti park igazgatóságok egyedi honlapjai – egy központi fejlesztést követően – 2005 márciusában készültek el. Fő céljuk a nemzeti parkok és a kezelésükben lévő védett természeti területek bemutatása, illetve aktuális információk biztosítása a folyamatosan növekvő számú látogatók számára. Az igazgatóságok központi honlapjai a www.nemzetipark.gov.hu érhetők el, ahol részletes információk találhatóak az adott nemzeti park igazgatóság tevékenységéről, területi, természeti adottságairól, programjairól.

A társadalmi kapcsolatok sokrétűségét biztosítja az ökoturisztikai létesítmények bemutatását lehetővé tevő cikksorozat megjelentetése a szakmai folyóiratokban, az igazgatóságok központi rendezvényeken, kiállításokon való részvétele, valamint az együttműködés a működési területükkel érintett szervezetekkel, közintézményekkel, egyetemekkel.

Az oktatás-nevelés, szemléletformálás és a társadalmi kapcsolatok fenntartásának fontos eleme a település/megye/régió és az intézmény közötti kapcsolatfelvételt és szakmai együttműködést elősegítő interaktív környezeti tudáslánc térkép. Az igazgatóságok továbbra is lehetőséget biztosítanak az ökoiskolás, zöld óvodás gyermekek jeles napi, ingyenes nemzeti parki létesítmények látogatására, a természet megismerése céljából. Nagyon népszerű és az igazgatóságok lakossági kapcsolattartását szolgálja a facebook megjelenésük, amelyet hírek, rendezvények, programok, események publikálására használnak.

Az információk napra kész átadása kerül előtérbe a dinamikusán változó közösségi oldalakon és tartalom megosztó (fénykép, videó) oldalakon, ahol az egyes bejegyzések látogatottsága azonnal mérhető.

Fő cselekvési irányok:

- A meglévő honlapok fejlesztése (pl. interaktív, dinamikus tartalmak, kereshető térképes adatbázisok fejlesztése), bővítése (pl. Vadonleső programban szereplő fajok számában) arculati és tartalmi egységesítése, illetve folyamatos aktualizálása.
- A természet-, környezetismereti oktatás, nevelés, konzultáció, kutatás az erdei iskola programok további bővítése, a nemzeti park igazgatóságok infrastrukturális hátterének fejlesztésével, igénybevételeivel.
- A civil kezdeményezések, pályázati részvételek, önrészek nagyobb központi támogatása.
- Zöld Program és Oktatócsomag bevezetése több korosztály számára.

Indikátorok:

- Az egyes honlapok látogatottsága.
- A Vadonleső programban beérkezett előfordulási adatok rekordjainak száma.

7.4. Kutatás-fejlesztés, oktatás

Helyzetkép:

A természetvédelem kutatási-oktatási feladatainak ellátásában jelentős szerepet játszanak az MTA intézményei, valamint a felsőoktatási kutatóhelyek, a természettudományi háttérrel rendelkező múzeumok. A 2014-2019 tervezési időszak természetvédelmi kihívásainak azonosításában a partnerek közös projekttervekkel kívánnak megfelelni. A tervek megvalósításában potenciális forrásként a norvég és svájci alap, valamint az európai uniós források (pl. FP7) alkalmasak arra, hogy a hazai biodiverzitás, ökosztisztéma szolgáltatás stb. tudományos kérdéseire fedezetet biztosítsanak a hazai társfinanszírozás mellett.

Jelentős műhelymunka folyik a nemzeti park igazgatóságokon az alkalmazott természetvédelmi kutatások kapcsán mind módszertani kérdésekben, mind az adatok feldolgozása terén.

Fő cselekvési irányok:

- A tudományos megalapozottsággal rendelkező természetvédelmi beavatkozások (élőhelyrekonstrukció, fajmegőrzési beavatkozás stb.) növelése.
- A természetvédelmi szakember képzés, és továbbképzés minőségének javítása, a jelenleg jó gyakorlat beemelése a felsőoktatásba (kihelyezett tanszékek).
- A nemzeti parkokban folyó, alkalmazott természetvédelmi (gyakorlati) kutatások ösztönzése, erősítése.
- Korszerű ismeretek, adatok átadása a tudományos szereplők és a természetvédelmi közigazgatás és kezelők között.
- Közös szakmai platformok kialakítása a tudomány és a gyakorlat tapasztalatcseréjének biztosítására.
- Az európai uniós jogszabályok végrehajtását segítő kutatások kiemelt támogatása.

Indikátorok:

- Eredményes (támogatott) kutatási projektek száma.
- Természetvédelmi szakképzésben résztvevők száma.

8. Nemzetközi együttműködések

A fejezet indikátorai:

- Az aktív két- és többoldalú nemzetközi kapcsolatok száma.
- A két- és többoldalú együttműködések keretében megvalósított közös szakmai feladatok száma.
- A nemzetközi szerződésben vállalt kötelezettségek teljesítésének aránya.

8.1. Európai Unió politikák, stratégiák, kötelezettségek

Helyzetkép:

Magyarország 2004. május 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz. A csatlakozás óta rengeteg tapasztalat gyűlt össze az uniós feladatok végrehajtásáról. A legnagyobb kihívást a természetvédelmi szakterület számára a természetvédelmi irányelvek, illetve közösségi rendeletek teljesítése, végrehajtása jelenti. Így például hazánknak folyamatosan részt kell vennie az EU természetvédelmi döntés-előkészítő és döntéshozó fórumainak munkájában, és érvényesítenie kell a magyar érdekeket. Különös hangsúlyt kapnak azok a fórumok, amelyeken a természetvédelmi ágazat jövőbeli irányait, például a természetvédelem következő uniós költségvetési időszakra tervezett finanszírozásának kérdéseit vitatják meg (Natura 2000 finanszírozás, LIFE+ politikai vita, Biodiverzitás stratégia stb.). Rendkívüli feladatot jelentett, de kiemelkedő sikerrel zárult 2011. első félévében hazánk európai uniós elnöksége a Tanácsban, amelynek során több nagyszabású uniós rendezvényt bonyolítottunk le. Szintén nagy tehertételt jelentett a Natura 2000 kijelölésről folytatott kétoldalú szeminárium az Európai Bizottság és Magyarország között, amelynek eredményeként Magyarország az elsők között (az „új” csatlakozó országok közül elsőként) zárta le a Natura 2000 hálózat kijelölésének folyamatát. A közeljövő legjelentősebb feladata lesz az új típusú, a Natura 2000 területek, jelölő értékek kezelésének tagországok közötti összehangolását célzó pannon biogeográfiai szemináriumban való részvétel, és a hazai Natura 2000 hálózat szempontjából leginkább megfelelő konklúziók kialakítása illetve végrehajtása.

Az Európai Bizottság az irányelvek átültetésével vagy végrehajtásával kapcsolatos panasztétel esetén Pilot-eljárás keretében feltett kérdésekkel, egyes esetekben kötelezettségszegési eljárás indításával vizsgálja. Bár az esetek egy részében a hazai jogorvoslati lehetőségek még nincsenek kimerítve, gyakran mégis eljárás indul, ami nagy erőfeszítést igényel mind a központi, mind az érintett területi szervek részéről.

Teljesíteni kell a különböző jelentéstételi kötelezettségeket (derogációs jelentések), illetve biztosítani kell az adatgyűjtést a hosszabb távú jelentési kötelezettségek végrehajtásához (az élőhelyvédelmi és a madárvédelmi irányelv végrehajtásáról szóló hatévenkénti jelentések). Az Európai Bizottság részére megküldött Natura 2000 adatbázis rendszeres, – a Bizottság útmutatása alapján legalább 6 évenkénti – aktualizálása szükséges.

Fő cselekvési irányok:

- Az új típusú, a Natura 2000 területek, jelölő értékek kezelésének tagországok közötti összehangolását célzó pannon biogeográfiai szeminárium konklúzióinak kialakítása és végrehajtása.
- Részvétel az EU komitológiai és tanácsi fórumainak munkájában, a magyar természetvédelmi érdekek képviselője.
- A Pilot-ügyek és kötelezettségszegési eljárások hazánk szempontjából kedvező lezárása.

- A szükséges jelentéstételi kötelezettségek határidőre, megfelelő szakmai tartalommal történő teljesítése az Európai Bizottságnak részére.
- Az európai uniós ügyekkel foglalkozó adminisztrációs személyzet kapacitás bővítése.

8.2. Ramsari Egyezmény

Helyzetkép:

A nemzetközi jelentőségű vadvizekről, különösen, mint a vízimadarak tartózkodási helyéről szóló Ramsari Egyezményt 1971-ben írták alá, Magyarország 1979-ben csatlakozott, majd az *1993. évi XLII. törvénnyel* hirdette ki azt. Fontos eredmény, hogy egységes szerkezetben kihirdetésre került az összes ramsari terület a Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékébe bejegyzett hazai védett vizek és vadvízterületek kihirdetéséről szóló *119/2011. (XII. 15.) VM rendelet* megalkotásával.

A hazánkban jellemző természetes vizes élőhelytípusok zömének természetvédelmi helyzete azonban rossz. Egyik legfőbb veszélyeztető tényezőjük az emberi hatásokra visszavezethető vízhiány, illetve a természetes vízjárás megváltozása. Ezen élőhelytípusok a klímaváltozás hatásainak is jobban kitettek. Többek között az élőhelyi viszonyok megváltozásának következménye az idegenhonos inváziós fajok széles körű elterjedése és a szukcessziós folyamatok felgyorsulása.

A ramsari kommunikációs proram keretében folytatni kell a vizes élőhelyek általános ismertségét, a ramsari területek helyi, regionális és országos ismertségét erősítő tevékenységeket, amiben kiemelkedő szerepe van a minden év február 2-án megrendezendő vizes élőhelyek világnapjának vagy a Tatai Vadlúd Sokadalom nevű rendezvénynek.

Fő cselekvési irányok:

- Nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeink egyezmény szellemében történő megőrzése, szükség szerinti fejlesztése, monitorozása és bölcs hasznosítása.
- Az Egyezmény céljainak társadalmi elfogadtatása érdekében a ramsari kommunikációs program folytatása.

8.3. Biológiai sokféleségről szóló egyezmény, Cartagena Jegyzőkönyv

8.3.1. Biológiai sokféleségről szóló egyezmény

Helyzetkép:

A biológiai sokféleségről szóló egyezményt (CBD) Magyarországon az *1995. évi LXXXI. törvény* hirdette ki. A holisztikus szemléletet tükröző egyezmény fő célja a földi élet védelme, az egész élővilág sokszínűségének megőrzése. Ezt három célkitűzés megvalósításával kívánja elérni: a biológiai sokféleség megőrzésével, elemeinek fenntartható használatával, valamint a genetikai erőforrásokból származó hasznok igazságos elosztásával.

A biológiai sokféleség világszintű csökkenésének megállítása érdekében a Biológiai Sokféleség Egyezmény részes felei 2010-ben elfogadták az elkövetkezendő évtizedre szóló Stratégiai Tervet, amellyel összhangban elkészült az Európai Unió 2010 utáni időszakra vonatkozó Biodiverzitás Stratégiája. Egy évtizedig tartó tárgyalások után történelmi eseménynek számított, hogy a Biológiai Sokféleség Egyezmény 193 részes állama egyhangúan elfogadta a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről, valamint a hasznosításukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai

Jegyzőkönyvet, hatálybalépéséhez 50 ratifikáció szükséges. A Jegyzőkönyvet a magyar EU elnökség ideje alatt hazánk, az EU és számos tagállama politikai elkötelezettségének jeléül aláírta, a ratifikáció előkészítése folyamatban van.

Az egyezmény fontos alappillére az egyre nagyobb mértékben csökkenő genetikai erőforrások védelme. Ez nemcsak a vadon élő növények, állatok sokszínűségét, tehát a klasszikus természetvédelmi feladatokat jelenti, hanem a mezőgazdasági biodiverzitás (agrobiodiverzitás) megőrzését is. Ennek érdekében 2013-ban a Vidékfejlesztési Minisztérium szakmai stratégiát dolgozott ki az élelmezési célú növényi genetikai erőforrások megőrzéséről.

Fő cselekvési irányok:

- Az egyezménnyel kapcsolatos nemzetközi döntéshozatalban az Európai Unió tagállamai közös álláspontot képviselnek, melynek kialakításában, hazánk is aktívan részt vesz.
- A biológiai sokféleség védelmét szolgáló szempontokat a biológiai sokféleségről szóló egyezmény hazai végrehajtásának stratégiájában foglaltak szerint be kell építeni az érintett ágazatok döntéshozatalába, az ágazati stratégiákba és programokba.
- A nemzetközi és európai uniós célkitűzésekkel és vállalatokkal összhangban 2013-ban ki kell dolgozni hazánk 2020-ig szóló Nemzeti Biodiverzitás Stratégiáját.
- Az agrobiodiverzitás megőrzése érdekében meg kell kezdeni az élelmezési célú növényi genetikai erőforrások megőrzéséről szóló stratégia megvalósítását továbbá biztosítani kell a sok évtizedes tapasztalattal rendelkező génbankjaink közkincként történő, megfelelő működtetését. A vadon élő növényeink természetes élőhelyen történő (in situ) megőrzésének kiegészítése érdekében fenn kell tartani a vadon élő növényeink génbankjaként működő Pannon Magbankot.
- Az egyezmény harmadik célkitűzésének teljesítése érdekében elő kell segíteni a genetikai erőforrásokhoz való hozzáférésről és a használatukból származó hasznok igazságos és méltányos megosztásáról szóló Nagojai Jegyzőkönyv mielőbbi hatályba lépését. A biológiai sokféleség világnap (május 22.) jó lehetőséget nyújt az egyezmény széles körű megismertetésére, ezért e jeles naphoz kötődően évenkénti rendezvényekkel folytatni kell a lakosság tájékoztatását, szemléletformálását. Az egyezmény szélesebb körű megismertetését szolgáló honlapot (<http://biodiv.hu>) folyamatosan frissíteni kell.

8.3.2. Cartagena Jegyzőkönyv és géntechnológiával módosított szervezetek

Helyzetkép:

A Biológiai sokféleség egyezmény Cartagena Jegyzőkönyve a biológiai biztonságról szól és az élő, módosított szervezetek kereskedelmét szabályozza. Ennek keretében különös hangsúlyt fektet ezen szervezetek környezeti kockázataira, valamint a 2011-től az ilyen szervezetek társadalmi és gazdasági hatásaira is.

Magyarország csatlakozott a Jegyzőkönyvhöz, 2004-ben törvénnyel hirdette ki a szövegét. A végrehajtásról szóló rendelet 2008-ban született meg – 226/2008. (IX. 11.) Korm. rendelet.

A Cartagena Jegyzőkönyvhöz kapcsolódik az élő, módosított szervezetek határon átnyúló mozgásából eredő kártérítési és jogorvoslati szabályozásról szóló ún. Nagojai-Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyv. Ez az új nemzetközi jegyzőkönyv lehetővé teszi a csatlakozott országok illetékes hatóságai számára, hogy az élő, módosított szervezetek élővilágra gyakorolt káros hatása esetében az ilyen termékek forgalmazóit felelősségre vonják, és megköveteljék tőlük a károk helyreállítását. A magyar EU elnökségi félév alatt hazánk

kezdeményezése és aktív szerepvállalása következtében 2011. május 11-én Magyarország, az Európai Unió és az EU további 14 tagállama aláírta a megállapodást. A Kiegészítő Jegyzőkönyv akkor lép hatályba, ha a 40. részes fél is ratifikálja.

Fő cselekvési irányok:

- A Jegyzőkönyvről, aktuális eseményekről és döntésekről információs honlap ad tájékoztatást (<http://gmo.kormany.hu>). A lakosság széles körű szemléletformálását kampányok, előadássorozatok és pályázatok segítségével folytatjuk.
- A génmódosított szervezetekre vonatkozó szabályozást továbbra is megfelelő körültekintéssel, az elővigyázatosság elvét szem előtt tartva, alapos környezeti és egészségügyi hatásvizsgálatokat megkövetelve hajtjuk végre.
- Az Európai Unió általi ratifikációt követően minél előbb ratifikálni szükséges a Nagojai-Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyvet.

8.4. CITES

Helyzetkép:

A Washingtoni Egyezmény (CITES) célja azoknak a fajoknak a védelme, melyeket elsősorban a nemzetközi kereskedelem veszélyeztet. Szigorú engedélyezési rendszerrel szabályozza a hatálya alá tartozó csaknem 35 000 állat- és növényfaj nemzetközi kereskedelmét, melyeket a veszélyeztetettségük alapján három függelékbe sorol.

Az 1975-ben hatályba lépett egyezményhez Magyarország 1985-ben csatlakozott, előírásait a 2003. évi XXXII. törvény hirdette ki. Az Európai Unió az egyezményt valamennyi tagállamban közvetlenül hatályos rendeletek útján hajtja végre. Az egyezmény és a vonatkozó EU rendeletek speciális hazai végrehajtási szabályairól kormányrendelet rendelkezik.

A CITES minisztériumokhoz telepített engedélyezési rendszerrel működik, amelyhez egyéb hatósági, nyilvántartási, ellenőrzési és koordinációs feladatok is társulnak. A Tanácsi rendeletben meghatározott import- és (re-)export engedélyeket, valamint a Közösségen belüli kereskedelemhez szükséges bizonylatokat, – egyes szárazföldi teknősök kivételével – a Vidékfejlesztési Minisztérium, mint Igazgatási Hatóság állítja ki.

A CITES hatálya alá tartozó élő állatokkal és a belőlük készült termékekkel, származékokkal folytatott kereskedelem mértéke az NTA-III időszakában a korábbi időszakhoz hasonlóan nem változott jelentős mértékben. Az európai uniós csatlakozással ugyan csökkent a kiállított (re-)export és importengedélyek száma, ugyanakkor nagymértékben nőtt a belső kereskedelemhez kiállított bizonylatok mennyisége. A kereskedelem szerkezete kapcsán csak kisebb változások figyelhetők meg.

Fő cselekvési irányok:

- Az európai uniós jogszabályok hatékony végrehajtása érdekében a belső vámhatárok csatlakozást követő megszűnése miatt szigorú belső ellenőrzésekre van szükség, amit a jövőben fokozni kell. E feladatok ellátásához megfelelő személyi és infrastrukturális háttér biztosítása szükséges.
- A jogalkotás terén feladat a közösségi jogalkotási folyamatokban való aktív részvétel az EU különböző fórumain.
- Feladat a hatóságok közötti információcsere és együttműködés biztosítása, az elektronikus nyilvántartás, honlap korszerűsítése.
- Az ellenőrzés területén kiemelkedő szerep jut a határellenőrzést végző hatóságoknak (NAV, állat- és növényegészségügyi hatóságok). Nagyobb hangsúlyt kell fektetni az

országon belüli ellenőrzésekre és a felderített jogsértések kivizsgálására, amelyekben a zöldhatóságoknak és a rendőrségnek van kiemelkedő szerepe.

- A rendeletek hatékony végrehajtásához elengedhetetlenül szükséges az érintett hatóságok (zöldhatóságok, rendőrség, vámhatóság, állat- és növényegészségügyi hatóság) tisztviselőinek képzése, továbbképzése, amelyeket a VM szakemberei az elmúlt években rendszeresen megtartották, és ennek folytatása a jövőben is feladat.
- Magyarország 2013–2019 között ellátja az Európai Unió képviselőjét a CITES Állandó Bizottságában. Az ehhez szükséges személyi és tárgyi feltételeket ebben az időszakban erre a feladatra is biztosítani kell.

8.5. Bonni Egyezmény

Helyzetkép:

A Bonni Egyezményhez (CMS) Magyarország 1986-ban csatlakozott (*1986. évi 6. törvényerejű rendelet*). A vándorló fajok védelme érdekében a vándorlás és vonulás útvonalába eső országok megállapodásokat és egyetértési memorandumokat kötnek. Magyarország jelenleg két megállapodásnak, az Európai Denevérvédelmi Egyezmény (EUROBATS) és az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodásnak (AEWA) tagja. Ezen kívül csatlakoztunk négy memorandumhoz is. Ezek a vékonycsőrű póling, a közép-európai tűzok – melynek létrehozásában Magyarország vezető szerepet játszott – a csíkosfejű nádiposzáta, továbbá az afrikai-eurázsiai vándorló ragadozómadarak védelméről szóló egyetértési memorandumok. Hazánk az EUROBATS tanácsadó testületének négy munkacsoportjában vesz részt. E vállalásaink teljesítésének folytatása, az EUROBATS ülésekről kikerülő szakmai ajánlások, illetve az elfogadott határozatok hazai érvényesítése és gyakorlati megvalósítása további feladat.

Az afrikai-eurázsiai vándorló vízimadarak védelméről szóló megállapodáshoz (AEWA) hazánk 2002. december 17-én csatlakozott. A hazai végrehajtás során egyik legfontosabb feladatunk volt, hogy megszüntessük a vizes élőhelyeken az ólomsórt használatát 2005. augusztus 15-ig.

A EUROBATS határozatainak végrehajtásában egyik legfontosabb eredmény volt, hogy a különböző denevérszabványok és élőhelyeik monitorozása bekerült a Nemzeti Biodiverzitás Monitoring Rendszerbe. Magyarország 2003-ban csatlakozott a csíkosfejű nádiposzáta védelméről szóló egyetértési memorandumhoz. A faj hazai költőállománya azonban a védelmi erőfeszítések ellenére folyamatos csökkenés után megszűnt, valószínűsíthetően klimatikus okok, illetve a telelőterületek pusztulásának következményeként.

2013-ban Magyarország rendezte a közép-európai tűzokvédelmi memorandum részes feleinek találkozóját, amelynek során kibővült a memorandumban érintett országok köre, új akciótervet és új középtávú munkatervet (2013-2016) fogadtak el a résztvevők.

Az afrikai-eurázsiai vándorló ragadozómadarak védelmét szolgáló egyetértési memorandum végrehajtásában hazánknak kiemelkedő szerepe van több faj, így különösen a parlagi sas, a kerecsensólyom és a kék vércse nemzetközi szintű védelmében. A 2011-es magyar elnökség kiemelkedő eredménye volt a két utóbbi faj felvétele a CMS I. függelékére. A nemzetközi együttműködést különösen jól segítik a különböző műholdas nyomkövetési programok, amelyek alkalmazását a tűzok esetében is növelni kell. Mint Közép-Európában messze a legnagyobb, ráadásul növekedő tűzokállománnyal rendelkező ország, a tűzokpopulációk védelme.

Fő cselekvési irányok:

- Az afrikai-eurázsiai vándorló ragadozómadarak fokozott védelme.
- A tűzok fokozott védelme. Határmenti állományok esetében a szomszédos országokkal történő együttműködés fenntartása, javítása.
- Az AEWA által elfogadott fajvédelmi tervek hazánkra eső feladatainak végrehajtása, és a jelentős vízimadár-élőhelyek megőrzése. A vizes élőhelyeken az ólomsörét használati tilalmának fenntartása.
- Az EUROBATS határozatok hazai érvényesítése és gyakorlati megvalósítása.

8.6. Berni Egyezmény

Helyzetkép:

Az egyezmény fő célja az európai együttműködés biztosítása a régió veszélyeztetett állat- és növényfajainak és veszélyeztetett élőhelyeinek védelme érdekében. E nemzetközi megállapodás célkitűzéseinek gyakorlati megvalósítását az Európai Unióban a madár-, illetve az élőhelyvédelmi irányelv által előírt feladatok fedik le.

Az egyezmény tagállamai konkrét esetekre vonatkozó ajánlásokat is elfogadnak. Ezek közül eddig egy vonatkozott kifejezetten Magyarországra, a rákosi vipera védelmének szigorítását kérték a magyar természetvédelemtől. Ezért kutatási és védelmi program készült, melyekhez két sikeres LIFE-Nature program is társult, továbbá 2013 augusztusában egy Veszprémben tartott világkonferencia zárt.

2011-ben, hazánk EU-elnöksége során, Budapesten szervezték azt a nemzetközi konferenciát, amely Budapest Deklaráció címmel nyilatkozatot és akcióttervet fogadott el a szabadvezetékek mentén történő madárpusztulások felszámolása céljából. A Berni Egyezmény égisze alatt folyik a tevékenységek nemzetközi szintű összehangolása, a hazai végrehajtást az Akadálymentes Égbolt megállapodás keretében folyó együttműködés segíti.

Fő cselekvési irányok:

- A fajvédelmi tervek beépítése a hazai természetvédelmi munkába.
- A Budapest Deklaráció és az Akadálymentes Égbolt vállalásainak hazai végrehajtása.
- Az Egyezmény madármérgezések elleni fellépést sürgető 2011-es ajánlásával összhangban fel kell lépni az illegális mérgezéssel szemben, együttműködésben a rendőri szervekkel, a vadászati ágazattal és a civil szervezetekkel.

8.7. Európai Táj Egyezmény

Helyzetkép:

Az európai táji örökség megőrzését szolgálja az Európai Táj Egyezmény. Az Országgyűlés egyetértve az Európa Tanács azon felismerésével, hogy a tájak elengedhetetlen összetevői az emberek környezetének, kifejezik közös kulturális és természeti örökségük sokféleségét, és identitásuk alapját képezik, elfogadta a Firenzében, 2000. október 20-án kelt, az Európai Táj Egyezmény kihirdetéséről szóló *2007. évi CXI. törvényt*, s így 2008. február 1-jén hazánkban is hatályba lépett a tájegyezmény.

A tájegyezmény célja, hogy elősegítse a táj védelmét, kezelését és tervezését, valamint hogy hozzájáruljon a tájak vonatkozásában megvalósuló európai együttműködéshez. Hatálya a részes országok teljes területére vonatkozik, így érvényes a kiemelkedő, az átlagos vagy leromlott állapotú tájakra egyaránt.

A NTA-III tervezési időszakára tervezett feladatok közül az alábbi lépések valósultak meg, melyek megalapozzák a további feladatok végrehajtását:

1. A tájegyezményből adódó feladatok végrehajtása érdekében a végrehajtásért felelős tárcák közreműködésével létrejött az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Munkacsoport, amely 2012-től saját ügyrend szerint működik.
2. A tárcaközi munkacsoport a tájegyezmény végrehajtása érdekében öt évre szóló munkaprogramot fogadott el, és feladatait 2013. évtől éves intézkedési tervben rögzíti.
3. 2012-ben a vidékfejlesztésért felelős miniszter miniszteri utasítással létrehozta a Magyar Tájdíjat, amely az Európa Tanács Táj Díja pályázatának nemzeti szintű fordulójával összefüggésben kerül adományozásra. A díj először 2013-ban került átadásra.

Fő cselekvési irányok:

- A táj védelmét, kezelését és tervezését integráló Nemzeti Táj-politika és -stratégia megalkotása, a tájvédelmi szemlélet integrálása az ágazati politikákba.
- A tájegyezmény végrehajtásához szükséges hazai jogi szabályozási feladatok és intézkedések a tájegyezménnyel való összhang erősítése érdekében.
- A hazai tájak egységes értékelési szempontrendszerének kidolgozása, a tájak új, tájkarakter (tájjelleg) alapú osztályozása, a módszertan szabványosítása.

Indikátorok:

- A táj védelmét integráló stratégiák/koncepciók száma.
- Nyilvántartásba vett tájkarakter elemek száma.
- Tájkarakter alapú tájleltárba vett terület nagysága.

8.8. Kárpátok Egyezmény

Helyzetkép:

A Kárpátok ökorégióban található páratlan természeti értékek védelme és fenntartása, élőhelyeik fenntartható használata érdekében született meg a Kárpátok védelméről és fenntartható fejlesztéséről szóló keretegyezmény (Carpathian Convention). Magyarországon a Kárpátok Egyezmény közvetlenül a Duna-Ipoly, a Bükk és az Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság működési területét érinti.

Az Egyezmény kiemelt feladata a lakosság életminőségének javítása, a természeti és a kulturális örökség megőrzése, a helyi gazdaság és közösségek erősítése. Több szakmai munkacsoport működik az Egyezményben meghatározott szakterületeken. Jellemző az állandó és aktív civil részvétel, együttműködés az EU-val és más nemzetközi szervezetekkel.

A konkrét kötelezettségeket jegyzőkönyvek tartalmazzák, melyek az Egyezmény cikkelyeiben megjelenő témák alapján készülnek el. Ezek arra kötelezik a Részes Feleket, hogy szakpolitikákat és stratégiákat (akcióterveket) dolgozzanak ki és hajtsanak végre országuk területén.

Magyarország az Egyezményhez kapcsolódóan eddig az alábbi jegyzőkönyveket hirdette ki:

- a biológiai és táji sokféleség megőrzéséről és fenntartható használatáról szóló jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 281/2009. (XII. 11.) Korm. rendelet;
- a fenntartható turizmusról szóló Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 171/2012. (VII. 26.) Korm. rendelet;
- a fenntartható erdőgazdálkodásról szóló jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 195/2013. (VI. 12.) Korm. rendelet.

Fő cselekvési irányok:

- A szakterületi stratégiák kidolgozásában a magyar érdekek képviselője, a stratégia elfogadása és az abban megfogalmazott intézkedések hazai bevezetése.
- Aktív részvétel a a Kárpátok Tagszervezeteinek együttműködésével megvalósuló szakmai programokban.

8.9. Egyéb nemzetközi kezdeményezések

8.9.1. Határmenti kétoldalú kapcsolatok

Helyzetkép:

Szlovákia és Magyarország között 1999-ben aláírt környezetvédelem és természetvédelem terén való együttműködésről szóló egyezmény alapján jött létre a Magyar - Szlovák Környezetvédelmi és Természetvédelmi Együttműködési Vegyesbizottság. A Vegyesbizottság keretein belül a Természet- és Tájvédelmi Munkacsoport évente ülésezik. A határmenti nemzeti park igazgatóságok kivétel nélkül élénk kapcsolatot ápolnak valamelyik szlovák partnerrel (közös projektek, rendezvények). A sok éves együttműködés folytatása a közös munkaprogramban lefektetett alábbi témákban várható: Natura 2000 kérdések, határon átnyúló projektek, az Aggteleki- és Szlovák-karszt világörökséggé nyilvánított barlangjainak védelme, nagyragadozók védelme, közös Ramsari területek kezelése.

Horvátország és Magyarország között hasonlóan szoros természetvédelmi kapcsolat alakult ki, a szlovák relációhoz hasonló szervezeti felépítéssel. A Vegyesbizottság égisze alatt működik a Természetvédelmi Albizottság, amely fő feladatának tekinti a Natura 2000 területek kérdéskörét, illetve a Mura-Dráva-Duna határon átnyúló bioszféra-rezervátum ügyét. A Duna-Dráva Nemzeti Park Igazgatóság és a Kopacki-rét Természeti Terület mintaszerű együttműködése számos sikeres projektben megtestesül.

Románia és Magyarország között 1997-ben aláírt környezetvédelmi együttműködési Egyezmény alapján 2004-ben megalakult a Magyar – Román Környezetvédelmi Vegyes Bizottság Természetvédelmi Szakértői Csoportja. Az együttműködés fő céljai a Natura 2000 hálózat működtetésével kapcsolatos feladatok, valamint a közös fajvédelmi és monitorozó tevékenység összehangolt végrehajtása. A Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóság kiváló együttműködést folytat a határon átnyúló projektek kapcsán.

Szerbiával, déli szomszédunkkal a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság helyi szintű kapcsolatot tart fenn a Vajdasági Természetvédelmi Intézettel. Minisztériumi szinten kiemelt esemény volt 2013-ban a Körös-éri TK avató ünnepsége. A Mura-Dráva-Duna határon átnyúló bioszféra-rezervátum ötoldalúvá bővítésében Szerbia is partner, amelyet segítünk a nevezési dokumentáció kidolgozásában.

Ausztriával a kétoldalú kapcsolatok keretében kiemelkedő a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság és a Nationalpark Neusiedler See-Seewinkel által működtetett határon átnyúló nemzeti parkok közötti szoros szakmai együttműködése. A közös szakmai munka keretében a két nemzeti park igazgatóság együttesen valósít meg természetvédelmi projekteket, gondoskodik a határon átnyúló, természetvédelmi oltalom alatt álló területek megfelelő kezeléséről, őrzéséről és bemutatásáról. A közös nemzeti parki tanácsulések jellemzően mindkét országról minisztériumi képviselők részvételével kerülnek megrendezésre.

Szlovéniával az élénk szakmai kapcsolat elsősorban az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság tevékenységéhez köthető. A közös projektek kapcsán jelentős eredményeket értek el a szlovén partnerekkel, például a fajmegőrzés és az ökoturizmus terén.

8.9.2. Egyéb kétoldalú kapcsolatok

Helyzetkép:

Türingia és Magyarország közötti kétoldalú kapcsolatok

1997-ben létrejött a Magyar-Türingiai Kormányközi Vegyes Bizottság, amelynek keretében együttműködés alakult ki a természetvédelem területén is. A természetvédelmi szakemberek közötti tapasztalatszere 2003 júniusában kezdődött, és azóta is élő a kapcsolat. A magyar és a német szakértők a kölcsönös látogatások során számos hasznosítható tapasztalatot szereztek. A türing-magyar együttműködés a két fél által elfogadott munkaprogramnak megfelelően, a Natura 2000 hálózat működtetésére, inváziós fajok kezelésére, ökoturizmus és európai uniós pénzügyi források hozzáférése témakörökre terjed ki.

Szászország és Magyarország közötti kétoldalú kapcsolatok

2011 decemberében megújult a kölcsönös tapasztalatszerét célzó együttműködés a Szász Környezeti és Természeti Alapítvány és a Nemzeti Környezetvédelmi és Energia Központ Nonprofit Kft. között. A természetvédelem területén a Vidékfejlesztési Minisztérium a szakértői szintű együttműködés felelőse: ökoturizmus, inváziós fajok és természeti értékek megőrzését elősegítő agrár-területhasználat témakörökben.

Fő cselekvési irányok:

- Valamennyi kétoldalú együttműködés keretében a korábbi gyakorlatnak megfelelően a szakmai tapasztalatszere folytatása minisztériumi és területi szinten egyaránt.
- Közös pályázatok kidolgozása és megvalósítása többek között a természetvédelmi kezelés, fajmegőrzés, bemutatás és kutatás területén.

9. Az NTA-IV keretében előirányzott feladatok finanszírozása

9.1. Természetvédelmi fejlesztések finanszírozása (EU források)

Helyzetkép:

A IV. Nemzeti Természetvédelmi Alapterv időszaka egybeesik a következő európai uniós pénzügyi ciklus időtávjával, így az annak keretében rendelkezésre álló természetvédelmi forrásokat, amennyire csak lehet, fel kell használni az alapterv keretében megfogalmazott szakmai feladatok finanszírozására. A 2007-2013 pénzügyi időszakhoz hasonlóan a 2014-2020 időszakban sem lesz egy különálló természetvédelmi alap, a fejlesztési igényeket a meglévő uniós alapok – különösen a vidékfejlesztési, kohéziós, halászati és LIFE alapok – keretében kell érvényesíteni. Az érintett alapok rendelet-tervezetei számos konkrét finanszírozási lehetőséget fogalmazzak meg, így – a tagállami szintű döntések függvényében – szinte bármelyik alap felhasználható lehet közvetlenül, vagy közvetetten természetvédelmi célokat szolgáló fejlesztések megvalósítására.

A finanszírozás integrált megközelítését erősítik a 2020-ig teljesítendő EU biológiai sokféleség stratégia célkitűzései is. A stratégia elfogadásával az Európai Bizottság és a tagállamok vállalták, hogy – többek között az európai uniós finanszírozási eszközök alkalmazásával – megteremtik a Natura 2000 területek megfelelő finanszírozási hátterét (1. cél 2. intézkedése), valamint hogy a Közös Agrárpolitika természetvédelmi célú kifizetései által érintett területek kiterjedését maximalizálják (3.A cél).

A természetvédelmi célokat szolgáló fejlesztések már a 2007-2013 időszak pénzügyi keretének is fontos elemei voltak. A Környezet és Energia Operatív Program keretében mintegy 36,6 milliárd Ft állt rendelkezésre ilyen célokra, amely forrás döntő részét a nemzeti park igazgatóságok használták fel, többek között élőhely-fejlesztési projektek keretében. A 2014-2020 időszak tervezésével összefüggő kormány-döntések a természetvédelmi célú fejlesztések továbbvitelét szolgálják. A 2014-2020 időszak operatív programjainak indikatív prioritásait rögzítő, 2013 márciusában megjelent *1143/2013. (III. 21.) Kormányhatározat* értelmében a természetvédelmi fejlesztések a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP) „Természetvédelmi és élővilágvédelmi fejlesztések (TÉF)” című 4. prioritástengelyében kapnak helyet összhangban az Országos Natura 2000 Priorizált Intézkedési Tervvel (3. melléklet).

A KEHOP fő célkitűzései:

A védett illetve közösségi jelentőségű természeti értékek és területek természetvédelmi helyzetének és állapotának javítása (pl. élőhely-fejlesztési és faj-megőrzési beavatkozások, a fajok szabad mozgását és az élőhelyek közötti ökológiai kapcsolatok biztosítását szolgáló infrastruktúra kialakítása, fejlesztése, vonalas létesítmények természetkárosító, tájromboló hatásának mérséklése, védett földtudományi értékek és területek, illetve a kunhalmok, földvárak és fülkés sziklák, valamint ezek természeti környezetének rekonstrukciója).

A természetvédelmi kezelés infrastrukturális feltételeinek javítása (a természetvédelmi kezelés eszközrendszerének fejlesztése, a fajok és élőhelyek, illetve az azokat veszélyeztető tényezők monitorozásához szükséges eszközpark fejlesztése, a természetvédelmi őrszolgálat eszköz-ellátottságának javítása).

A Natura 2000 hálózat és a közösségi jelentőségű fajok és élőhely-típusok ismertségének és társadalmi elfogadottságának javítása (a hazai Natura 2000 hálózat egységes szemléletben

történő bemutatásához szükséges infrastrukturális háttér kialakítása, célzott szemléletformálási tevékenységek).

A fentiek mellett a természetvédelmi célokat szolgáló kifizetések megjelennek a készülő Vidékfejlesztési Program (VP) valamint a Magyar Halászati Operatív Program (MAHOP) tervezeteiben is.

A 2014–2020 időszakra szóló többéves pénzügyi keret egyetlen dedikáltan csak környezetvédelmi és klímapolitikai célokat támogató uniós finanszírozási eszköze a **LIFE program**. A 2007-ben indult LIFE+ program 2013-ig 15 magyar LIFE+ „Természet és Biodiverzitás” pályázat révén összesen közel 32,6 millió euró európai uniós pénzügyi támogatást eredményezett a magyarországi természetvédelem számára, melyből részben élőhelyrekonstrukciós, illetve részben fajvédelmi projektek kerültek megvalósításra (rákosi vipera, kerecsensólyom, parlagi sas, kék vércse). A 15 projekt egyike (Pannon magbank projekt) a LIFE+ „Biodiverzitás” komponensbe tartozik, amelyre kevés példa van uniós szinten, míg a többi a LIFE+ „Természet” elemben nyert el támogatást.

A LIFE pályázati lehetőség a 2014-2020 európai uniós pénzügyi időszakban is kiemelt forrást fog jelenteni a természetvédelem számára. A LIFE forrásból várhatóan továbbra is mind a nemzeti park igazgatóságok, mind egyéb állami és önkormányzati, valamint civil szervezetek részére fennáll a pályázati lehetőség. A 2014-2020 időszakra vonatkozó uniós rendelet még nem került elfogadásra, de várhatóan ebben az időszakban is a LIFE pénzügyi keret legalább 50 %-át természetvédelemre kell fordítani uniós szinten. Új projekt típusra, ún. integrált projektekre is lehet majd pályázni az új LIFE program keretében. Az integrált projekt az eddigi ún. „hagyományos” projektektől jóval nagyobb volumenű projektet jelent egy adott stratégia, terv vagy program megvalósítása érdekében, más uniós vagy hazai pénzügyi források egyidejű felhasználásával.

Fő cselekvési irányok:

- Az érintett fejlesztési programok végrehajtása során a természetvédelmi célokat szolgáló fejlesztések hatékony és sikeres végrehajtása, illetve ezek folyamatos nyomonkövetése.
- A fejlesztésekhez illeszkedő intézményi feltételek megteremtése (pl. végrehajtás-, illetve pályázó-barát ügyrendek, megfelelő szakmai projekt-kiválasztási szempontok stb.).
- A Natura 2000 céljait hatékonyan szolgáló kifizetések fokozott megjelenítése a készülő Vidékfejlesztési Programban (VP) és a Magyar Halászati Operatív Programban (MAHOP).
- A LIFE programot tekintve minél több sikeres projekt megvalósítása, e pénzügyi keret minél hatékonyabb kihasználása mind a hagyományos, mind az integrált projektek keretében.
- LIFE integrált projektekre vonatkozóan legalább egy hazai LIFE integrált projekt kidolgozása és előkészítése.

Indikátorok:

- Élőhely-rekonstrukciós fejlesztések által érintett védett természeti területek, illetve Natura 2000 területek kiterjedése (ha).
- Natura 2000 területeken a gyep művelési ágú földterületek arányának változása.
- Az AKG-kifizetéssel és Natura 2000 kompenzációs kifizetéssel érintett Natura 2000 területek kiterjedése.
- Nyertes LIFE pályázatok száma.

9.2. A természetvédelem ágazati finanszírozása – hazai költségvetési források

Helyzetkép:

Az egyes évek költségvetési törvényeiben foglalt adatokat megvizsgálva az NTA-III megvalósulásának időszaka alatt, 2009-től kezdődően megfigyelhető, hogy a természetvédelmi igazgatási szervek költségvetési támogatása erős változatosságot mutatott. A 2013-ra kialakult helyzetről kijelenthető, hogy az elmúlt években a nemzeti park igazgatóságok számára a működésükhöz szükséges pénzeszköznek mindössze a 25 %-át biztosítja az állami költségvetés. A fennmaradó 75 %-ot tehát saját bevételeikből, kvázi piaci alapú működéssel kell előteremteniük. Az igazgatóságok saját bevételeinek jelentős hányada származik a vagyonkezelésükben álló területek egy részének hasznobérbe adásából. E tekintetben jelentős bevételkiesést okoz az NTA-IV megvalósulási időszakában az a tény, hogy az igazgatóságok a korábban alkalmazott, piaci viszonyoknak megfelelő hasznobérleti díjak helyett 2013-tól egységesen 1250 Ft/AK hasznobérleti díjért adhatják bérbe a területeiket. Ez a jellemzően alacsonyabb minőségi osztályba tartozó igazgatósági vagyonkezelésű termőföldek esetében drasztikus bevételkiesést jelent.

Az elmúlt évek ágazati költségvetési támogatásainak vizsgálati körébe be kell vonni azokat az ún. fejezeti kezelésű előirányzatokat is, amelyek a természetvédelmi szakmai feladatok ellátását szolgálják. Két ilyen fejezeti kezelésű előirányzat létezik, az egyik a „Természetvédelmi kártalanítás” elnevezésű. Ez egyrészt a védettségi szint helyreállítása érdekében szükséges területvásárlások és kisajátítások fedezetének biztosítására, másrészt a természetvédelmi hatóságok által természetvédelmi érdekből elrendelt gazdálkodási korlátozások nyomán bekövetkező egyes károk kompenzációjára szolgál. A másik ilyen előirányzat a „Természetvédelmi pályázatok támogatása” elnevezésű, amely a nemzeti park igazgatóságok és kivételesen más szervezetek természetvédelmi tartalmú pályázataikhoz szükséges önrész biztosítására szolgál.

Az alábbi táblázat 2009–2013 között mutatja az egyes természetvédelmi feladatokat ellátó állami szervek költségvetési támogatásaink változását, valamint a hivatkozott két fejezeti kezelésű előirányzat összegének változásait a vizsgált időszakban. Fontos kiegészítő információ, hogy a 25. táblázat az eredeti, tehát az egyes években bekövetkezett, sokszor drasztikus mértékű zárolások előtti támogatási összegeket tartalmazza, forintban kifejezve.

25. Táblázat – Természetvédelmi fejezeti kezelésű előirányzatok

	2009	2010	2011	2012	2013
Nemzeti park igazgatóságok	3 239 900 000	2 449 600 000	1 662 200 000	2 391 100 000	2 260 000 000
Természetvédelmi hatóságok *	6 384 000 000	5 269 900 000	3 197 500 000	3 521 600 000	3 624 900 000
Nemzeti Környezetügyi Intézet *	-	-	-	1 043 400 000	1 245 000 000
Természetvédelmi kártalanítás	52 000 000	28 800 000	17 800 000	94 200 000	2 094 200 000
Természetvédelmi pályázatok támogatása	577 900 000	574 100 000	568 100 000	23 500 000	23 500 000

* Környezetvédelmi és vízügyi szakági feladatokkal együttes költség

Fő cselekvési irányok:

- Biztosítani kell a természetvédelmi feladatokat ellátó államigazgatási szervek finanszírozásának a feladataikkal arányos személyi és infrastrukturális növelését, fejlesztését.
- A nemzeti park igazgatóságok számára megfelelő – folyamatos – kompenzációt kell nyújtani a haszonbérleti díjbevételeik drasztikus lecsökkentése miatt.
- A fejezeti kezelésű előirányzatokon olyan összegeknek kell rendelkezésre állnia, amely lehetővé teszi a védetség szint helyreállításáról szóló törvény végrehajtását, valamint biztosítja valamennyi sikeres pályázathoz a szükséges önrészt.

Indikátorok:

- A természetvédelmi feladatokat ellátó államigazgatási szervek finanszírozási helyzetének évenkénti változása;
- A működéshez szükséges tényleges költségek és a költségvetési támogatás arányának évenkénti változása;
- A fejezeti kezelésű előirányzatokon rendelkezésre álló összegek évenkénti változása;

10. A természetvédelem jogi és intézményi háttere

10.1. Jogi szabályozás

10.1.1. A természetvédelmi szakágazatot érintő jogi háttér változásai

2012. január 1. napjától hatályos *Magyarország Alaptörvénye*, amely a *Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény* helyébe lépett.

Az Alaptörvény P) valamint XX. és XXI. cikkei tartalmazznak a természetvédelemhez köthető alapvetést:

A P) cikk kimondja a természeti erőforrások védelmének, fenntartásának és a jövő nemzedékek számára való megőrzésének általános alkotmányos köteleességét.

A XX. cikk rögzíti, hogy mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez. Ennek a jognak az érvényesülését Magyarország többek között a genetikailag módosított szervezetektől mentes mezőgazdasággal, valamint a környezet védelmével teremti meg.

A XXI. cikk az alapjogok között nevesíti az egészséges környezethez való jogot, ezen túlmenően pedig alaptörvényi szintre emeli a környezetben okozott kár miatti helyreállítási kötelezettséget. Tartalmazza továbbá a Magyarország területére elhelyezési célú szennyező hulladék behozatalának tilalmát.

Az NTA-III előkészítése óta, kb. 2010-től számos egyszerűsítési törekvés határozta meg a jogalkotást. Ezek közül az „Egyszerű Állam Program” és a „Magyary Zoltán Egyszerűsítési Program”, a Vállalkozói adminisztratív terhek csökkentésére irányuló Program, a Nemzeti Referencia Stratégia Keret, stb. keretében – különféle célcsoportokat érintően – születtek bürokrácia-, illetve adminisztrációs teher-csökkentést célzó jogszabályok, amelyek között a természetvédelmet érintő joganyag felülvizsgálatára is sor került. Ennek eredményeként vált egyszerűbbé, közérthetőbbé egyebek mellett a környezeti hatásvizsgálati eljárás, az egységes környezethasználati engedélyezési eljárás, a fás szárú növények védelméről szóló jogszabály, az ingatlan-nyilvántartási adatváltozások átvezetésével kapcsolatos eljárások, a telekalakítási eljárás is.

10.1.2. A természetvédelmi jogalkotás eredményei

Helyzetkép:

2009-2013 között – a meglévő jogszabályokon túl – a természetvédelmi törvényben biztosított felhatalmazás alapján 3 kormányrendelet, 5 miniszteri rendelet, illetve 28 db védetté nyilvánító, védett természeti területet bővítő, vagy kezelési tervet kihirdető miniszteri rendelet lépett hatályba. A tervezési időszak alatt több mint 60 módosítása jelent meg a fent jelzett, természetvédelmi tárgyú jogszabályoknak.

A természetvédelmi törvény alapján ma 11 kormányrendelet, több mint 30 miniszteri rendelet, illetve közel 300 védetté nyilvánító vagy kezelési tervet kihirdető miniszteri rendelet hatályos.

Az ágazati munkamegosztás keretében, a természeti értékek megőrzése érdekében több mint 600 jogszabályban található természetvédelmi vonatkozású rendelkezések. A jövőbeni jogszabály-alkotási feladatok elsősorban a közösségi joganyagokban, útmutatókban foglalt kötelezettségek átvételéből fakadnak.

Fő cselekvési irányok:

- Az EU 2020-ig szóló Biodiverzitás Stratégiájának végrehajtásával kapcsolatos feladatok ellátása.
- A természetvédelmi szempontok integrálása a hazai jogszabályokba.

- A Tvt. egységes jogalkalmazásához szükséges további végrehajtott rendeletek megalkotása, hatósági tapasztalatok beépítése.
- Az tervidőszak alatt megjelenő uniós jogszabályok átültetése (Inváziós rendelet).
- Nemzetközi egyezmények (CITES, CBD) függelék módosításainak, jegyzőkönyveinek kihirdetése.
- A védett természeti területekre vonatkozó kezelési tervek valamennyi, egyedi jogszabállyal védetté nyilvánított területre való kidolgozása és miniszteri rendelettel való kihirdetése, illetve a zónarendszer 2014–2019 közötti időszakban való kialakítása.
- Az Európai Táj Egyezmény hazai végrehajtását szolgáló jogszabályi környezet kialakítása, továbbfejlesztése.
- A mesterséges üregek védetté nyilvánításáról rendelkező miniszteri rendelet megalkotása, illetve a mesterséges üregek felszíni védőövezetének meghatározása.
- A földtani alapszelvényekkel kapcsolatos, továbbá az ásványok, ősmaradványok lelőhelyeinek védelméről rendelkező jogszabály elkészítése.

Indikátorok:

- Az új/módosított jogszabályok száma.
- A deregulálásra kerülő jogszabályok, jogszabályhelyek száma.

10.2. Intézményrendszer

A kormányzati munkamegosztásban a természet védelme, mint nevesített feladat a vidékfejlesztési minisztériumhoz került át. Ennek értelmében a természet védelmét szolgáló tevékenység központi irányítása, összehangolása és ellenőrzése a vidékfejlesztési miniszter feladata.

A miniszter a jogszabályban meghatározott, a természet védelmével kapcsolatos szakigazgatási, hatósági és szakhatósági területi feladatait a nemzeti park igazgatóságokon valamint a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségeken keresztül valósítja meg.

A természeti értékek megóvásának eredményessége, az illető ország természetvédelmének sikere minden mást megelőzve – a természetvédelmi civil szervezetek érdemeinek elismerése mellett – elsősorban a hivatásos, állami természetvédelmi szervezettől függ.

Ugyanakkor a sikeres természetpolitika alapfeltétele, hogy a magas színvonalú természetvédelmet és a természeti értékek megóvását, fenntartását, fejlesztését egyre inkább be kell építeni hazánk más szakpolitikáiba, más tárcák felelősségi körébe tartozó tervekbe, intézkedésekbe.

A természetvédelmi intézmény-rendszer célja, hogy a társadalom (lakosság, döntéshozók, gazdálkodók, média, egyházak stb.) minden szereplőjéhez elérjen a természettudatos gondolkodás. Fontos, hogy az egyes ágazatokban, szakterületeken dolgozók tevékenységében integrált módon jelenjenek meg és kerüljenek figyelembevételre a környezeti, természeti szempontok.

A környezet-, természetvédelmi intézményrendszer alapjaiban kevésbé változott az elmúlt években. A változások egyik iránya, hogy az önálló Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium 2010. évben beolvadt a Vidékfejlesztési Minisztériumba (korábbi elnevezése Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium). Ennek megfelelően a környezet-, természetvédelmi szakterület jelenleg a Vidékfejlesztési Minisztérium (továbbiakban: VM) Környezetügyért Felelős Államtitkársága keretében végzi tevékenységét.

A központi közigazgatásban 2010-től érvényesített azon törekvés eredményeként, amely a minisztériumi hatósági hatáskörök megszüntetését célozta, világosabbá vált a természetvédelmi feladatokat ellátó szervezetek „karaktere”, feladat-leosztása is. E törekvés „mellékhatásaként” nyilvánvaló lett az is, hogy a védett természeti területek és értékek országos nyilvántartásának a 13/1997. (V. 28.) KTM rendelet szerinti vezetése kulcsfontosságú szerepet tölt be a kormányzati szintű döntés-előkészítési folyamatokban.

A természet- és környezetvédelem ügyeinek hatékonyabb vitelét tovább segíti, hogy 2012. január 1-jei határidővel megalakult a Nemzeti Környezetügyi Intézet (továbbiakban: NeKI) a VM háttérintézményeként. A NeKI a környezetvédelem, természetvédelem, vízgyűjtő-gazdálkodás, víziközmű szakterületeken tölt be feladatokat. Segít abban, hogy a Vidékfejlesztési Minisztériumban a szakpolitikai döntéseket tudományos megalapozottsággal hozzák. A NeKI tudás-alapú kormányzást hivatott támogatni a környezetügy – a környezetvédelem, a természetvédelem és a vízügy – területén, a fenntartható fejlődés alapelveire építve, integrált megközelítést alkalmazva, a szakterületek közötti kapcsolódásokat kihasználva annak érdekében, hogy ezek egymást erősítsék.

A jövőbeni célok közé tartozik, hogy a NeKI természetvédelmi szakterületét tovább erősítsük, ennek első lépése, hogy az itt dolgozó szakértők létszámát növelni lehessen, mely az intézmény szakmai befolyásának, tudásbázisának az emelését, így a szakterület támogatottságát is növeli.

10.2.1. Nemzeti park igazgatóságok

Helyzetkép:

A Kormány az országos jelentőségű védett természeti területek természetvédelmi kezeléséért felelős szervként a nemzeti park igazgatóságot jelöli ki. A 10 nemzeti park igazgatóság működési területe lefedi az ország egész területét.

A közsférában általános létszámcsökkenés ebben az időszakban sem került el a nemzeti park igazgatóságokat, míg az ellátandó feladatok mennyisége jelentős mértékben nőtt.

A korábbi szervezeti rendszerhez képest tovább tisztult a feladatkörök megosztása a felügyelőségek és a nemzeti park igazgatóságok között. A nemzeti park igazgatóságok jelentősebb feladatai közé tartozik a védett természeti területek, értékek és a Natura 2000 területek természetvédelmi kezelése, az állami tulajdonban lévő területek vagyonkezelése, bizonyos esetekben azok használatba, haszonbérbe adása, kutatási, monitorozási tevékenység végzése, a Természetvédelmi Őrszolgálat működtetése, természetvédelmi kezelési tervek, Natura 2000 fenntartási tervek előkészítése, tájvédelem, ökoturisztikai tevékenység, környezeti nevelés, védett természeti területek és értékek nyilvántartása, gyakorlati természetvédelmi feladatok (élőhely fenntartás, élőhely-rehabilitáció, fajvédelem, területrendezési tervi véleményezések) ellátása.

Ezen időszakban a természetvédelmi szakterület egyik kiemelkedő eseménye volt, hogy hazánk első nemzeti parkja, a Hortobágyi Nemzeti Park 2013-ban ünnepelte fennállásának 40. évfordulóját.

Fő cselekvési irányok:

A nemzeti park igazgatósági szervezet további erősítése indokolt a jelentős európai uniós feladatok és a hazai természetvédelmi kezelési, kutatási, monitorozási, projekt-menedzselési stb. feladatok miatt. Lényeges ennek kapcsán az is, hogy a védettségi szint helyreállítására vonatkozó törvényi kötelezettség végrehajtása garanciális jelentőségű feladat, amelyhez nélkülözhetetlen a megfelelő mértékű költségvetési források és személyi feltételek biztosítása.

Csak a feladatokhoz igazodó létszámkeret biztosítása lehet a záloga az eredményes természetvédelmi ágazat működésének. Minden szakterületen további fejlődés szükséges,

kiemelten azonban az őrzési, a monitorozási, kutatási, ökoturisztikai és környezeti nevelési tevékenységek tekintetében. A fejlődés elengedhetetlen feltétele a nemzeti park igazgatóságok költségvetési forrásainak a növelése a még hatékonyabb feladatellátás érdekében.

A kialakult és jól működő rendszert a jelenlegi formájában szükséges fenntartani. Meg kell teremteni annak a feltételét, hogy a nemzeti park igazgatóságok térségükben a munkahelyteremtés, illetve a vidék fejlesztésének központjává váljanak – ezt a célt szolgálhatja például a nemzeti parki termék védjegy használatával kapcsolatos ismeretek, szabályok terjesztése is.

Indikátorok:

- A jogszabályokban és alapító okiratokban előírt feladatok teljesítésének aránya.
- A megvalósuló szervezetfejlesztések, hatékonyságnövelő intézkedések aránya.

10.2.2. Környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek

Helyzetkép:

A természetvédelem és a tájvédelem elsőfokú hatósági (szakhatósági) feladatait 10 környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségek látja el. Szintén a felügyelőségek hatáskörébe tartozik a környezetvédelmi és vízügyi hatósági (szakhatósági) feladatok végrehajtása is.

A nemzeti park igazgatóságok adatszolgáltatóként, szakvéleményezőként, ügyfélként működnek közre a természetvédelmi hatósági, illetve szakhatósági feladatok ellátásában.

A természetvédelem és tájvédelem másodfokú hatósága (szakhatósága) az Országos Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség (Budapest).

Fő cselekvési irányok:

- Növelni kell a felügyelőségeken a természetvédelemmel foglalkozó szakemberek számát, biztosítva a hatóságok feladatellátását.
- Erősíteni kell a felügyelőségek kapacitását a területi, helyszíni ellenőrzések rendszeresebb és hatékonyabb végzése érdekében továbbra is.
- A kapacitásbővítéssel kell ösztönözni pályázatokon, projektekben történő részvételt.

Indikátorok:

- A jogszabályokban és alapító okiratokban előírt feladatok teljesítésének aránya.
- A megvalósuló szervezetfejlesztések, hatékonyságnövelő intézkedések aránya.

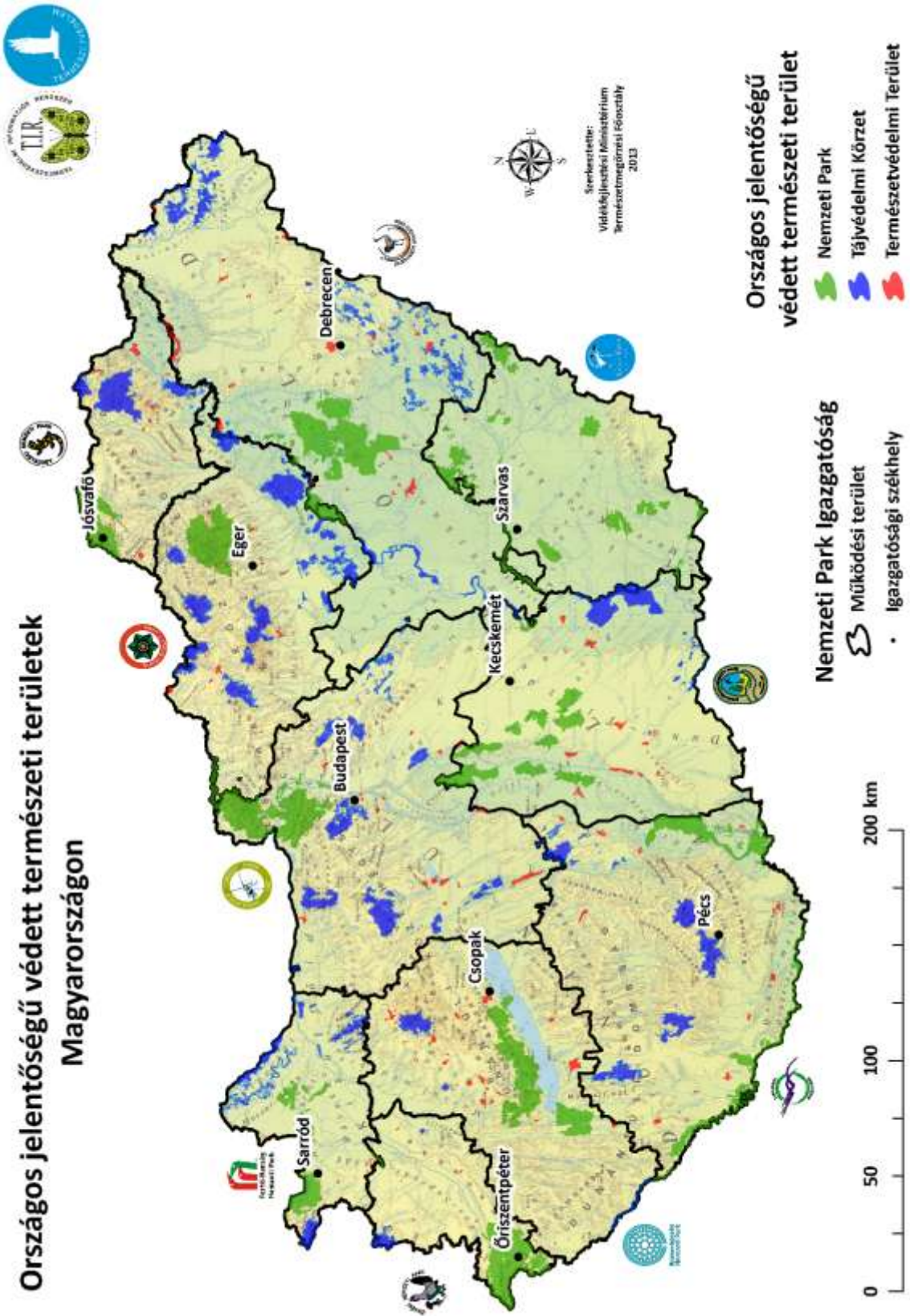
Táblázatok és ábrák jegyzéke

1. táblázat – Országos jelentőségű védett természeti területek számának változása 1997-2013 között	8
2. táblázat – A védett természeti területek kiterjedése (2013)	9
3. táblázat – A Natura 2000 hálózat kiterjedése Magyarországon	10
4. táblázat – Ex lege védett barlangok	14
5. táblázat – Ex lege védett lápok	15
6. táblázat – Ex lege védett szikes tavak	16
7. táblázat – Ex lege védett kunhalmok	16
8. táblázat – Ex lege védett földvárak	17
9. táblázat – Ex lege védett források	17
10. táblázat – Ex lege védett víznyelők	17
11. táblázat – Nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyek Magyarországon	19
12. táblázat – Magyarország Európa Diplomával rendelkező területei	21
13. táblázat – Bioszféra-rezervátumok Magyarországon	22
14. táblázat – Geoparkok Magyarországon	23
15. táblázat – Világörökségi területek Magyarországon	24
16. táblázat – Csillagoségbolt parkok Magyarországon	24
17. táblázat – Natúrparkok Magyarországon	25
18. táblázat – Védett és fokozottan védett fajok számának alakulása Magyarországon	26
19. táblázat – Az egyeditájérték-katasztrofés keretében felvételezett települések száma	27
20. táblázat – A nemzeti park igazgatóságok vagyongazdálkodásában lévő védett és védelemre tervezett természeti területek kiterjedése	30
21. táblázat – A nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi őrszolgálati adatai	31
22. táblázat – Költségvetési források a Vsz. végrehajtására	31
23. táblázat – A Természetvédelmi Információs Rendszer adatkészlete (kivonat)	45
24. táblázat – Országos jelentőségű védett természeti területek természetvédelmi kezelési terveinek jogszabályi kihirdetése az első három NTA időszak alatt	50
25. táblázat – Természetvédelmi fejezeti kezelésű előirányzatok	72
1. ábra – Az országos jelentőségű védett természeti területek Magyarországon	9
2. ábra – A védett természeti területek száma Magyarországon	10
3. ábra – Közösségi jelentőségű fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzete (2007, 2013)	11
4. ábra – Ramsari területek Magyarországon	20
5. ábra – Bioszféra Rezervátumok Magyarországon	22
6. ábra – Az ország erdőterületének üzemmódonkénti megoszlása hektárban	34
7. ábra – A Természetvédelmi Információs Rendszer legfontosabb moduljai	44
8. ábra – A vadonleső észlelések faji megoszlása	46
9. ábra – Az országos ökológiai hálózat Magyarországon	54
10. ábra – Nemzeti park igazgatóságok ökoturisztikai létesítményei	57
11. ábra – A nemzeti park igazgatóságok regisztrált látogatószáma (2005-2012)	58

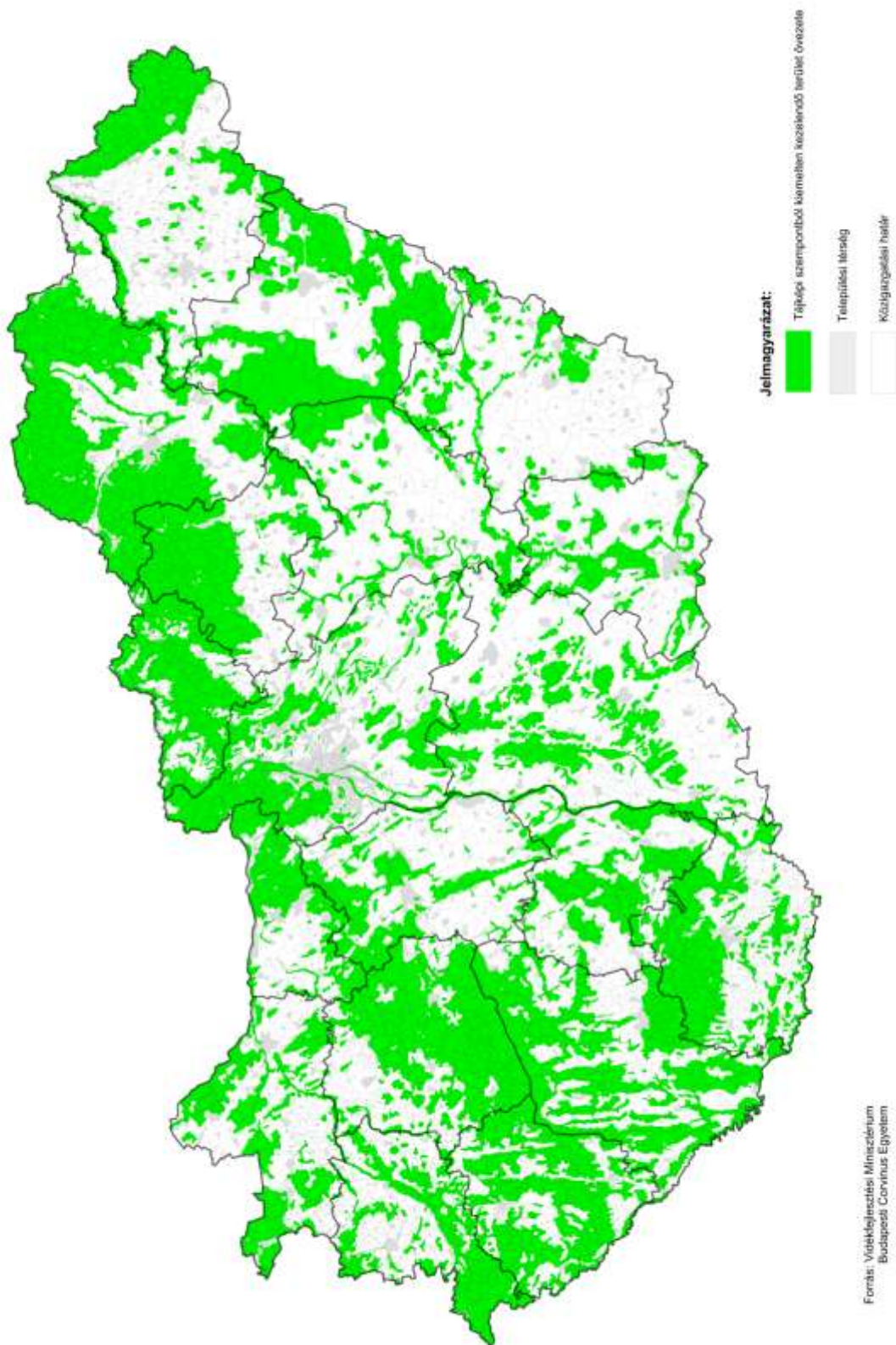
Mellékletek a IV. Nemzeti Természetvédelmi Alaptervhez

- **1. térképmelléklet - Az országos jelentőségű védett természeti területek és Natura 2000 területek Magyarországon**
- **2. térképmelléklet - Az országos területrendezési terv tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területei Magyarországon**
- **1. melléklet - A természetvédelmi jogalkotás eredményei a 10. fejezethez**
- **2. melléklet – Az NTA III tervidőszaka alatt épült ökoturisztikai létesítmények**
- **3. melléklet – Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv (összefoglaló)**

1. térképmelléklet – Az országos jelentőségű védett természeti területek és Natura 2000 területek Magyarországon

2. térképmelléklet – Tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő területek (2013)

1. melléklet – A természetvédelmi jogalkotás eredményei a 10. fejezethez

A természetvédelmi kezelést ellátó nemzeti park igazgatóságok mindennapi tevékenységét alapvetően érintették 2010-től az állami tulajdonra irányadó szabályozás területén bekövetkezett jelentős változások.

A Nemzeti Földalap létrehozása az arról szóló *2010. évi LXXXVII. törvénnyel*, majd módosítása (2011. augusztus 1-jei hatályba lépéssel) megteremtette annak a lehetőségét, hogy a nemzeti park igazgatóságok ingyenesen kaphassák vagyongazdálkodásba a Nemzeti Földalapba tartozó területeket, illetve az NFA pályáztatás nélkül köteles vagyongazdálkodásba adni az igazgatóságok által megvásárolt/kisajátított területeket. Az Nfatv. végrehajtási rendeletei – elsősorban a Nemzeti Földalapba tartozó földrészek hasznosításáról szóló *262/2010. (XI. 17.) Korm. rendelet* részletesen szabályozza a termőföldnek minősülő földrészek eladásával, haszonbérletével, vagyongazdálkodásával összefüggő előírásokat. Komoly előrelépésként értékelhető, hogy a hivatkozott Korm. rendelet értelmében a védett természeti területek, illetve Natura 2000 területek természeti állapotának megőrzését, javítását szolgáló előírásjegyzékek a Nemzeti Földalap vagyoni körébe tartozó valamennyi földterület vagyongazdálkodásba, haszonbérbe adása esetén az erre vonatkozó szerződés elválaszthatatlan részét képezi.

A nemzeti park igazgatóságok mozgásterét növelte a csőd eljárásról és a felszámolási eljárásról szóló *1991. évi XLIX. törvény* módosítása, amellyel 2012. március 1-jétől a 49/C. § (1) bekezdése alapján nem a természetvédelemért felelős miniszter, hanem a nemzeti park igazgatóságok rendelkeznek törvényi elővásárlási joggal a felszámolási vagyongazdálkodásba tartozó védett természeti területek kapcsán.

A kisajátításról szóló *2007. évi CXXIII. törvény* módosítása révén 2013. július 1-jétől élőhely-rekonstrukciós célú beruházások esetén, védett természeti területeken kizárólag a nemzeti park igazgatóságok élhetnek a kisajátítás eszközével.

Az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló *2009. évi XXXVII. törvény* nagyban hozzájárul, hogy a környezet- és természetvédelmi érdekek az erdőgazdálkodás során nagyobb hangsúlyt kapjanak. Az Európai Unió Erdészeti Stratégiájában foglalt végrehajtása és az erdészeti támogatások igénybevétele elősegítése a természetközeli erdőgazdálkodás előtérbe kerülését és az erdők természetességi állapotának javulását eredményező \$ eszköz. Az új erdőtörvény számos a természeti értékeket és a táj megőrzését célzó rendelkezést vezet be (pl. természetességi kategóriák bevezetése, a körzeti erdőtervek és a természetvédelmi kezelési tervek összhangjának megteremtése stb.)

A 2013. január 1-től hatályos, az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépést biztosító módosításáról szóló *2012. évi CXX. törvény*, valamint végrehajtási rendeletei alapjaiban változtatták meg a Természetvédelmi Őrszolgálat működésének szabályozását.

2012. április 15-én lépett hatályba a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló *2012. évi II. törvény*. A nemzeti park igazgatóságok szabálysértési hatósági jogköre megszűnt, a természetvédelmi örök viszont helyszíni bírság kiszabására jogosultak. A közigazgatási eljárás hatálya alá tartozó igazgatási jellegű cselekmények a szabálysértési törvény hatálya alól kikerültek.

A területfejlesztési koncepció, a területfejlesztési program és a területrendezési terv tartalmi követelményeiről, valamint illeszkedésük, kidolgozásuk, egyeztetésük, elfogadásuk és közzétételük részletes szabályairól szóló *218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet* szabályrendszerébe további táji és természetvédelmi szempontok épültek be.

A 10.1.2. alpontban számszerűen bemutatott számos jogalkotási eredmény közül a 2009–2013. közötti időszak jelentős eredménye, hogy a Natura 2000 hálózat kijelölése lezárult, mivel 2011-ben az Európai Bizottság a 2011. október 5-én tartott második „Pannon Biogeográfiai Szeminárium”, alapján megállapította, hogy egyetlen élőhelytípus vagy faj esetében sincs szükség további Natura 2000 területek kijelölésére Magyarországon (A Natura 2000 területek kihirdetése a *14/2010. KvVM rendeletben* valósult meg).

A Natura 2000 hálózat működtetését és fenntartását nagymértékben segíti, hogy megjelent a „Az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 területek fenntartási terveinek készítéséhez nyújtandó támogatás igénybevételének részletes szabályairól” szóló *43/2012. (V. 3.) VM rendelet*. Az intézkedés keretében 243 Natura 2000 területre készül fenntartási terv, mintegy 480 000 hektár kiterjedésben.

További előrelépés, „az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból a Natura 2000 erdőterületeken történő gazdálkodáshoz nyújtandó kompenzációs támogatás részletes szabályairól” szóló *41/2012. (IV. 27.) VM rendelet* megalkotása. A rendelet alapján az ökológiai szempontból is fenntartható erdőgazdálkodási tevékenység megvalósítása esetén vissza nem térítendő kompenzációs támogatást vehetnek igénybe azon erdőgazdálkodók, akik a Natura 2000 hálózatba tartozó erdőterületeken gazdálkodnak.

Kiemelkedő nemzetközi sikernek tekinthető, hogy a magyarországi vizes élőhelyek megőrzése és hosszú távú fenntartása érdekében a „Dél-balatoni halastavak és berkek” elnevezésű terület felvételre került a Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékébe, azaz új Ramsari területként került kihirdetésre. A Ramsari diploma átadására a nemzetközi Ramsari Titkárság részéről a magyar uniós elnökség keretében, 2011. június 7-10. között megrendezett természetvédelmi igazgatók ülésén került sor. Ezt követően, egységes szerkezetben került kihirdetésre az összes (29 db.) Ramsari terület a Nemzetközi Jelentőségű Vadvizek Jegyzékébe bejegyzett hazai védett vizek és vadvízterületek kihirdetéséről szóló *119/2011. (XII. 15.) VM rendelet* megalkotásával.

Ugyancsak fontos eredmény a természetes környezet megőrzésére szánt takarmánynövényvetőmagkeverék kereskedelmi célú begyűjtéséről és forgalmazásáról szóló *86/2012. (VIII. 15.) VM rendelet* megalkotása. A természetes környezet megőrzésére szánt takarmánynövényvetőmagkeverékek kereskedelmi célú begyűjtéséről, illetve forgalmazásáról még nem rendelkezett hazai jogszabály, ezért a *2010/60/EU irányelv* átültetése több jogszabály módosításával és a fent hivatkozott miniszteri rendelet alkotásával valósult meg.

2012. évben jelent meg a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról szóló *13/2001. (V. 9.) KöM rendelet* módosítása (2012. október 1-i hatállyal, *100/2012. (IX. 28.) VM rendelet*). A módosítás egyik fontos alapját a 2012 év februárjában a Fegyver, Horgászat, Vadászat Nemzetközi Kiállítás (FeHoVa) a természetvédelmi és a vadgazdálkodási ágazat állami és civil képviselői által aláírt megállapodás adta. A módosítás másik fő pillérét a védelemben részesülő növény- és állatfajok listájának az uniós természetvédelmi irányelveknek való teljes körű megfeleltetése, valamint a fajok aktuális veszélyeztetettségi helyzete és az új rendszertani és tudományos eredmények alapján történő felülvizsgálata adta.

2013-ban – Horvátország Európai Unióhoz történő csatlakozása kapcsán szükséges jogharmonizációs feladatok (*337/2013 (IX. 25.) korm. r.*, *84/2013 (IX. 25.) vm. rendelet*) teljesítése mellett – a gomba- és zuzmófajok körének bővítésére is sor került (2013. október 10-i hatállyal, *83/2013. (IX. 25.) VM rendelet*).

Megjelent a *Vidékfejlesztési Értesítő 2012. évi I. számában* az Európa Diplomás területek és az ex lege védett lápok és szikes tavak aktualizált jegyzéke VM közleményi formában. Tekintettel arra, hogy a jogi iránymutatások a jogalkotásról szóló *2010. évi CXXX. törvény* (Jat.) 47. §-a és 32. § (2) bekezdése, illetve a *1306/2010. (XII. 23.) Korm. határozat* alapján

2012. január 1-jén hatályukat veszítették, illetve visszavontnak minősülnek, ezért szükségessé vált a volt környezetvédelmi és vízügyi miniszter által kiadott tájékoztatók felülvizsgálata, majd ennek eredményeként az ex lege láp, és szikes tó védettséggel aktuálisan érintett földrészletek helyrajzi számainak újbóli kihirdetése.

A jogalkotás mellett tárcánk az egyéb közjogi szervezetszabályozási eszközök megalkotására is kiemelt hangsúlyt fektetett az időszakban. 2011 májusában kiadásra került egy eljárásrend a természetvédelmi kártalanítási ügyekre vonatkozóan, továbbá az állami ingatlantulajdont eredményező, természetvédelmi célú nemzeti park igazgatósági jogügyletekről is.

A Natura 2000 erdőterületek védelme, illetve a körültekintő erdőtervezés megalapozása érdekében két útmutató is elkészült „Szakmai háttéranyag a hazai Natura 2000 területek kijelölésének alapjául szolgáló erdei élőhelytípusok kezelési irányelveinek meghatározásához”, illetve „A körzeti erdőterv Natura 2000 hatásbecslési dokumentáció elővizsgálati szakaszának elkészítéséről” címmel.

Az ex lege láp fogalom részletesebb értelmezéséhez segítséget nyújtó szakmai útmutató is ebben az időszakban készült el.

A fentiekben jelzettek alapján 2014. év végéig 243 Natura 2000 terület fenntartási terve készül el. Annak érdekében, hogy a tervek egyes fejezetei tartalmi szempontból minél egységesebbek legyenek, elkészítettük az „Útmutató a Natura 2000 fenntartási tervek készítéséhez” című segédanyagot is.

2009–2013. közötti időszak jelentős jogalkotási eredménye 28 db védetté nyilvánító, védett természeti területet bővítő, vagy kezelési tervet kihirdető miniszteri rendelet megalkotása.

Meg kell említeni az Európai Táj Egyezmény Nemzeti Koordinációs Munkacsoport létrehozásáról – 1189/2012. (VI. 11.) Korm. határozat –, illetve tájdíj alapításáról – 14/2012. (VI. 25.) VM utasítás – rendelkező jogszabályokat. Jelentősen módosult a környezetvédelmi, természetvédelmi, vízgazdálkodási és tájvédelmi szakértői tevékenységről szóló 297/2009. (XII. 21.) Korm. rendelet is.

A barlangok fokozottabb és hatékonyabb védelmének elérése, a nemzeti vagyonról szóló törvény egyes rendelkezéseire tekintettel módosult a barlangok nyilvántartásáról, a barlangok látogatásának és kutatásának egyes feltételeiről, valamint a barlangok kiépítéséről szóló 13/1998. (V. 6.) KTM rendelet. A megkülönböztetett védelmet igénylő barlangok körét 4/2012. (II. 24.) VM utasítás melléklete állapítja meg. A 16/2009. (X. 8.) KvVM rendelet 2009-ben kihirdette a külterületi barlangok felszíni védőövezeteit, majd a rendelet 2012-es módosításával ezek köre kiegészült a belterületi barlangok felszíni védőövezetével is.

Az elmúlt tervezési időszak egyik fontos eredménye a földjogi szabályozás átalakulására tekintettel a nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi célú vagyonkezelési tevékenységének egységes szakmai alapelvek szerinti ellátásáról szóló 12/2012. (VI. 8.) VM utasítás megjelentetése.

2. melléklet – Az NTA-III tervidőszaka alatt épült ökoturisztikai létesítmények

<i>Létesítés éve</i>	<i>Fenntartó, üzemeltető nemzeti park igazgatóság</i>	<i>Létesítmény neve</i>	<i>Bemutatóhely típusa</i>
2007	Bükk	Ipolytarnóci Ősmeradványok TT Bemutatóhely	látogatóközpont
2007	Fertő-Hanság	Csapody István Természetiskola és Látogatóközpont	oktató-és látogatóközpont
2007	Hortobágyi	Hortobágyi Látogatóközpont és Kézművesudvar	látogatóközpont
2007	Hortobágyi	Természetrajzi kiállítás, Hortobágy	kiállítás
2007	Hortobágyi	Kézművesudvar	kiállítás és bemutató
2007	Hortobágyi	Szélmalmi Fogadóház, természetvédelmi kiállítás	természetvédelmi kiállítás
2007	Hortobágyi	"Fecskeház" erdei iskola	erdei iskola
2007	Körös-Maros	Réhelyi Látogatóközpont	látogatóközpont
2007	Körös-Maros	Bihari Madárvárta	látogatóközpont
2008	Aggteleki	Kessler Hubert Emlékház	kiállítás és természetismereti foglalkoztató
2008	Aggteleki	Hagyományok Háza	kiállítás
2008	Duna-Dráva	Fehér Gólya Múzeum	kiállítás
2008	Duna-Dráva	Szársomlyó, természetvédelmi bemutató	természetvédelmi bemutató
2011	Aggteleki	Látogatóközpont, Aggtelek	látogatóközpont
2011	Aggteleki	Művészetek Magtára	természetművészeti központ, bemutatóhely
2011	Balaton-felvidéki	Levendula Ház Látogatóközpont	látogatóközpont
2011	Bükk	Baglyaskő Vár Természetvédelmi Látogatóközpont	látogatóközpont
2011	Duna-Dráva	Szentborbási Oktatóközpont	oktatóközpont
2011	Duna-Dráva	Boki-Duna halászati bemutató	halászati bemutatóhely
2011	Hortobágyi	Pusztai Vadaspark	vadaspark
2011	Hortobágyi	Hortobágyhalastavi bemutatóterület kisvasúttal	madártani, halászati bemutatóhely, amely kisvasúttal is látogatható, vonuláskutató állomás
2012	Balaton-felvidéki	Pannon Csillagda Látogatóközpont	látogatóközpont
2012	Duna-Dráva	Nagyharsányi Szoborpark	szobrászati bemutatóhely
2012	Duna-Ipoly	Sashegyi Látogatóközpont	látogatóközpont
2012	Fertő-Hanság	Bemutató Majorság, Lászlómajor	bemutatóhely

Felújított, korszerűsített létesítmények

<i>Létesítés/ Felújítás éve</i>	<i>Létesítmény neve</i>	<i>Bemutatóhely típusa</i>	<i>Fenntartó, üzemeltető nemzeti park igazgatóság</i>
1952 / 1976 /1990 / 2012	Alcsúti Arborétum TT	arborétum	Duna-Ipoly
1972 / 2008 / 2010-2012	Zirci Arborétum TT	arborétum	Balaton-felvidéki
1975 / 2012	Ság-hegyi Múzeum	időszaki múzeum	Őrségi
1976 / 2007	Körszín	kézműves kiállítás és ajándékbolt	Hortobágyi
1976 / 2011	Meggyes csárda	múzeum	Hortobágyi
1980 / 2011	Nyugati Fogadóház	információs pont	Hortobágyi
2002 / 2007	Mátraszőlősi Függe-kő, geológiai bemutatóhely	geológiai bemutatóhely	Bükki
2002 / 2007	Salgótarján, Eresztvényi Új-bánya, geológiai bemutatóhely	geológiai bemutatóhely	Bükki
2002 / 2007	Salgótarján, Eresztvényi Kis-bánya, geológiai bemutatóhely	geológiai bemutatóhely	Bükki
2002 / 2009	Erdőismereti Oktatóbázis és Kismeterségek Háza	erdei iskola	Balaton-felvidéki
2003 / 2009	Tihanyi Levendula Erdei Iskola	erdei iskola	Balaton-felvidéki
2004 / 2007	Sámsonházai Buda-hegyi tufabánya, geológiai bemutatóhely	geológiai bemutatóhely	Bükki
2004 / 2008	Dráva Kapu Bemutatóközpont	bemutatóhely	Duna-Dráva
2005 / 2011	Szalamandra Erdei Iskola	erdei iskola	Aggteleki
2008 / 2011	Erdők Háza, erdészeti, természetvédelmi kiállítás	erdészeti, természetvédelmi kiállítás	Balaton-felvidéki
2012	Látogatható barlangok világításának korszerűsítése	látogatható barlang	Aggteleki
2012	Látogatható barlangok világításának korszerűsítése	látogatható barlang	Bükki

3. melléklet – Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv (összefoglaló)

A Tanács 92/43/EGK irányelve a természetes élőhelyek, valamint a vadon élő állatok és növények védelméről

és

Az Európai Parlament és a Tanács 2009/147/EK irányelve a vadon élő madarak védelméről

ORSZÁGOS NATURA 2000 PRIORIZÁLT INTÉZKEDÉSI TERV

A 2014-2020 EU többéves pénzügyi időszakra

MAGYARORSZÁG

összefoglaló

2013. szeptember 11.

1. Háttér

A **Natura 2000 hálózat** az Európai Unió két természetvédelmi irányelvén – a madárvédelmi (2009/147/EK) és az élőhelyvédelmi (43/92/EGK) irányelven – alapuló, **az Európai Unióban kötelezően megőrzendő közösségi jelentőségű élőhely-típusok, állat- és növényfajok védelmére kijelölt területek hálózata**, amelyet uniós csatlakozásunk feltételeként Magyarországon is ki kellett jelölni. A kijelölés bizottsági értékelése alapján elvégzett korrekciókat követően 2011 októberére **az ország mintegy 21 %-át lefedő Natura 2000 területek hazai kijelölése lezártnak tekinthető**, a jelen állás szerint minden szempontból megfelel az uniós irányelvek és a mögöttük meghúzódó természetvédelmi célkitűzések követelményeknek. A Natura 2000 hálózat kijelölésének lezárását követően **az előttünk álló években a hálózat fenntartására, illetve a közösségi jelentőségű fajok és élőhely-típusok megőrzésére, természetvédelmi helyzetének javítására helyeződik a hangsúly**.

Ezt erősíti meg a 2011-ben elfogadott 2020-ig teljesítendő EU biológiai sokféleség stratégia, amelynek kiemelt célkitűzése *„a biológiai sokféleség csökkenésének és az ökoszisztéma szolgáltatások romlásának megállítása az Európai Unióban 2020-ig, valamint állapotuknak a lehetőségekhez mért szintű helyreállítása”*. Az összesen 6 célt és 20 intézkedést meghatározó stratégia 1. célja **a madárvédelmi irányelv és az élőhelyvédelmi irányelv teljes körű végrehajtása**. Ennek értelmében az uniós természetvédelmi irányelvek hatálya alá tartozó valamennyi faj és élőhely természetvédelmi helyzetének romlását meg kell állítani, helyzetüket számottevő mértékben és az Európai Unió által meghatározott indikátorok szerint mérhető módon javítani szükséges annak érdekében, hogy 2020-ra:

A Natura 2000 területek megőrzésével kapcsolatos tagállami feladatok finanszírozásának jogi kereteit az élőhelyvédelmi irányelv 8. cikke határozza meg. Az irányelv nevezett szakasza egyrészt elismeri a Natura 2000 uniós társfinanszírozásának létjogosultságát, másrészt rögzíti a társfinanszírozás biztosításának feltételeit és menetét – így többek között tagállami szintű ún. „priorizált intézkedési tervek” kidolgozásának szükségességét. A hivatkozott cikkben rögzítettek gyakorlati megvalósítását célzó irányított intézkedés eddig nem volt. Ez az első alkalom, hogy az Európai Bizottság e cikkekre hivatkozva intézkedési tervet vár el a tagországoktól.

2. Előzmények

Az 2014-2020 időszakra való felkészülés egyik fontos lépéseként, a többéves pénzügyi keretről (MFF) szóló javaslatával¹ összhangban az Európai Bizottság 2011 decemberében megjelent munkaanyagában² ismertette a **Natura 2000-finanszírozással** kapcsolatos elképzeléseit. A munkaanyag összefoglalja a jelenlegi időszak finanszírozásával kapcsolatos legfontosabb tapasztalatokat, a már megjelent bizottsági jogszabály-javaslatok alapján részletesen bemutatja a 2014-2020 időszakban várható lehetőségeket, továbbá rögzíti a hatékonyabb Natura 2000 finanszírozás kialakítását célzó főbb alapelveket.

A Bizottság javaslata értelmében a Natura 2000 területek uniós finanszírozása 2014-2020 időszakban döntően a jelen időszakot is meghatározó ún. „integrációs megközelítés” („mainstreaming”) szerint történik. Továbbra sem lesz egy külön erre célra elkülönített alap, a Natura 2000 területek megőrzése kapcsán felmerülő fejlesztési igényeket a meglévő uniós pénzügyi eszközök – EMVA, EHA, ERFA, KA, ESZA, LIFE – keretében kell érvényesíteni.

¹COM/2011/500, „A budget for Europe 2020”

² SEC(2011) 1573 Commission Staff Working Paper, FINANCING NATURA 2000 Investing in Natura 2000: Delivering benefits for nature and people

A Natura 2000 finanszírozás egyik központi elemeként a **Bizottság a tagállami szintű Natura 2000 priorizált intézkedési tervek (Prioritised Action Framework, PAF) alkalmazását irányozza elő** a következő időszakban. Ez a többéves tervezést segítő, tagállami szinten kidolgozandó szakmai dokumentum rögzíti a Natura 2000 területek megőrzésével, valamint az uniós természetvédelmi irányelvek hatálya alá tartozó fajok és élőhelyek természetvédelmi helyzetének javításával kapcsolatos **tagállami prioritásokat és stratégiai célkitűzéseket**, meghatározza a **szükséges beavatkozásokat**, továbbá azonosítja **az előirányzott feladatokhoz illeszkedő uniós finanszírozási eszközöket**.

A priorizált intézkedési tervek gyakorlati alkalmazásával elérendő **célok** összefoglalóan az alábbiak:

- A fejlesztési igények szakmailag megalapozott pontos meghatározása, fontossági sorrendbe állítása;
- Az egyes eszközök konkrét hozzájárulásának átláthatóbbá tétele, az ezzel kapcsolatos döntések szakmai megalapozása;
- A Natura 2000 finanszírozás keretrendszerének kialakításával, illetve a források beavatkozási területek (ágazatok) közötti elosztásával kapcsolatos egyeztetések (a Bizottság és a tagállamok közötti, illetve a tagállamon belül) szakmai megalapozása.
- A Natura 2000 hálózat fenntartását, kezelését és fejlesztését támogató uniós, hazai és más pénzügyi eszközök közötti összhang erősítése;
- A program-szerű megközelítés révén lehetővé tenni több különböző pénzügyi eszköz koherens célrendszer szerint történő együttes alkalmazását (pl. valamely térség priorizált intézkedési tervének megvalósítása több uniós pénzügyi eszköz – pl. LIFE, ERFA, EMVA – együttes alkalmazásával);

Az Európai Bizottság szolgálatainak a 2014-2020 időszakra vonatkozó Partnerségi Megállapodás és az operatív programok tekintetében megfogalmazott ajánlásai értelmében **Magyarországnak meg kell teremtenie a Natura 2000 priorizált intézkedési terv megvalósításának finanszírozási háttérét a releváns uniós alapok felhasználásával, illetve biztosítania kell a teljes összhangot az intézkedési terv és az alapok felhasználása között.**

3. A Natura 2000 priorizált intézkedési terv felépítése, általános követelmények

A priorizált intézkedési tervek szerkezetére vonatkozóan 2011 márciusában az Európai Bizottság részletes javaslatot tett. A tagállamok véleményei alapján véglegesített sablon és útmutató az Élőhelyvédelmi Bizottság 2012. április 29-i ülésén került elfogadásra, az Európai Bizottság kidolgozásra vonatkozó hivatalos felkérését a tagállamok ezt követően, 2012 májusában kapták meg. A Natura 2000 priorizált intézkedési terv sablon szerinti fejezet-struktúráját a 1. szövegdoboz foglalja össze.

A 2014-2020-as többéves pénzügyi időszakra való felkészülésünk szempontjából legfontosabb információkat a priorizált intézkedési terv F és G fejezeti tartalmazzák, amelyek rögzítik a 2014-2020 időszakra vonatkozó stratégiai célkitűzéseket és a célkitűzések elérését célzó intézkedéseket, továbbá azonosítja az egyes intézkedések megvalósítására alkalmazandó uniós pénzügyi eszközöket.

1. SZÖVEGDOBOZ: A Natura 2000 prioritizált intézkedési tervek fő fejezetei:

A. Az érintett tagállam Natura 2000 hálózatának áttekintése

- a. Az élőhelyvédelmi irányelv I. mellékletében szereplő élőhelytípusok és a II. mellékletében szereplő fajok, valamint a madárvédelmi irányelv I mellékletében szereplő és vándorló madárfajok rövid áttekintése
- b. Natura 2000 területek száma és kiterjedése
- c. Natura 2000 területek földhasználati kategóriák és főbb ökoszisztémák szerinti megoszlás

B. Az élőhelyek és fajok természetvédelmi helyzete

- a. A tagállamban előforduló fajok és élőhelytípusok összesített természetvédelmi helyzete a legutóbbi értékelés eredményei alapján
- b. A természetvédelmi helyzet értékelése fajcsoportok és élőhely-kategóriák szerint
- c. A fajok és élőhelytípusok veszélyeztető tényezőinek áttekintése

C. A Natura 2000 területek megőrzése és kezelése érdekében alkalmazott jogi és adminisztratív intézkedések

- a. Releváns jogi intézkedések
- b. A Natura 2000 fenntartási tervek készítésének jelenlegi állása, kilátások
- c. Kapcsolódó kormányzati és nem-kormányzati tervek

D. Az európai uniós források jelenlegi felhasználásával kapcsolatos tapasztalatok

- a. Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap (EMVA)
- b. Európai Halászati Alap (EHA)
- c. Strukturális alapok és Kohéziós Alap
- d. LIFE+
- e. Egyéb jelentős finanszírozási eszközök

E. A Natura 2000 területek kezelésével és fenntartásával kapcsolatos költségeinek aktuális becslése

F. Az adott tagállamra vonatkozó Natura 2000 stratégiai célkitűzések a 2014-2020 időszakra

G. A stratégiai célkitűzések teljesülését szolgáló intézkedések ismertetése

H. Monitorozás, értékelés és a prioritizált intézkedési terv aktualizálása

4. Magyarország Natura 2000 prioritizált intézkedési terve

4.1. Prioritások, célkitűzések és intézkedések

A hazai Natura 2000 prioritizált intézkedési tervben – a közösségi jelentőségű fajok és élőhelytípusok természetvédelmi helyzetével kapcsolatos aktuális információk alapján – **9 prioritást, illetve 9 stratégiai célkitűzést fogalmaztunk meg** az alábbiak szerint:

1. Prioritás: Vizes és ártéri élőhelyek

Célkitűzés: Sérülékeny vízháztartású vizes és ártéri élőhelyek, valamint az azokhoz kötődő közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetének javítása.

2. Prioritás: Vízi élőhelyek és életközösségek

Célkitűzés: Természetes, módosított és mesterséges vízterek – folyók, tavak, sík- és dombvidéki kisvízfolyások –, vízi élőhelyek és életközösségek jó ökológiai állapotától (vízminőség, vízmennyiség, áramlásdinamika, medermorfológia stb.) függő közösségi jelentőségű fajok és élőhelyeik természetvédelmi helyzetének javítása.

3. Prioritás: Alföldi gyepek, erdők és erdő-gyep élőhely-komplexek

Célkitűzés: Alföldi/síkvidéki változó vízháztartású gyepek, erdők és erdő-gyep élőhely-komplexek közösségi jelentőségű élőhely-típusainak, növény- és állatfajainak megőrzése, természetvédelmi helyzetük javítása.

4. Prioritás: Domb- és hegyvidéki erdők

Célkitűzés: Domb- és hegyvidékek összefüggő erdős területeire jellemző közösségi jelentőségű élőhely-típusok, növény- és állatfajok megőrzése, természetvédelmi helyzetük javítása.

5. Prioritás: Domb- és hegyvidéki gyepek, felnyíló erdők és peremhelyzetű élőhelyek

Célkitűzés: Domb- és hegyvidéki nyílt gyepek és felnyíló erdei élőhelyek, illetve peremhelyzetű (hegylábi) élőhelyek és a hozzájuk kötődő közösségi jelentőségű fajok megőrzése, természetvédelmi helyzetének javítása.

6. Prioritás: Gazdasági hasznosítású és/vagy lakott területekhez kötődő fajok

Célkitűzés: Elsődlegesen (intenzív) mezőgazdasági, halászati vagy más céllal hasznosított területekhez kötődő és/vagy jellemzően emberi környezetben élő közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetének javítása.

7. Prioritás: Kutatás, monitorozás és ex-situ fajmegőrzés

Célkitűzés: Ismerethiányos vagy kiemelten fontos közösségi jelentőségű fajok és élőhely-típusok természetvédelmi helyzetének meghatározásához és nyomon követéséhez szükséges megalapozó kutatás illetve erősen lecsökkent egyedszámú, részben ex-situ fajmegőrzési beavatkozásoktól függő közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetének javítása.

8. Prioritás: Bemutató, szemléletformálás, intézményfejlesztés (horizontális intézkedések)

Célkitűzés: A közösségi jelentőségű fajok és élőhely-típusok, valamint a Natura 2000 területek széles körű megismerésének és hatékony megőrzésének elősegítése a bemutatás, szemléletformálás és intézményfejlesztés eszközeivel.

9. Prioritás: A Natura 2000 területek gazdasági-társadalmi előnyeinek fenntartható használata (horizontális intézkedések)

Célkitűzés: A Natura 2000 területek helyi szintű társadalmi-gazdasági fejlődésben és munkahely-teremtésben játszott szerepének erősítése.

A fejlesztési igényeket és az uniós finanszírozási eszközök által nyújtott finanszírozási lehetőségeket figyelembe véve az alábbi táblázatban bemutatott **öt fő intézkedéscsoportot** határoztuk meg:

1. Táblázat: a Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv intézkedéseinek áttekintése

Intézkedés-csoport	Érintett intézkedések száma, rövid leírása	Finanszírozási eszközök
Természetvédelmi kezelés (erdő, gyepek, halastó)	<u>13 intézkedés:</u> pl. gazdálkodók önkéntes vállalásain alapuló kifizetések illetve ezekhez kapcsolódó nem-termelő beruházások, a kezelés infrastrukturális hátterének fejlesztése	EMVA és ETHA, kis részben ERFA
Élőhely-fejlesztés, élőhely-rekonstrukció	<u>10 intézkedés:</u> pl. vízháztartás javítását szolgáló fejlesztések, inváziós fajok állományainak szabályozása, szukcessziós folyamatok szabályozása, rekonstrukciós célú növénytelepítés, vonalas létesítmények fragmentációs hatását csökkentő fejlesztések	ERFA, KA
Kutatás, monitorozás, ex-situ fajmegőrzés	<u>8 intézkedés:</u> pl. ismerethiányos közösségi jelentőségű fajok természetvédelmi helyzetének meghatározása, veszélyeztető tényezők felszámolását segítő alkalmazott kutatások, fajok és élőhely-típusok országos elterjedésének feltárása, fajok és élőhely-típusok monitorozásához szükséges eszközpark fejlesztése, ex-situ fajmegőrzési programok	ERFA, EMVA, ETHA, LIFE, Horizon 2020, hazai források

IV. Nemzeti Természetvédelmi Alapterv - 2014-2019

Tervezés, szemléletformálás, intézményfejlesztése	<u>7 intézkedés</u> : fenntartási tervek készítése, meglévők kiegészítése, a bemutatás és szemléletformálás infrastrukturális hátterének fejlesztése, oktatás, szemléletformálási programok, kormányzati szervek kapacitásfejlesztése, a területi jelenlét infrastrukturális és személyi hátterének fejlesztése, határon átnyúló együttműködés, területvásárlás	ERFA, EMVA
Gazdasági-társadalmi előnyök hasznosítása	<u>3 intézkedés</u> : ökoturisztikai fejlesztések, Natura 2000 területek kezeléséhez, fenntartásához vagy bemutatásához kapcsolódó, a Natura 2000 célokat támogató tevékenységeket folytató mikro-, kis- és középvállalkozások támogatása, Natura 2000 termék védjegy	ERFA, EMVA, ETHA

Az Országos Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv teljes változata elektronikusan elérhető a következő címen: <http://www.termeszetvedelem.hu/natura-2000-finanszirozas-2014-2020>.